

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**ERBİL'DE DEĞİŞEN KAHVEHÂNE KÜLTÜRÜ İLE
SOSYAL MEKÂN ANALİZİ**

Herdn Ibrahim AHMED

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU

Bingöl – 2017

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**ERBİL'DE DEĞİŞEN KAHVEHÂNE KÜLTÜRÜ İLE
SOSYAL MEKÂN ANALİZİ**

Herdn Ibrahim AHMED

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU

Bingöl – 2017

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iv
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	3
1.1. Araştırmanın Konusu.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Literatür.....	5
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.5.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	6
1.5.2. Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri.....	6
1.5.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	7
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. Kahvenin Kelime Anlamı.....	9
2.1.1. Kahvenin Keşfi ve Yetiştiriciliği.....	10
2.1.2. Kahvenin Yayılışı.....	11
2.1.3. Doğu'dan Batı'ya Uzanan Kahve Kültürü.....	12
2.2. Kültür Tanımı ve Açılımı.....	14
2.3. Kültür Teorileri.....	16
2.3.1. Malinowski Kültür Teorisi.....	16
2.3.2. Gökalp Kültür Teorisi.....	17
2.3.2. Marx Kültür Teorisi.....	18
2.4. Kültürel Değişme.....	18
2.5. Kahvehane Kültüründe Gözlemlenen Değişimler: Kahvehanenin Kafeye Dönüşümü.....	20
2.6. Sosyal Mekan Sosyolojisinin Tanımı.....	22

2.7. Sosyal Mekan Analizinde Teoriler	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
ERBİL'DE KAHVEHÂNE KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUM SÜRECİ	27
3.1. Erbil'in Tarihsel Gelişimi	27
3.2. Erbil'de İlk Kahvehânelerin Ortaya Çıkışı	29
3.2.1. Abo Kahvehânesi	30
3.2.2. Maçko Kahvehânesi	31
3.2.1. Bayız Kahvehânesi	31
3.3. Erbil'de İstatistiklerle Kahvehâne Sayısı	32
3.4. Kahvehânelerin Toplumsal Yaşamda Yeri ve Temel İşlevleri.....	32
3.5. Erbil'de Kahvehâne Türleri	33
3.5.1. Kardaran kahvehânesi.....	33
3.5.2. Emekliler kahvehânesi.....	33
3.5.3. İşçiler Kahvehânesi	34
3.5.4. Kültürlüler Kahvehânesi.....	34
3.5.5. Siyasetçiler Kahvehânesi	35
3.5.6. Sessizler Kahvehânesi	36
3.5.7. Kuş Kahvehânesi.....	36
3.5.8. Kahvaltı ve Kahvehâne.....	36
3.5.9. İskan Caddesi Kahvehânesi	37
3.5.10. Kan bağışısı Kahvehânesi	37
3.5.11. Ramazan Ayı ve Kahvehâne.....	38
3.6. Kahvehâneler	38
3.6.1. Çayhâne	38
3.6.2. Kafe	41
3.6.3. Gazino.....	43
BULGULAR ve DEĞERLENDİRME	45
4.1. Sosyo- Demografik Özellikler	45
4.1.1. Yaş.....	45
4.1.2. Eğitim Düzeyi.....	46
4.1.3. Medeni Durumu.....	49
4.1.4. Meslek Durumu	51
4.1.5. Gelir Düzeyi	53

4.2. Kavehâne Alışkanlığı	55
4.2.1. Kahvehâneyle Tanışma	55
4.3. Kahvehânedeki Birlikte Olunan Kişiler	59
4.4. Kahvehâneye Devam Etme Amacı	59
4.5. Oyun Oynamak: Kahvehâneye Gitmede Yegane Amaç	60
4.6. Kahvehâne ortamına ilişkin özellikleri	63
4.7. Kahvehânelerin Günlük Yaşama Etkileri	66
4.8. Kahvehâne ve Okuma Evi	71
4.9. Kahvehâne Müdavimliği ve Kültürel Yönelim	73
4.10. Kahvehâneye Gitme Nedenleri	75
4.11. Kahvehâne ve İşsizlik	79
4.12. Kahvehâne” kavramından ne anlaşıldığı	79
Hipotez Testi	80
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	85
EKLER	92
Ek-1: Resim	92
Ek-2: Anket Formu	96
ÖZGEÇMİŞ	103

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Erbil'de Değişen Kahvehâne Kültürü İle Sosyal Mekân Analizi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

27/12/ 2017

HERDN IBRAHİM AHMED

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Herdn İbrahim Ahmed tarafından hazırlanan *Erbil'de Değişen Kahvehane Kültürü ile Sosyal Mekan Analizi* başlıklı bu çalışma, 27/12/2017 tarihinde yapılan tez savunma Sınavı sonucunda [*oybirliği/oy çokluğuyla*] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan

Danışman

Üye

ONAY

Bu tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

ÖNSÖZ

Çalışmam sırasında her konuda benden yardımlarını esirgemeyen Ali İmat, Fenk Fuat ve Şilan Fuat'a çok teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Ayşe Fuat'a oğulum Dahena'ya, Annem Feyruz ve kardeşlerime minnet ve şükanlarımı sunarım.

HERDN IBRAHİM AHMED

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Erbil’de Değişen Kahvehane Kültürü ile Sosyal Mekan Analizi

Tezin Yazarı : HERDN IBRAHİM AHMED

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU

Anabilim Dalı: Sosyoloji

Bilim Dalı :

Kabul Tarihi :

Sayfa Sayısı : 13 (ön kısım) + 92 (tez) + 11 (ekler)

Kahvehâneler 16. yüzyıldan günümüze kadar gelen önemli mekânlar olarak varlıklarını korumaktadırlar. Erbil halkının gündelik yaşamında kahvenin ve kahvehâne kültürünün önemli bir yeri bulunmaktadır Bu nedenle bu çalışma Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’nde yer alan Erbil şehrinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. On kişi ile görüşme yapılarak, yüz elli kişi ile de anket yapılmıştır. Bu çalışmada Erbil’de kahvehânelerin farklı isimler altında faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Kültürün maddi unsurları arasında yer alan kahvehâneler, aynı zamanda kültürün birçok manevi unsurunun yaşatıldığı mekânlardır. Ayrıca kahvehâneler bilgi, haber, referans sağlama, etki etme gibi birçok işleve sahip olan ve bireylerin siyasî, kültürel, sosyal ve ekonomi gibi birçok konuda konuşma şansı bularak bireylerin kişisel gelişiminde önemli bir yere sahip olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erbil, kahvehâneler, sosyal mekân, kahvehâne kültürü ve sözlü kültür.

Bingol Üniversity Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of Thesis : Erbil'de Değişen Kahvehane Kültürü ile Sosyal Mekan Analizi

Author : HERDN IBRAHİM AHMED

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU

Department: Sosyoloji

Date :

Coffee shops protect their presence as important places reaching from the 16th century to the present day. There is an important place in everyday life of people of Erbil of coffee and the culture of coffee. Therefore, this study was conducted in the city of Erbil in the Kurdish Region of Iraq. Semi-structured interview and quantitative research methods were used in the study. The ten people were interviewed, with one hundred and fifty people were interviewed. In this study, it was determined that coffee shops were serving under different names in the city of Erbil. The coffee shops, which are among the cultural elements of the culture, are places kept alive. Also, Coffee shops have an important place in the personal development of individuals, who have served many functions such as information, news, reference. Lastly, coffee shops provide the people with an opportunity to talk about many things political, cultural, social and economic.

Key Words: Erbil, coffee shops, social space, coffee shop culture and cultural value

TABLO LİSTESİ

Tablo-1 Katılımcıların Yaş Dağılımları	45
Tablo-2 Katılımcıların Öğrenim Düzeyleri Durumu	47
Tablo-3 Katılımcı Babaların Okul Durumu	47
Tablo-4 Katılımcı Babaların Mesleki Durumu	48
Tablo-5 Katılımcı Annelerin Okul Durumu	48
Tablo-6 Katılımcı Annelerin mesleki durumu	49
Tablo-7 Katılımcıların Medeni Dağılımları	50
Tablo-8 Katılımcıların Çocuk Sayımı Dağılımları	50
Tablo-9 Katılımcıların Mesleki durumu	51
Tablo-10 Katılımcıların Meslek Yeri Durumu	52
Tablo-11 Kahvehânedeki Geçirilen Sürenin Dağılımı	52
Tablo-12 Katılımcıların Aylık Gelir Durumu	53
Tablo-13 Katılımcıların Aldıkları Yardım	54
Tablo-14 Katılımcıların İhtiyacı Karşılama Durumu	55
Tablo-15 Katılımcıların kaç yaşından beri kahvehâneye devam ettikleri?	55
Tablo-16 Katılımcıların İlk Olarak Hangi Amaçla kahvehâneye Girdikleri?	56
Tablo-17 Katılımcıların Kahvehâneye devam durumu	57
Tablo-18 Katılımcıların Günün Hangi Vaktinde kahvehaneye Gidersiniz?	58
Tablo-19 Katılımcıların kahvehanede Buldukları Süreye Dağılımı	58
Tablo-21 Katılımcıların Kimlerle Birlikte Olursunuz	59
Tablo-22 Katılımcıların kahvehaneye Devam Etme Amaçlarının Dağılımı	60
Tablo-23 Katılımcıların Kahvehanede Oyun Oynama Dağılımı	61
Tablo-24 Katılımcıların Kahvehanede Oyun Oynama Sürenizin Dağılımı	61
Tablo-25 Katılımcıların Oyun / Oyunlar Dağılımı	62
Tablo-26 Katılımcıların Kahvehaneye Geçtikleri Zaman Oyun Oynamaktan	63
Tablo-27 Katılımcıların Kahvehanede Oyun Oynama Nedenleri	64
Tablo-28 Katılımcıların Kahvehanede Oyun Oynama Şeyleri Karşılığında	65
Tablo-29 Katılımcıların Kahvehanede Oyunun Kaybedilmesi Halinde Hissedilenlere Dağılımı	65
Tablo-30 Ailenin Katılımcıların Kahvehanede Oyun Oynadığını Bilip ve Bilmediğine Dağılım	66
Tablo-31 Ailenin Katılımcıların Kahvehanede (Oyun Oynadığınızı Biliyor ise) Bundan Dolayı, Ailenizle Problem Yaşanmadığına	67
Tablo-32 Çocuklarınızın kahvehanede Devam Etmesi ne Düşünüyorsunuz	68
Tablo-33 Katılımcıların Kahvehanede Oyunun Kumar Olarak Görülüp ve Görülmediğinin	69
Tablo-34 Katılımcıların Kahvehanede Çocuklarınızın Oyun Oynamasını Doğru Bulmadığına	70
Tablo-35 Katılımcıların Kahvehanede Oyun Aile, Akraba ve Çevreniz Bakışlarına	70
Tablo-36 Katılımcıların Kahvehanede Okuduğunuz Herhangi Bir Şey Var mı	71

Tablo-37 Boş Zamanlarınızı Değerlendirirsiniz Durumu	72
Tablo-38 Kahvehaneye Devam Etme ve Oyun Oynamayı Bırakma Şansınız Olsa, Hangi Faaliyetlerde Bulunmak İstersiniz:	72
Tablo-39 Katılımcıların Kahvehanelerin İşlevleri.....	73
Tablo -40 Aileyi İhmal Etme Durumu	75
Tablo- 41 Kahvehaneyi Neden Tercih Ediyorsun	75
Tablo -42 Gittiğiniz Kahvehaneyi Seçmenizdeki Sebep Nedir.....	77
Tablo -43 Kahvehanelerin, işsiz insanları iş aramaktan alıkoyduğunu düşünüyor musunuz	79

GİRİŞ

Erbil şehri, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin en eski şehirlerinden biri olup, Irak'ın kuzey bölgesinde yer almaktadır. Aynı zamanda Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin başkentidir. Kürtler ile birlikte diğer milletlerin de bir arada yaşadıkları şehirdir. Bu da Erbil'in kahvehâne kültürünü zengileştirmiştir.

Erbil şehrinde kahvehâne kültürü; insanların boş vakitlerinde uğrak mekânlarından biri olarak, toplumunun gündelik yaşantısında önemli bir yer tutmaktadır. Genellikle işsizlerin, esnafların, sohbet etmek isteyenlerin, arkadaşları ile buluşmak isteyenlerin de ilgi odağı olan bu mekânların Kürt kültüründe istisnai bir konumu vardır. Genel olarak bu mekânlar, günlük yaşamın stresini atlatmak ve insanların konuşarak rahatlamak için uğradıkları kapalı yerlerdir. (Mohseni, 2002, s. 103). Bu da toplum içinde olan bilgi ve bilimlerin, sosyal değişimin, sosyal ilkelerin birleşme sebebi olmuştur. (Aqrawe, 1975, s. 142).

Kürt toplumunun kültürü ise şimdiki zamanlarda çok büyük bir değişim içindedir. (Yaghoobi, 2008, s. 64). Erbil şehrindeki kahvehânelerden söz edersek, burada kahvehânededen çok çayhâne kültürü daha yaygındır. Bu yüzden de çay içmek arzusu çok fazladır. Buna örnek olarak misafirlikte, nişanlarda, düğünlerde çay ikramında bulunurlar; özellikle arkadaşların buluşma yeri çayhânelerdir. Burada toplanan kişiler çoğunlukla vakitlerini sohbet ederek, masa oyunları oynayarak geçirirler.

Kahve Erbil'de çok eskiden beri kamusal alanda bir sosyal amaç olarak kullanılmıştır. Erbil halkının söylemine göre genellikle esnaflar, işsizlerin özellikle emeklilerin mekânı olarak bilinir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kahvehâneler sadece yaşlıların, emeklilerin ya da esnafların yeri olmaktan çıkıp, gençlerin en uğrak mekânlarından biri haline gelmiştir. Özellikle interneti rahatlıkla kullanmalarıyla kahvehaneler gençlerle dolmuştur.

Bu araştırma bir anket uygulaması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu ankette Erbil toplumunda kahvehânelerin önemi ve bu yerlere bir kamusal mekânı olarak yönelmeleri, insanların kahvehânelerde neler paylaşıp konuştukları konu olmuştur.

Çalışmamız "Giriş" kısmını takiben beş bölümden oluşmaktadır, Birinci bölümde genel bilgi veren araştırmanın metodolojisi, konusu, amacı ve önemi açıklanmıştır. İkinci bölüm ise, araştırmanın kahve ve kahvehâne üzerine kavramsal ve kuramsal çerçevesi kahve ve kahvehânin kültürü ile ilgili bilgilere verilmiştir. Burada kahvenin kelime anlamı, kültür tanımı ve açılımı, kültür teorileri, kültürel değişme, kahvehâne kültüründe gözlemlenen değişimler, sosyal mekân sosyolojisinin tanımı, sosyal analizinde teorik mekân gibi konular açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde Erbil’de kahvehâne kültürünün oluşum süreci; Erbil’in Tarihsel Gelişimi, Erbil’de ilk kahvehânelerin ortaya çıkışı, Erbil’de istatistiklerle kahvehâne sayısı, kahvehânelerin toplumsal yaşamda yeri ve temel işlevleri, Erbil’de kahvehâne türleri, kahvehânelerden söz edilmektedir.

Dördüncü bölümde bulgulara yer verilmiştir. Beşinci ve son bölümde; Erbil’de yapılan uygulamalı çalışma sınırlılıkları çerçevesinde araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Kahvehâneler, ilk ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar çok farklı hizmetler vermişlerdir. Farklı fonksiyonlar üstlenmiş oldukları için bazen iyi, bazende kötü etkileri olmuştur. Günümüzde kahvehâneler insanları toplumsal yaşamdan adeta uzaklaştıran, çoğu zamanlarını bu mekânlarda harcamaları ve sosyal aktivitelerde yeterli düzeyde denetim yapmamalarına neden olmuştur. Özellikle teknoloji ihtiyaçlarının kolay bir şekilde elde edilmesi, emniyet birimlerinin olmasıyla buralara devam eden kişilerin yaş düzeylerinin düşmesine sebep olmuştur.

Toplumunu oluşturan bireylerin sonradan kazandıkları yeni alışkanlıklara bağlı olarak çay, nargile ve tütün gibi neşe verici maddeleri, başta aile ortamında kullanamayanların bir araya gelmesiyle grup halinde tüketmeye başlamalarıyla ortaya çıktığı kurumlardan birisi kahvehânelerdir. Her yaş ve meslekten erkeklerin birbiriyle sohbet ederek konuştuğu, kimi vakit kahve içerek, sigara ve nargile çekerek neşeli zaman geçirdiği, türlü zekâ ve beceri oyunlarının sergilendiği, toplum ve çevre hakkında bilginin yoğunlaştığı ya da edinilen bilginin dağıtıcısı olarak faaliyet gösterdiği ve bu yüzden birçok toplumda, haberleşme merkezi fonksiyonunu yüklenmiş bulunan mekânlardır.

Sık sık kahvehâneye gitmek kişilerin çevreleriyle olan ilişkilerine de tesir edebilmektedir. Uzun müddet kahvehâne bulduklarından dolayı, çevrelerinde olup biten olayları da sağlam bir şekilde değerlendirebilirler. Emeklilik ve işsizlik, kahvehânelerin devam etmesinde mühim faktörlerden birisidir. Kahvehâne sayısının artması ile birlikte, aralarındaki benzerlikten dolayı bu mekânlar arasında rakabet doğmuştur.

Günümüzde gelişmekte ve büyümekte olan şehirlerde, memleket çıkarlarına yarar sağlaması açısından ve memleketlerinin başarısı için kahvehânelerin kötü niteliklerinden arındırılıp daha toplumsal ve yararlı yapılar haline getirilmesine çalışmışlardır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Kahve bulunduğu günden beri keyif verici bir içecek olduğu için ona özgü mekânlar açılmaya başlandığı bilinmektedir. İlk kez 16. yüzyılda insanları evden dışarıya çıkmada gerekçe sağlayan kahvehâneler, sosyal ilişkilerin devamlı ve düzenli bir biçimde sürdürülmesi yönünde etkili alanlar olmuşlardır. Eskiden bazı yasaklamalarla kapatılmaları yoluna gidildiyse de kahvehanelerin hızlı bir biçimde yaygınlaşması ve sayılarının artması engellenememiştir. Hâttâ çok farklı fonksiyonları biraraya getirdiğinden dolayı değişik niteliklerde kahvehâneler ortaya çıkmıştır.

Erbil’de kahve kültürüne ait kültürel öğelerin daha iyi tanınması, yıllardan beri gelenek haline gelen kahve kültürünün toplumdaki yerinin ve öneminin görülmesi, eskiden toplumsal meselelerin konuşulduğu, entelektüel ve edebi kişiliklerin buluştukları kahvehânelerin;

1. Günümüzde hangi amaçlara hizmet ettiği,
2. Toplumsal işlevlerinin ne olduğu,
3. Kahvehanelerin zaman içinde uğradıkları değişim,
4. Erbil halkının kahvehâne kültürünün nasıl olduğu,
5. Kahvehanelerin Erbil’de önemini

belirlemek bu çalışmanın amacıdır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Kahvehâneler; tiyatrolar, sinemalar ve kütüphânelerle karşılaştırıldığında boş vakitlerin değerlendirilmesinde daha fazla ilgi görmüştür. Erbil’de kahvehânelere olan ilgi, 20. yüzyılda olduğu gibi, 21. yüzyılın başlarında da devam etmektedir. Bu araştırma önceden toplumsal meselelerin dile getirildiği, entelektüel ve edebi şahsiyetlerin bulunduğu kahvehânelerin, bu fonksiyonunu ne ölçüde yerine getirebildiği ve bu fonksiyonlarda bir değişim olup olmadığı bağlamında Erbil şehri kapsamında ilk defa belirleyecek olması bakımından önemlidir.

1.4. Literatür

Bu araştırma öncelikli olarak literatür taraması ile başlamıştır. Literatür taraması sonucunda Irak'ta bu konuda yapılmış olan bir çalışma bulunamamıştır. Türkiye'de ise aşağıdaki çalışmalar tespit edilmiştir.

Şahbaz (2007), Geçmişten Günümüze Kahvehâneler adlı yılında yüksek lisans tezinde Aydın şehrindeki kahvehânelerin fonksiyonunu belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örnekleme eşit tabakakalı örnekleme yöntemidir. Veri toplama yöntemi yarı yapılandırılmış görüşmedir. Veri analiz yöntemi betimsel analizdir. Araştırmada kahvehane müdavimlerinin %39'unun haftada 2-3 kez kahvehâneye gittikleri, %33'ünün her gün kahvehâneye gittikleri sonucuna ulaşmıştır.

Yıldız (2003), "Kahvehâne Kültürü" adlı doktora tezinde insanların önemli bir bölümünün zamanlarını harcadıkları kahvehânelerin toplumsal bir olgu olarak nasıl bir fonksiyon üstlendiklerinin ve zaman içinde değişen fonksiyonlarını ele almayı amaçlamıştır. Tezin örnekleme olarak Diyarbakır kahvehaneleri seçilmiştir. Veri toplama yöntemi anket tekniği ve görüşmedir. Rastlantısal olarak seçilen örneklem üzerinde çalışma yapılmıştır. Araştırmada kahvehane müdavimlerinin % 25.50'sinin kahvehânedan hiç bir şey kazanmadıklarını düşündüklerini, %13.12'sinin bir şeyler kazandıklarını düşündükleri, %3.8'inin günlük iş bulmalarına katkı sağladığı, %27.62'sinin yalnızlığını gidermek için %56.5'inin çocuklarının kahvehâneye gitmesini istemedikleri, %20.4'ünün çocuklarını asla kahveye göndermedikleri sonuçlarına ulaşmıştır.

Tunç (2014), "Osmanlı Kahvehâne Kültürü" adlı yüksek lisans tezinde kahvehânenin sosyal tarihini belirlemeyi amaçlamıştır. Kahvehânenin sosyal fonksiyonlarını Osmanlı coğrafyasında izini sürmüştür.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma da Erbil merkezi kaymakamlığı tarafından onaylanmış (4091) sayılı (11/5/3016) tarihli belge ile Yüksek Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'ndan izin istenmiş, (6908) sayılı (8/5/2016) tarihli belgeyle de izin alınmıştır. Bu araştırma (11/5/2016) tarihinde başlamış ve (15/6/2016) tarihinde sona ermiştir. Bu zaman dilimi araştırmanın sadece pratik kısmını kapsıyor.

Her bilimsel araştırma belli bir yöntemle bağlıdır. Araştırma yaparken konunun doğasına göre yöntemleri de ayırır (Hussen, 2016, s. 132). Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma prosedürleri takip edilmiştir. Nicel yöntem uygulamaları gerçek dünyaya ilişkin verilerin yaşamsal rolüyle ilgilidir (Bal, 2014, s. 14). Frekans ve yüzdelik tablolar ile ilişkileri betimleyen çapraz tablolar araştırmanın nicel kısmını görüşme yöntemi ise nitel yöntemle aittir. Bu yöntemler konuyu açıklamak, araştırmanın amacını yerine getirmek için özel bir formla düşünceleri ortaya çıkarmaya yardımcıdır (Cliff Moughtin, Rafael Cuesta, Christine Sarris, Paola Signoretta, 2003, s. 1) .

Araştırma boyunca, geliştirilen hipotezlere göre, bakış açıları saptanmış ve verilere göre sosyolojik kuramlara göre yorumlamalar yapılmıştır.

1.5.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne ait Erbil şehri halkının gittiği kahvehanelerdir. Erbil'deki çayhâneler, kafeler ve gazinolar kahvehâne kapsamında değerlendirilmiştir.

Bir araştırmanın örnekleme bölümü her bilimsel araştırmanın en önemli noktasıdır, çünkü her bilginin toplumdaki örneğini göstererek ıspatlamak araştırmayı daha fazla güçlendirir. Erbil şehri sınırları içinden 12 kahvehâne seçilmiştir. Bu kahvehanelerden rastlantısal metotla 10'ar kişi belirlenmiştir. Her 10 kişinin 6'sına anket formu ile uygulama yapılmış, 4 kişi ile görüşme yapılmıştır.

1.5.2. Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Veri toplama aracı anket formu ve görüşme formudur. Anket 43 sorudan oluşmakta olup Ek-2'de sunulmuştur. Anket literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur. Daha sonra alanda uzman 6 akademisyenin görüşleri alınarak son halini almıştır¹. Yapılan pilot uygulama bu sorular ile çalışılabileceğini göstermiştir.

**Anketin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları aşağıdaki uzmanlarca onaylanmıştır.*

- 1- Prof. Dr. Cengiz Yıldız, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bingöl Üniversitesi.
- 2- Doç. Dr. Muhammet Şuani, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Salahaddin Üniversitesi.
- 3- Doç. Dr. Abdullah Hurşid, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Salahaddin Üniversitesi.

Anket uygulamaları kişilerle yüz yüze görüşerek yapılmıştır. Böylece soruların daha doğru cevaplandırılması ve bilgilerin daha kolay bir şekilde elde edilmesi mümkün olmuştur (Yağbasan, Ustakara, 2008, s. 245). Bu araştırmada tesadüfi olarak seçilen okuryazar kişilere anketler dağıtılmış ve belli bir süre sonra toplanmıştır. Okuma yazma bilmeyen kişilere ise sorular okunmuş, verilen cevaplar araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Toplanan anket verileri SPSS 21 paket programına yüklenmiş, frekans ve yüzdelik dağılımları belirlenerek analiz edilmiştir.

1.5.3. Araştırmanın Hipotezleri

1. Kahvehâneler daha çok erkeklerin uğradıkları mekânlardır.
2. Kahvehâneler daha çok işsizlerin tercih ettiği mekânlardır.
3. Kahvehâneler yaşlılar ve emeklilerin gittiği mekânlardır.
4. Kahvehâneler politik ve gündemde olan olaylarla ilgili sorunların dile getirildiği mekânlardır.
5. Kahvehânelere gidenlerin çoğu bir alışkanlık haline getirdikleri mekânlardır.
6. Kahvehânelere gidenler arasında kuvvetli bir arkadaşlık bağının olduğu saptanmıştır.
7. Kafeler ise her iki cinsin tercih ettiği mekânlardır.
8. Kahvehâneler, aynı meslek grubundan olan kişilerin toplanma mekânı olarak görülmektedir.
9. Kahvehâneler gidenlerin çoğu boş zamanlarını harcamak için uğradıkları mekânlardır.
10. Kahvehâneler, bazı müdavimlerinin satranç, tavla, dama, domino gibi oyunları oynamak için uğradıkları mekânlardır.
11. Kahvehâneler, ulaşılması kolay ve ucuz mekânlardır.
12. Kahvehânelerin daha çok evli olanların uğradıkları mekânlardır.

4- Öğr. Gör. Hakim Hirni, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Salahaddin Üniversitesi.

5- Öğr. Gör. Ali İmad, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Salahaddin Üniversitesi.

6- Öğr. Gör. Yusif Hasan Husin, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Salahaddin Üniversitesi.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Kahve kültürü insanlık için sosyal hayatın tarihini şekillendiren ciddi etkenlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Kahve her ne kadar bir içecek olarak değişik kültürlere göre farklılıklar içeren bir tadı yansıtırsa da, bu ferah tat yelpazesi aynı zamanda sohbet aracılığıyla insanlar arası ilişkilere iyi gelen kültürler arası sağlam bir zemini de çağrıştırmaktadır. Kahve kültürünün yerli uzantısı olan kahvehaneler ise bu ortak zemin üzerinde oluşan ve özel renkleri ile kentlere özgü işitsel, görsel dokusunu oluşturmada ciddi bir yer tutan yaşam alanlarını simgelemektedir (Güray, 2010, s. 51).

Çay sudan sonra en çok kullanılan içecektir. En çok üretimini yapan devletler Birleşik Krallık'tır. En çok tüketen ülkeler Japonya, Endonezya, Seylan ve Çin'dir. Ekilmesi için hafif yağmurlu bir toprak, sıcak bir iklim, nemli hava, çok yağmur gerekmektedir. Hollanda, Kanada, Rusya, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi devletler üretimi için uygun bölgelerdir. Yaprakları yeşilken elle kopartılır, kurutmaya bırakılır. Çay tadı hafif yağmandan kaynaklanır. İçinde kafein maddesi olduğu için sakinleştirici etkisi vardır. Dünyada farklı şekillerde ve tatlarla sunulur. Çayına göre bazen hemen, bazen 20 dakika içinde demlenir. Çay içmek insanlar arasında farklıdır. Bazıları çok sever, bazıları sütle içer, bazıları da şekerle içer (ckb.wikipedia.org, 2015). Çaydan sonra gelen bir o kadar talep edilen içecek de kahvedir.

Halk kahveden hem tedavi amaçlı hem de mutlu ettiği için yararlanmaktadır. Kahve Türkiye İç Anadolu Bölgesi'nde baş ağrılarında, kesiklerde, çocuk düşürmede, dolamada, ishal ve bronşit tedavisinde; Ege Bölgesi'nde ise yanıklarda, çocuk düşürmede, ishalde ve baş ağrılarında kullanılmaktadır. Sivas ili çevresinde yaz ishallerinde, baş ağrılarında, dolamada ve midevi olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Kahve çekirdeği halk arasında zihinsel ve ruhsal faaliyetleri arttırıcı, açlık hissini giderici ve sindirimi hafifletici etkilerinden dolayı kullanılmaktadır (Şar, 2012, s. 37).

2.1. Kahvenin Kelime Anlamı

Kahve Türkiye’de çok eski yıllardan beri hem sağlık alanında, hem de sosyal hayatta kullanıldığı bilinmektedir. Kahve adının nereden geldiği hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan biri, vatani Habeşistan’da, kahve yetiştirilen bölgeye eskiden “Kaffa” denmiş olmasıdır. Fransızlar 'café', İngilizler 'coffee', Almanlar 'kaffe', Macarlar 'kave' olarak kullanırlar. Irak Kürdistan’ında ise kahve ‘çay’ anlamına gelir. Her zaman yeşil bir ottur, asıl yeri Doğu Asya bölgesindedir. Boyu kendi bölgesinde 9 metreye kadar uzar. Ama tarlalarda kısadır uzunluğu 50-90 cm arasında olur. Rengi koyu yeşil olur. Güzel kokuludur. Çiçekleri beyaz ve sarıdır. (ckb.wikipedia.org, 2015).

Kahve, "çay" ya da "qahwah" Arapça kökenli bir sözcük olup ilk zamanlarda; Ortaçağ Arapça sözlüklerinde ve özellikle de şiirlerde “sarap” anlamında kullanılmıştır (Şahbaz, 2007, s. 4). Bazı eski zamanlarda, kahvenin (bade) yanı sıra içki anlamında, hatta şarap anlamında da kullanılmaktadır. Kahve, rayiha koku, güzel koku anlamlarına da gelebilmektedir. Yemen ve civarında, kahveye "bun" adı verilmektedir (Yıldız, 2007, s. 22).

"Sir James Murray" New English Dictionary’e yazdığı coffee maddesinde, kelimenin yabancı kökenli olduğunu Güneybatı Etiyopya’da, kahvenin ana vatani sayılabilecek Soha bölgesindeki Kaffa şehrinin bu bitkiye adını verdiğini söylemiştir. Fakat bu varsayımı destekleyecek hiçbir kanıt yoktur. Güneybatı Etiyopya’da, kahve bitkisinin ana vatani sayılabilecek olan Soha bölgesinde ise bitkiye ve çekirdeğine bunn denilmektedir. Bugün İngilizcedeki “bean” kelimesi de tane, tohumu anlamına gelen “bunn”dan türetilmiştir (Taştan, 2009, s. 55).

Kahvenin ortaya çıkışı konusunda ortada yeterince belge olmamasından dolayı bu konulardaki bilgi eksikliği rivayetler ile veyahut hayal mahsulü sayılabilecek hikâyeler ile doldurulmaya çalışılmıştır. Üretilen pek çok rivayetlerin kaynağı bile belirtilmemiştir. Bu nedenle bu konuda kesin kararı içeren hüküm cümleleri kurmak doğru değildir. Kahvenin kökeni hakkında büyük bir bilgi boşluğu olduğu muhakkaktır. Bu boşluk büyük ölçüde zengin ayrıntı içeren ve insanların hayal dünyasına hitap eden masallar ile doldurulmaya uygulanmıştır. Bu yüzden o kadar ileri gidilmiştir ki bu rivayetler hiçbir geçerliliği olmadığı halde kritik sayılabilecek kitaplarda zikredildiği için sevilen yayınlar ve dergilerde sanki gerçek bilgilermiş ve

üzerinde herkes anlaşma yapmış gibi alıntılanmakta ve insanlara intikal ettirilmektedir (Tunç, 2014, s. 3).

"Kahve kelimesinin kökenine ilişkin bir diğer varsayım ise onun İbrani kökenli olduğu ve koyu/kara anlamına gelen qehe(h)'ten türetildiği, Arap diline de Kitab-ı Mukaddes vasıtasıyla girdiği yönündedir" (Taştan, 2009, s. 56).

2.1.1. Kahvenin Keşfi ve Yetiştiriciliği

Kahve keyif içeceği olarak kullanılmadan önce "ekmek" olarak insanların gereksinimlerini karşılamıştır. Kahve kuşkusuz yüzyıllar öncesinde de var olup ama "ekmek" olarak kullanılması bin yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Kahve aynı adı taşıyan, fidan boyunda küçük bir ağacın meyvesi olarak geliştiğinde yeşil, haşlanıp kuruyunca ise habeş bir renk alır (Göktaş, 1999, s. 68).

Bazıların düşüncelerine göre çay Hindistanlılar tarafından verilmiş bir kelimedir. Fransızlar tarafından gelmiş ama yanlış bir kelimedir. Bazı kaynaklarda belirtilen çayı aslında Japonlar keşfetmiştir. 5 bin yıldır Asya'da bu böyle bilinmektedir. Japonlar ilk kez çayı ekmişler ve kullanmışlardır denilmektedir. Eski zamanda söylentilere göre Singo Paşası çayın yapraklarını bitki ilacı için kullanmıştır. Çayın yapraklarını sıcak suda kullanmayı seviyordu, çay yapraklarını bahçede bırakmış ve tesadüfen bir gün kuru bir çay yaprağını sıcak suya koymuş, suyun rengi değişmiş suyu içmiş beğenmiş ve devamlı böyle kullanmıştır. Japon ve diğer ülkelerde böyle kullanmışlardır. Avrupalılar ilk 17.yy da çayı kullanmışlardır. Fakat Araplar içinde yaygın değildi. Şuan Iraklılar Araplarda ne zaman çay kullanılmaya başladığını araştırmaktadır. Özellikle Abbasiler döneminde çay kullanılmış ama bazılarına göre herkesin ayrı bir fikri var (ckb.wikipedia.org, 2015).

Kahveyi ilk bulan kişinin Şazili isminde Habeşistanlı bir Arap olduğu söylenmektedir. Bir söylentiye göre ise Şazili ve İdris adında iki Arap kahveyi keşfetmiştir. Hatta ilk zamanlarda kahve şazili olarak adlandırılmaktadır (Yıldız, 2007, s. 22, 23). Kahve'nin ortaya çıkışında, genellik kazanmasında, yarattığı tartışmalarda bu sırrın büyük payı vardır. Ancak ilk kez kahveyi kimin içtiğine dair tarihsel bir kanıt yoktur. En yaygın rivayet Khaldi adındaki çobana aittir: "Yemen'de Khaldi adındaki bir çoban ay ışığında keçi sürülerini güderken, hayvanların bazı yeşil ve sarı meyveleri yediğini görür. O ana kadar uyuklayarak gezen hayvanlarda, bu meyveleri yedikten sonra bir dinamizm görünür. Oradan oraya zıplayıp dururlar.

Hatta mehtapta oynamaya başlarlar ve herhangi bir bıknlık belirtisi göstermezler. Bunun üstüne Khaldi de bu yemişleri dener ve kendini sağlam hisseder. Bu esrarlı meyvelerden keşişlere bahseder. Çoban ve iki keşiş sürünün otladığı yerlere gönderilir ve bilmedikleri zıvana türünden bu bitkiden bir kaç dal koparıp içlerler. Onlar da geceyi, canlı bir ruh halinde geçirirler. Ama meyvelerini kaynatarak içen ve kendisinde aynı canlılığı hisseden Şeyh de bitkinin içindeki kafeinin canlandırıcı tesirini bularak onu tüm din adamlarına tavsiye eder ve kahvenin hikayesi de burada başlar. Belirli saatlerde nöbet tutmayı ya da dua etmeyi gerektiren, manastır kurallarına uymayı kolaylaştıran bu içecek tüccarların da ilgisini çekmiş ve yayılmaya başlamıştır (Bajmaku, 2014, s. 4).

Kahve ağacının geçmişi tarih öncesi Afrika'sına kadar uzanmaktadır. Bugün Etiyopya ve Kenya'nın bulunduğu orta ve batı Afrika'da o dönemlerde, kahve ağacı varlığından söz edilmektedir. Söylenilen yerlerde bugün bile yabancı kahve çalıları, ağaçları varolmaktadır. (Bulduk, Süren, s. 299).

Kahve ağacını büyütmek için en uygun bölgeler, tropik bölgelerdir. Brezilya, Endonezya, Fildişi Sahilleri, Kolombiya ve Meksika bu açıdan en uygun ülkelerdir. Kahve, Etiyopya'da uzun süre ciddi bir tarım verimi idi. 18. yüzyılın başında Yemen dünyada tek kahve imalatçı durumundaydı. 16.yüzyılın sonları ve 17. Yüzyılın başlarına doğru Hollandalı denizciler, Yemen'deki kahve ağaçlarını Asya içlerine taşıdılar; bu kahve ağaçları Sri Lanka, Cava ve Sumatra'daki büyük ziraat işletmelerinin olduğundan 18.yy. sonunda kahve yapımı Avrupa'nın gereksiniminin dörtte üçünden fazlasını karşılamaya başlamıştır. Aynı zaman aralığında, kahve ağacı bir yandan Madagaskar Adası'nın doğusunda bulunan Mascarene adalarına, öbür tarafta da Brezilya'ya kadar ulaştırıldı.. Kahve ağacı, 1720'ye doğru Martinik, Guadeloupe ve Guyana'da yetiştirilmeye başladı (Tunç, 2014, s. 15).

2.1.2. Kahvenin Yayılışı

Şüphesiz kahvenin yayılışı, ortaya çıkması ile yakından ilgili bir konudur. Ortaya çıkışı hakkındaki tarihi gelişimde yazılmış kaynaklardan çok sözel aktarımlarla günümüze kadar gelebilmiştir. Tarihsel veri ve belge konusunda oldukça sıkıntı yaşanmaktadır. Kaynaklardan alındığı pek açık olmayan, bir hayli fazla olan, birbirine benzeyen çeşitli efsanelerden, konuyla ilgili temel verilere ulaşma çabasının güvenilir bir yöntem olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Bu yüzden Arap

yazarları da kahvenin kökeni hakkında mevcut durumda bir boşluk olduğunun farkına vararak ellerindeki malzemeyi zenginleştirip rivayetlerin de etkisiyle dinsel efsanelere oldukça fazla yer vermişlerdir (Tunç, 2014, s. 22)

"Kahve Habeşistan'dan sonra yemende çokça benimsenmiş, buradan sonra Mekke'ye ulaşmıştır. İslam dünyasının 'Hac' merkezi olması, bu içeceğin kısa sürede yayılması sonucunu doğurmuştur. Hac' a gidenler, dönüşte, bu içecekten hem sevap olmasından dolayı ve hem de şifa niyetine alıp götürmüşlerdir" (Yıldız, 2007, s. 23).

Kahvenin başka kuşaklara taşınması da olası tüccar ya da tarikat mensubu olup Yemen dışına çıkan kişiler aracılığıyla olmuştur. Kahvenin Yemen'de birasinalık yaralaması ve bu ülkeden geçen hemen her zengine öğretilmesi onun içilmeye başlaması olarak gösterilebilir (Şahbaz, 2007, s. 9).

2.1.3. Doğu'dan Batı'ya Uzanan Kahve Kültürü

İlk benzeri rastlanan kahvehane adlı yukarıyd mekanının, Batı ile ilişkiler sonucunda Batı ülkelerine tanınması etkili olmuştur. Aynı zamanda 15. yüzyıldan itibaren doğu medeniyetini öğrenme çabaları Avrupa'da başlamıştır. Doğu medeniyetini hobi eden seyyahlar, doğuda yer alan ülkelere seyahatlerde bulunmuşlar ve bu seyahatlerde gözlemedikleri olguları seyahatnamelerinde yazmışlardır. (Bilge, 2010, s. 88). Kahve bitkisi ilk kez 15. yüzyılda Arabistan'ın güneyinde yetiştirilmeye başlanmıştır. O bölgedeki insanların kahve içme alışkanlığı 16. ve 17. yüzyıllarda yerleşmeye başlamıştır. (Yağbasan, Ustakara, 2008, s. 235).

Kahve kültürünün yaşandığı belli sosyal mekanların adı olan kahvehaneler yüzyıldan önce Arabistan, İran ve Anadolu'da yaygınlaşmıştır. Sonra neredeyse bir moda haline gelmiş ve Avrupa'da çoğalmaya başlamıştır. Bundan dolayı bu yerler kahve kültürüne dair bir çevirmenin yanında doğu'nun zaman algısını Batı'ya götürmek konusunda bir görev de yüklemiştir. Saatler içinde sıkışmamış, üstelik değişen bir husus taşıyan, kalıplaşmış kullanımları uygulamak yerine düşünsel gelişmeye yönelik serbest bir taşınma planını ortaya döken bir zaman kavramı esasen doğu'ya yönelik geleneksel hayat algısını da simgelemektedir. Bu anlayışın billurlaştığı yerler olan kahvehaneler bu tür konuşma ve insan ilişkisi temelli mirası, Batı kültürüne yansıtan hareketi de içlerine almaktadır (Güray, 2010, s. 2). Doğu kültürü genellikle kültür tarihçileri tarafından sohbet ile bezenmiş bir sosyalleşme pratiği gibi kabul etmektedir. Oysa 17. yüzyıl gibi geç sayılabilecek bir çağda

Batı'da da benimsenen kahve ve café kültürü, kendi sosyalleşme pratiğini konuşmanın ötesine de geçerek özellikle ışılandırma sonrası ve modernleşme süreci ile birlikte kamusal alan olarak toplumsal mekânlara dönüşmüştür. (Akarçay, 2012, s. 185) .

Batıdaki cafelerin oluşumu zaten doğudaki kahvehanelerden örnek alınarak oluşmuş olsa da doğudaki cafelerin kurulmasında da batıdaki oluşumlar etkili olmuştur. Doğuda kıraathaneler varlıklarını hâlâ sürmekte iken batıda da kendi kültürünü şekillendirmiş olan cafe adlı kamusal mekânlar ortaya çıkmıştır. İsmi gibi cafe olan ve batı kültürünün toplumsal yapısını deneyimsel olarak yansıtan yerler, zamanla doğuda da doğu kültürünü deneyimsel olarak yansıtabilecek şekilde yer bulmuşlardır (Bilge, 2010, s. 90). Kahvenin sosyal hayatta yaygınlaşmasından sonra Araplar tüm eğlence ve bayramlarda kahve ikram etmeye başlamışlardır, kahve içmeye çağırmak, Araplar içinde yemeğe çağırmak gibi anlaşılmaktadır (Yıldız C. , 1996, s. 6).

Modern insanların sosyal boşlıklarını yaşadıkları bu kamusal mekânlar, kültür etkileşimleri sonucunda kendilerine uygun bir yapılaşmaya sahip olmuşlardır. Bu konu aslında birçok alanda kendini göstermiş olan küreselleşmenin farklı etkileşimi ile tek kültür egemenliği olarak değil tatların, zevklerin ve tercihlerin öteki kültürlerle entegrasyonu şeklinde kendini göstermiştir. Bu entegrasyon süreci içerisinde batı doğunun, doğu ise batının terimlerini, markalarını dizaynlarını kendi kültürlerinin bünyesinde buluşturmuşlardır. Tabiki bu puanı değerlendirirken sanayi devrimi, makineleşme ve modern hayat yaşam biçiminin batı endeksli olması özellikle günümüz cafelerinde kullanılan ürünlerin ve terimlerin de batı unsurlarını mekan bulmasında daha çok etkili olmuştur.

İslâm toplumlarına nasıl yayıldığına ilişkin bilgiler de tarihin karanlık sayfalarına saklanmıştır. Yemen'de bulunduğu, 16. yüzyılda tüm İslâm dünyasında içildiği bilinen ve kahvehanelerin yavaş yavaş toplumsal hayatta yer aldığı konusunda fikir birliği bulunmasına rağmen, bunun nasıl gerçekleştiğine dair söylentiler farklılık göstermektedir (Taştan, 2009, s. 60).

İslam ülkelerinde yüzyıl ortalarında kahveyi herkes kullanmaya başlamıştır. Toplumda sessiz sedasız yer etmesi nedeniyle, kahve içilmeye ne zaman başladığı konusunda kesin tarih vermek kolaydır. Geç dönem Arapların yazarları kahvenin

kaynağı hakkındaki bilgilerinde bir derinlik olduğunun farkındaydılar. Bunlardan bazıları kendilerini, ellerindeki malzemeyi zenginleştirecek dinsel efsanelere yer vermekten kurtaramadılar. Tezker yazarı Necmettin'in (1570-1651) kardeşi Ebu Tayyib Gazzali, Hz. Süleymanın kahveyi kullanan ilk kişi olduğunu söylemektedir. Bu söylentiye göre, Hz. Süleyman yolculukları sırasında bir kasabaya uğrar ve bilinmeyen bir hastalığa yakalandığını fark eder. Cebrailin buyruğu üstüne "Yemen'den gelen çekirdeği kavurur ve ondan bir içecek hazırlar. İçeceği verdiği hastalar iyileşerek hastalıktan kurtulur (Bajmaku, 2014, s. 7).

Ortadoğu'da kahve alışkanlığı iki şekilde yayılmıştır: İslamda yapılan dini törenler ve ülkeler arasındaki ticaret yoluyla yayılmıştır. Birincisi Yemen'de İslam dinine ait bir tarikat'ta yaptıkları törenlerde kahve tüketilerek yayıldı. İkincisi ise Bir eğitimcinin yaptığı egzersizler boyunca kişileri dirençli tutmak amacıyla kahve içirmeye başladı. Sufi üyeleri sonunda evlerine kadar gelen kahve, toplum içinde sosyal aktivitelere kadar yayıldı. (Oral, 1997, s. 5). İslam dini alkollü içkileri haram sayar. Elbette şarap da alkollü içkiler kapsamına girdiğinden haram sayılıyordu. Sıcak ve kokulu bir içecek olarak sunulan kahvenin, şaraba eşdeğer etkisinin farkına varıldığında, ürünün tüm İslam ülkelerine yayılması çok zaman almadı. Tütünden sonra ikinci sıraya yerleşen kahveyi bütün İslam toplumları sevdi. İslam dünyasında kahve hakkında yazılmış en erken metinler, karşımıza 14. yüzyılda çıkmaktadır (Bajmaku, 2014, s. 18). El Ceziri "Umdetü's Saffe fi Hilli'l Kahve risalesinde kahvenin Yemen'de bir içecek gibi çok sevildiğini, rivayetinin Kahire'ye kadar yayıldığını ve orada bilhassa gece yapılan dini ayinlerde, zihni uyanık tuttuğu için Sufi çevrelerce içildiği söylenmektedir. Müellife uygun olarak kahve Aden'e fakih Muhammed bin Said el-Zehbeni tarafından getirilmiş ve kısa sürede büyük yankı uyandırmış olduğu söylenmektedir. Bu zat kahveyi, istemeyerek kaldığı Afrika sahillerinde öğrenmiş ve dönüşünde Sufi çevrelere tarif etmiştir. El- Ceziri'nin aktardığı öteki rivayete göre kahveyi Yemen'e getiren kişi, ekseri Şazili tarikatının kurucusu ile karıştırılan Şeyh Ali bin Ömer el-Şazili'dir (Bajmaku, 2014, s. 18).

2.2. Kültür Tanımı ve Açılımı

Kültür, bir millete şahsiyet veren, diğer toplumlarla arasındaki farkı ortaya koyan, tarihin seyri içerisinde teşekkül etmiş, o millete has maddi, manevi varlık ve değerlerin ahenkli bir bütünüdür (İşinibilir Y. , 2010, s. 15) Kültür kelimesi, yüzyılın

başlarında İngilizceye *culture* olarak geçmiştir ve çiftçilik, doğal büyümenin gözetilmesi gibi anlamlarda kullanılmıştır. Yüzyıllardan itibaren kelimenin anlamı insan gelişimini de içine alacak biçimde genişlemiştir. Ancak kelimedeki en can alıcı değişim, anlamına yüklenen soyut kavramlardan sonra gerçekleşmiştir. Bu değişim sürecine dair kesin bir tarih verilmemekle birlikte, kimi çalışmalarda kültür teriminin, insanın yetiştirilmesi, işlenmesi, eğitilmesi anlamındadır. İlk kez kullananların Romalı filozoflar Cicero ve Horatius olduğu belirtilmektedir. Cicero tarafından cultura şeklinde kullanılan terim insan nefsinin terbiyesi anlamına gelmektedir ve kültür kelimesi aynı zamanda insanın gerekli bilgileri edinerek akıl yürütme, belli ilkelere göre davranma, nefesine hakim olma, kişilik sahibi olma şeklinde de bugün kullanılmaktadır (OĞUZ, 2011, s. 126).

Günlük hayatta kullandığımız kültürün insani kavramı, felsefe, müzik gibi konularda genel bilgi, düşünüş ve takdir nezakati almış seçkin kişiyi temsil eder. Ama sosyolojide kullandığımız kültür, ondan çok ayrıdır. Bireylerin toplumda yaşamaları nedeniyle öğrendikleri şeylerin toplamı anlamında kullanılmaktadır. Bu açıdan her toplumun bir kültürü vardır. (Tezcan, 2012, s. 195). Kültür farklı anlamlara sahip terimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürlü birey dendiğinde kibar ve nazik, yaşamın iyi yanlarından tat alan, kişi olarak ifade edilir. Kültür terimi servete ve boş vakit sahip olan kişilerin yukarıda sıralanan beceri örüntülerine gerçekleştiren kişiler için kullanılır. Sosyolojik açıdan toplumdaki her normal kişi kültürlüdür (Güler, 2016, s. 13).

Eger biz gündelik hayat içindeki kültürü yapısıyla tanımlayamazsak, her an ki ilişkilerimizin toplamı olarak ele alamazsak kültürün gücünü ve etkisini yeterince göremeyiz. Milyonlarca insanın hayatı, eğitim aldığı veya çalıştığı zamanların dışında kendisini bir sonraki ders gününe veya çalışma gününe bir biçimde hazırlamak için giriştiği bütün o ilişkilerden olaylardan ve nesnelere kurulmuştur. Kültür işte bir anlamda budur. Otobüs beklerden ders çalışırken, müzik dinlerken, yemek yerken, dinlenmek ya da eğlenmek için bir yerlere giderken ya da bir şeyler satın alırken, barınmak, örtünmek için ihtiyaç duyduğumuz maddeleri tüketirken girdiğimiz her ilişki, bizi çevreleyen her şey, bizi kurulu, devralınmış ve yeniden üretilen bir yapıya yönelten her bağ, kültür kavramıyla ifade edilebilir (İşinbilir Y. , 2010, s. 15-16). Kültür sözü biraz daha özelleştirilerek şu tabirlerde de

kullanılmaktadır: ibtidai kültür, beşeri kültür, ileri kültür, yerlesik kültür, teknik kültür, aşiret kültürü vb... Fakat bu deyimlerde de kültürün manası, gereği kadar açık değildir. Başta sosyologlar ve sosyal psikologlar olmak üzere, umumiyetle kültür tarihçilerince “kültür” kelimesinin ilmi yönden ifade ettiği kavram aşağıdaki şekillerde belirlenmeye çalışılmıştır: (İşinibilir Y. , 2010, s. 16)

“Bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf adeti ve insanın cemiyetin bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün maharet ve ihtiyatları ihtiva eden mürekkep bir bütün” (E.B. Taylor)

“Bir topluluğun yaşama tarzı”(C. Wiesler)

“Atalardan gelen maddi-manevi değerler bütünü.”(E. Sapir)

“İnsanın tabiatı ve kendini idare etme yolu ile bizzat meydana getirdiği eser.” (A.Young).

Kültür nedir, Kültürün belli başlı yönlerini temsil ettiği düşünülen birkaç terimi kavramak mümkündür. Eylem, anlam, hayat tarzı,yaşam biçimi, insan faaliyeti etkinliği, insan etkinlikleri (görenek, gelenek, inanç vb.) eylemliliği gibi kavram haritası arasındaki ilinti onun kültür sosyolojisi tartışmalarındaki yerini de göstermektedir (Alver, 2010, s. 204)

2.3. Kültür Teorileri

2.3.1. Malinowski Kültür Teorisi

Kültür Malinowski'ye göre, kısmen özerk eşgüdümlü kurumlardan kurulmuş bir bütündür. (Oğuz, 2011, s. 130). Malinowski'nin kültür teorisine yapılan eleştirilerin iki noktada birleştiği görülmektedir. Birincisi bu teorinin indirgeyici şekilde olduğu yönündedir. “O'nun genelde kültür kuramının pek tartışmalı olduğu söylenemezse de (insan kurumlarının insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunu pek az insan reddedecektir) yine pek çok sosyal bilimciye rahatsız edici gelen indirgeyici bir biçime sahiptir. İkinci eleştiri noktası kültürün tamamını maddi kültür çerçevesinde açıklamaya çalışması olmuştur. (Aman, 2013, s. 43) Kültürlerin başarılı üç temel fonksiyonu olduğunu belirtmektedir. Bunlar aletsel, biyolojik ve birleştirici fonksiyonlardır. Gerekli olan kültür, hayatımız için mal ve hizmet üretimini mutlaka sağlamalı, üyelerin sosyal ihtiyaçlarını çözmelidir (Aman, Bronislaw Malinowski'nin Kültür Teorisi, 2012, s. 138).

Malinowski'ye göre bu üç fonksiyonun içinde en önemlisi biyolojik fonksiyondur. Ona göre “biyolojik gereksinimler kültürel sistemde karşılandığında yeni kültürel gerek-sinimler üretmektedir. İnsanlar biyolojik gereksinimlerine yanıtlar vermeye başladıkları andan itibaren bu yanıtlar yeni kültürel ihtiyaç-lar üretmeye başlar.” (Aman, Bronislaw Malinowski'nin Kültür Teorisi, 2012, s. 141).

Malinowski'ye göre “her faaliyet tipinin eğer kültürel olarak ka-lıçlaştırılması yani grubun kültür mirasına girmesi gerekiyorsa çok belirli bir tarz ve biçimde örgütlenmesi gerekir. Dolayısıyla hiçbir unsur, adet ve düşünce kendisi için temel olan gerçek kuramsal çer-çevesine oturtulmadıkça kavranamaz.” (Aman, Bronislaw Malinowski'nin Kültür Teorisi, 2012, s. 142)

2.3.2. Gökalp Kültür Teorisi

Gökalp'a göre öncelikle bir medeniyet, kaynağını kültürde bulur. Yani toplumlarda kültür başlamadan medeniyet doğmaz. Medeniyet yükselişe geçtiği zaman kültür bozulur. Kültürü bozulan toplumlar medeniyetsiz toplumlara yenilmektedirler. İlk bakışta kötümser olan bu yaklaşımına rağmen Gökalp aynı zamanda “milletleri güçlendirmek için kültür ve medeniyet ikilemini bir diyalog dengeleştirme haline getirmek gerektiğini” de belirtir (Çelik, 2006, s. 49). Gökalp'in gösterdiğimiz gibi medeniyetle ilgili açıklamalarında, kültürel ilmi civarında yaptığı açıklamalarda, İbni Haldun'un bedevilikhadarilik tipolojisindeki değişim yaklaşımını çağrıştırmaktadır.

Düşünce tarihimizde önemli bir yere sahip olan Ziya Gökalp ise kültürü 19. yüzyıl bakış açısıyla ele alarak medeniyet şeklinde karşılaştırmalı olarak işlemiştir. Gökalp'a göre,

“Bir medeniyet müteaddit milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti, sahipleri olan müteaddit milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple her medeniyet, mutlaka beynelmiledir. Fakat bir medeniyetin, her millette aldığı hususi şekilleri vardır ki, bunlara (has kültür) adı verilir.” Gökalpin yapmış olduğu bu kültür ve medeniyet ayrımına karşı çıkan Cemil Meriç ise kültür kelimesini Avrupa kökenli olması nedeniyle eleştirerek, kültürün çok anlamlılığın ve değişkenliğine “tarımdan idmana, balıkçılıktan medeniyete kadar akla gelen ve gelmeyen düzinelerce manaları; kelime değil bukalemun” sözleriyle vurgu yapmaktadır (Yurdagül, 2010, s. 7).

2.3.2. Marx Kültür Teorisi

Marx, kültürü “doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şey” şeklinde tanımlamaktadır (Oğuz, 2011). Marx’a göre, kültür, tarihteki birincil kuvvet olamaz çünkü toplumun politik, toplumsal ve kültürel konfigürasyonu ile gelecekte kaydedeceği gelişimine karar verdiği bir üretim şeklidir (Oğuz, 2011, s. 136).

"Marksist yönelimli yaklaşımlarda kitle iletişimi kültürel üretimde özel bir anlam taşır: Kitle iletişimi, sembolik malların kurumsallaşmış üretimi ve genelleştirilmiş dağıtımıdır. Bu tanımla kitle iletişiminde dört önemli özellik ortaya çıkar:

- Sembolik malların kurumsallaşmış üretim ve dağıtımı.
- Üretim ve izleme arasında kurulan kırılma: İzleyiciler sembolik ürünün üretimi, yayınlanması veya dağıtılmasında fiziksel olarak bulunmazlar. Teknolojik araçla ilişki kurulmuştur.
- Zaman ve uzamda sunumun farklı varlığı (örneğin kitap).
- Sembolik biçimlerin kamusal alanda dolaşımı: Kitle iletişim ürünlerinin potansiyel olarak isteyen herkesin alabilmesi için ulaşılır, hazır olmasıdır" (İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, 2010, s. 353)

Bununla birlikte, kültür, tarihsel değişimde bir etmen olabilir ya da toplumsal istikrar için ortam sağlayabilir. Marx’a göre, kültür her zaman yöneten sınıfın kültürüdür. "İktidara sahip olan sınıf her devirde fikre hükmeder, yani, toplumda maddi gücü yöneten sınıfla entelektüel gücü yöneten sınıf aynıdır". (Oğuz, 2011, s. 126).

2.4. Kültürel Değişme

Bütün kültürler zamanla değişir. Hiçbir kültür statik değil. Bununla birlikte, çoğu kültür, değişime direnme eğiliminde olduğu için esasen muhafazakardır. Bazıları, yabancı fikirlere ve düşüncelere engel oluştururken geleneksel kültür kalıplarının korunması ve korunması için yasalar çıkararak başkalarından daha fazla direnirler (O’Neil, 2016).

“Her toplum, dünya hakkında değişik ve genellikle birbiriyle çatışma halinde olan insan ilgileri, özlemleri ve bakış açılarının kararsız bir organizasyonudur. Durkheim’i, bir sosyolog olarak

çalışmaları boyunca düşündüren en önemli sorun, nasıl olup ta toplumda böyle birleştirici bir nizamın ortaya çıktığıdır. Nihai olarak toplumu bir arada tutan nedir? İnsanoğlu nasıl olup ta dar çerçeveli kişisel ve ön yargılı menfaatlerini aşıp, karşılıklı aitlik hissini (dayanışma) geliştirebildi? Francis Bacon'un ferasetiyle hissedip, insanı birbirine bağlayan bağlar içinde en kuvvetlisinin dinsel bağlar olduğu görüşünün yeni bir keşfi olarak Durkheim'in din sosyolojisi onun nihai cevabı idi.” (Okumuş, 2009, s. 327)

Max Weber, toplumsal değişmeyi kültürel ve sosyal olarak ikiye ayırmaktadır. Toplumun kültürel gelişmesi doğrusal bir yönde gittikçe rasyonelliğe doğru gelişmektedir. Büyüden bilime, çok tanrılıktan tek tanrılığa geçişler bunun örnekleridir. Bu değişme, değerler ve inançlar alanında olur. Sosyal bünye meşruluğunu kaybettiği zaman karizmatik bir lider ortaya çıkar ve eski sosyal bünyenin yıkıntılarını üzerinde takipçileriyle birlikte yeni bir düzen kurar. Weber bu mekanizmaya (routinization of charisma) karizmanın kurumlaşması diyor. (Kongar, s. 67-68).

Weber kültürel gelişme bakımından doğrusal ve sosyal değişme bakımından ise diri bir kalp ortaya koymaktadır. Weber e göre karizmatik liderin ortaya çıkışı ve karizmanın kurumsallaşması sosyal değişmenin kültürel değişmeye uyumu sürecidir (Kongar, s. 68).

Tarih boyunca kültürel, ekonomik, sosyal, teknolojik ve siyasal alanlarda meydana gelen değişme veya gelişmeler hemen her toplumun büyük ya da küçük, yavaş veya hızlı biçimde değişmesine neden olmaktadır. Bu değişimden eğitim sistemleri, programları etkilenmektedir (Özdemir, 2010, s. 85). Yaşam koşullarının kültürel ve sosyal olarak değişmesi, televizyon, İnternetin, bilgisayar ve cep telefonları gibi her gün biraz daha geliştirilen elektronik aletlerin günlük hayatımıza girmesi ve yaşanan kültürel değişimle birlikte ninnilere de yansımıştır (Akyol, 2014, s. 130).

Kültür değişmesi olarak adlandırdığı kavram, sosyologlar arasında farklı şekillerde ele alınmaktadır, toplumsal değişme ile kültür değişmesinin farklı şeyler olduğunu ya da benzer kavramlar olduğunu ileri sürenler mevcuttur. Toplumsal

değişme, toplumsal yapıda ve toplumsal ilişkilerde meydana gelen değişimlerdir (Özdemir, 2010, s. 89).

2.5. Kahvehane Kültüründe Gözlemlenen Değişimler: Kahvehanenin Kafeye Dönüşümü

İlk dönemler için sadece, kahve içilen mekân olarak ortaya çıkmıştır. Ancak çok hızlı bir şekilde yayılmıştır (Yıldız M. C., 2010, s. 1364). Kahvenin çıkışı yayılması ve kahvehanelerin çıkışı tarihsel gelişim süreci anlatılacaktır. Ardından Avrupanın kahve ile tanışması, kahvehanelerin oluşumu üzerinde durulacaktır. Daha sonra kahvenin yetiştirildiği ve ilk olarak içecek halini aldığı arap yarım adasındaki gelişimi üzerinde durulacaktır.

Kahvehanelerin ortaya çıkması, yeni bir olgunun başlangıcını ifade etmektedir. Bunlar; haram olan meyhaneye gitme dışında geceleri evden çıkmanın yolu açılırken, bu durum toplum tarafından çoğunlukla olumlu olarak ele alınmıştır. Kahvehaneler, "yerleşik alışkanlıktan kaynaklanan hoşnutsuzluğu törplüleyecek" bir yenilik olmuştur. Sohbet ve tefekkür imkanı sağladığından kahvehane camilere benzemekle beraber, kahvehanelerde konuşulan şeyler çok çeşitlidir. Yine kahvehane ve cami, okumaya yönelik yerler olurken, kahvehanelerde daha çok dini ağırlıklı olmayan konular tartışılmaktadır. Kişilerin müzik zevklerini tatmin etmesi de kahvehanelerin ayrı bir fonksiyon olarak ele alınabilir (Hattox, 1996, s. 110). Kahvehane, gerçek bir toplumsal ihtiyacı karşılamıştır ve yerleşik yaşam kalıplarını bozmaksızın toplumda kabul görmüştür. Kahvehane, toplumsal görüşme yeri olarak günümüze kadar gelirken, bu kurum etrafında toplanma da içilen şeyden nispeten bağımsızdır. Günümüzdeki kahvehanelerin durumu bu görüşü destekler mahiyettedir ki, kahvehanelerde genellikle çay içilirken kahve ise yok denecek kadar az içilmektedir (Yıldız C. , 1996, s. 8).

Kahvehanelerin çıkış tarihi olarak 1511 yılı bilinmektedir. İlk kahvehanenin, Mekke' de bir caminin yanında açıldığı söylenmektedir. Ondan sonra camilerin, kahvehanelerin çoğalmasında etkili olduğu ifade edilebilir. O kahvehanelere ilk gelenler cami müdavimleri satıcılar, yolcular ve hacılar olmuştur. Kısa süre sonra, farklı şehirlerde Arabistan'da ve Kahire'de açılmaya başlanmıştır (Yıldız, 2007, s. 34) .

Dinlenmek, vakit geçirmek vb. için açılan ve kahve, çay gibi alkolsüz içkilerin satıldığı yer olarak tanımlanan kahvehanelerin öncelikle ticarî bir kurum olarak görülmesinin nedeni ise, bu mekânlarda kahve içeceğinin satışıdır. Kahvehanelerin açılması sayesinde kahve gündelik dinî faaliyetlerin dışına çıkıp, ilk kez kamusal bir mekânda tüketilmeye başlanmıştır (Şahbaz, 2007, s. 39) .

Bu yeni işletmelerin biçimini, fiziksel düzenini büyük ölçüde örnek aldıkları mevcut mekânların ya da içinde oldukları binanın özellikleri belirlemektedir. Dolayısıyla başlangıçta kahve satışı için üç ayrı tipte kahve satış noktasının ortaya çıktığı belirtilebilir. Bunlardan ilki, 'kahve ocakları'dır. Bu ocaklar çarşıda iş yapanlara kolaylık sağlamak için çoğunlukla bir alışveriş alanında yer alan "ayaküstü satış" dükkânları olarak tanımlanabilir. Bazen bir odacık şeklinde olan bu ocakta, tüccarlar ve müşteriler için kahve pişiriliyor, daha sonra çarşıdaki çeşitli dükkânlara götürmek üzere bir hizmetkâr görevlendiriliyordu (Şahbaz, 2007, s. 11). İkinci kahve satış noktası 'kahve dükkânları'dır. Bunlar küçük ve yerel dükkânlar olmakla birlikte kahve ocağı ile aynı özellikleri paylaşırlar. Fakat bu dükkânlar "ayaküstü satış" özelliğine sahip olmalarının yanı sıra, bu dükkânlarda müşterilerin oturup kahve içebildikleri sedirler de bulunmaktadır (Şahbaz, 2007). Kahve ocaklarına ve kahve dükkânlarına alternatif olan üçüncü tür ise, bu yerlere göre daha farklı ve daha gösterişli olan kahvehanelerdir.

Kafe kelimesi, dilimize yabancı bir dilden girmiştir. Kürt kültüründe geniş bir geçmişe sahip olan kahvehanenin daha modern ifadesi olan kafeler, ülkemizde de gün geçtikçe çoğalmaktadır. Kürt Dil Kurumu'nun sözlüğünde kafe, içecek ve hafif yiyeceklerin satıldığı, bazılarında kapı önlerinde oturacak yerlerin bulunduğu ayaküstü yiyecek yerleri" olarak tanımlanmıştır. Başka bir sözlükte kafe'nin Fransızca kökenli olduğu aktarılmıştır. "Café"nin "kahve" sözünün Fransızcası olduğu ve bir bileşiklerde tükettiği bilime verilmiştir (Yağbasan, Ustakara, 2008, s. 235). Kamusal yer içerisinde insanların sosyalleştiği bilinen bir durumdur. Maneviyat kodları ve kültürel faaliyetlerin ispatlandığı yerlerden birisi de kahvehane adlı kurumdur. Bu kurumun ilk olarak ortaya çıkış tarihi 15. Yüzyıl olarak rivayet edilmektedir. 15. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar bu kültürel kurumda çeşitli değişim ve gelişim gösterilmiştir. Bu kamusal mekânda meydana gelen değişimler ve gelişimler toplumun ihtiyaçlarına, kültür odaklarının ve zevklerinin değişmesine, zaman ve

mekânda meydana gelen değişimler olarak sayılabilir. Bir itibar olarak değerlendirildiğinde ise bu kamusal mekânları inceleyerek içinde bulunulan topluma dair kültür kodları bulunabilir. (Bilge, 2010, s. 77).

Kahvehane adlı kurumun birçok coğrafyada kahvehane/ cofo/ coffehouse gibi değişik isimlerle de tanımlandığı görölmektedir. Bu kamusal mekânların değişikliği yalnızca isimsel değişim olarak kalmamakta bulunduğu toplumda insanın yaşam biçimine göre de değiştığı bilmektedir (Bilge, 2010, s. 79).

Kahvehanelere ve cafe'lere kültürel değişim bağlamında bakıldığında bütünüyle kahvehanelerden cafe'lere dönüşüm sürecinin yaşanıp yaşanmadığının değerlendirilmesi ile beraber aynı zamanda toplumun yaşam alanlarına ve sosyal normlara da bakılması gerekmektedir. Kültürün yararlandığı modernleşme sürecinin evrim çizgisi takip edilmeye çalışıldığında sanayi devriminin kültürlerin devrimi ile toplumsal örgütlenme yapısında yararlı olduğu bilinmektedir (Love, s. 239). Sanayi devrimi, makineleşme, kitlesel üretim tekniklerinin yaygınlaşması ile toplumun alışkanlıklarını, yaşama biçimini, tükettikleri ürünleri, sosyalleşme mekânlarını bir başka resital ile yaşama biçiminde önemli radikal değişikliklere neden olmuştur (Bilge, 2010, s. 78). Toplumda sosyalleşme mekânlarından biri olan kahvehaneler, sanayi devriminden sonra toplumdaki değişmelerle beraber toplumun ihtiyaçları ile yaşam biçimi dikkate alındığında değişime uğraması kaçınılmazdı. Şöyle ki, sanayi devrimi toplumda sermaye grupları ile usta gruplarının oluşmasını sağlayarak farklı toplumsal katmanlarda farklı ihtiyaçların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Wallenstine, 2014, s. 25). Bu çerçevede değişik kitlesel ihtiyaçlara göre farklı kahvehane dönüşümlerinin de görülebilmesi mümkündür. Kahvehanelerden cafe'lere dönüşüm bu mekânlarda oluşan cinsiyet ve kimlik de değişime uğramıştır. Bu kurumlar sürekliliklerini kabul ettirirlerken, hayat koşulları ile kültür değişimlerinin getirdiği farklılıklarda bulunmaktadır. Bu farklılıklardan biri de cinsiyet değişimidir.

2.6. Sosyal Mekan Sosyolojisinin Tanımı

Toplumun üyesi haline gelmesini sağlayan sosyalleşme, “kişinin sosyal değerleri ve normları öğrenip bunlara uymasını sağlayan bir süreçtir. Bu anlamda sosyalleşmenin fonksiyonu kişinin muhtaç olduğu eğilim ve disiplini geliştirmek, sağlamak, değerler sistemini, toplumun arzularını ve özellikle sosyal yaşamda oynayacağı rolleri kişiye öğretmektir (Şahbaz, 2007, s. xiv). İnceleme alanı çok geniş

olan sosyallik anlamı yalnızca bireyin sosyal değerleri, normları öğrenmesi, ahlaki gelişimi, kişilik gelişimini sağlaması gibi alanlarla sınırlı tutmaktadır. Sosyalleşme ile birlikte ailesini, komşularının çevresinin, akrabasının ve köyünün ve nihayet ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmektedir (Şahbaz, 2007)

İnsanlar dönüşüme ve değişime uğrarken mekanları da buna dahil eder. İnsanlar mekan doğasına bağlı olarak hem etkileyen hem de etkilenen durumundadır. İnsan, zamana ve mekan ilişkisi içerisinde sürekli değişmiş, belirli aşamadan sonra da dönüşüme uğramıştır. Günümüze baktığımızda mekanın eskisinden daha büyük bir öneme sahip olduğunu diyebiliriz. Çünkü sahip olduğu mekânlara göre insanlar artık statüler edinmekte, hayatını ona göre toplumda şekillendirmektedir. Bu bakımdan geçmişten günümüze mekanın kazandığı rol artık onun bir araçtan ziyade bir amaca hizmet ettiğini görebiliriz. (Can, 2015, s. 123).

İnsanların bir araya gelmelerini ve birbirleriyle bağlantılar kurmalarını sağlayan mekan ve zamandır. (Töremen, 2002, s. 563) Mekanın bir incitilmenin olduğunu söylemek için onun zaman içerisinde insan ile birlikte değişip neye dönüştüğüne bakmamız gerekmektedir. Mekanın tam bir karşılaştırmasını ortaya koyabilmemiz için geçmişteki insanın mekanı ve mekanın anlamı karşısındaki durumunu bilmemiz gerekmektedir (Can, 2015, s. 129)

Yeni sosyalleşme mekanları olarak adlandırılan, sosyal paylaşım ağlarında bireyler, farklı insanlarla etkileşim içinde bulunarak, yeni şeyler öğrenme fırsatı bulmaktadır. Siyez'in belirttiği üzere; kişinin kurduğu ilişkiler yoluyla edindiği bilgiler, okuyarak veya başkalarının aktarımı sonucu ulaşılan bilgilerden daha kalıcı olmaktadır. Aynı zamanda bireyin, yüz yüze iletişim ve sanal iletişim sayesinde yalnızlık duygusu azalmaktadır; ancak kişilerarası iletişimin artması sonucunda kendine ayracağı vakit azalmakta ve diğer bireylerle iletişime geçmek onlar için bir zorunluluk haline gelmektedir (Ayşegül KARAGÜLLE, Berk ÇAYCI, 2014, s. 5)

Mekanların da insanlar gibi kimlikleri var. Sahipleri tarafından tasarlanmıştır. Bazen değiştirilmiş, bazen dönüştürülmüş, bazen de kaldırılmıştır. Konuştuğumuz tek şey, etkilenenlerin yönünü yansıtan alanın bir yönüdür. Özellikle kentlerin bir amacı vardır, uğruna bir araya gelenlerin mekanları, stratejilerin çarpıştığı yer olmuştur (Mohseni, 2002, s. 243). Her durumda, değişen ve insanlar tarafından yön verilen yerler de etkili olup doğu toplumlarında daha sık rastlanan bir durum

olmuştur. Çünkü mekan kimliktir, o kimliği aksetmesidir ve kültürdür. (Can, 2015, s. 126).

2.7. Sosyal Mekan Analizinde Teoriler

Sosyal mekan analizleri, sosyal hizmet uzmanları tarafından ya da uygulayıcılar ve araştırmacılar tarafından gerçekleştirilebilecek bir uygulama araştırması şekli olarak görülmelidir (Ebrhim, 2015, s. 22). Bir toplumsal alan teorisinin oluşturulması ile bir dizi mola öngörülür. Marksist, İlk olarak maddelere ayrılma eğilimi ile bir kopuştur. Burada, sayıları, ilmi olan gerçek gruplar, üyeler vb. bir kimsenin tanımlamalarını talep eder - mülkiyet haklarının pahasına ve entelektüel yanılısına ile birisi, sosyolog tarafından kurulan teorik sınıfı, gerçek bir sınıf olarak, etkili bir biçimde görür. (Bourdieu, 1985, s. 723)

Max Weber'e göre, analizen her hangi bir şeyin sosyal olduğunu, analiz sırasında sıra dışı öğeleri ortaya koyabilmenin en iyi yolu, onları ussal etkinliğin kavramsal arı örneğinden ne kadar saptığını belirlemektir. Bu nedenle Max weber 'in tam anlamıyla mekana yönelik sosyoloji olduğunu ileri sürer. Bu tip yöntemler sadece bir araçtır, yoksa gerçek beşeri yaşamında akli öğelerin yolunda bir ilke içermez (Bal, 2014, s. 57-58).

Lefebvre göre, sosyal kuramcılar mekanın doğasını yeterince kuramsallaştırmıştır. Mekana daha çok önemli olaylar arkasında yatan nötr bir arka plan gözüyle bakmışlardır. Bu eski kuramlarda, mekan şeylerin olduğu yerdir fakat kendi içinde anlamı veya önemi yoktur. Bunun tersine, Lefebvre, mekanın nötr olmadığını savunur. Mekan, insanlar tarafından kendi çıkarlarını yansıtacak şekilde yapılır. En basit anlamıyla bu insanların kendi çevrelerini aktif olarak ağaç keserek, nehirlerin yönlerini değiştirerek ve toprağı kazıp oraya köy ve şehir kurarak değiştirir (Ritzer, Stepnisky, 2013, s. 98).

Lefebvre'in mekan analizi, Marksist kuram için iki açıdan önemlidir. Öncelikle, inceleme ve eleştiriye yeni bir odak sağlar. Dikkatimizi kapitalizmin, üretim araçlarını kullanarak servet üretmesinde kapitalizmin günümüz toplumunun mekanlarını nasıl şekillendirdiğine doğru kaydırır. Başka bir deyişle, sermayenin güçleri sadece fabrikalarda ve finansal alışveriş merkezlerinde değil, gündelik hayatın mekansal örgütlenmelerinde de bulunur. İkinci olarak, bu incelemeyi

toplumsal bir değişim yaratmak amacıyla gerçekleştirir (Ritzer, Stepnisky, 2013, s. 101).

Marx'ın analizlerinde mekan ayrımı iş bölümüne dayanmaktadır. Orta çağa kadar insan topluluklarının tarihi, kırsal kesimin tarihi olmuştur. Feodal yapıda ayrım ilk kez gündeme gelmiştir. Marx, Ortaçağda tüccarların kurdukları ticari balantılar ile kentlerin kırdan farklı laşmalarının gündeme geldiğini belirtir. Bu dönemde kurulan kentlerin birbiriyle ilişkisi, sermaye birikimi etkisiyle kentlerde görülen işbölümü farklılaşmasını desteklemiş ve yeni endüstrilerin doğuşunu meydana getirmiştir. (Güllüpnar, 2013, s. 54).

Kapitalizmin mekanda yarattığı sonuçlara ilişkin ilk ve kapsamlı değerlendirmeyi Engels yapmıştır. Engels kapitalizmin kendi mantığına ve imajına uygun bir biçimde kentleri nasıl dönüştürdüğünü, Manchester kenti özelinde gösterirken, kapitalizmin yarattığı sömürü ve sefaletin sadece işyerine özgü olmadığını, kent mekanında da benzer bir sefalet, yoksulluk ve çelişkinin ortaya çıktığını tüm çıplaklığıyla göstermiştir (Güllüpnar, 2013, s. 54).

David Harvey nin Karl Marx ile Friedrich Engels Komünist Manifesto'da (1848) ortaya sunduğu coğrafî savları incelemesi, neo-marksist kuram açısından oldukça önemlidir. Harvey Manifestodaki argümanın merkezinde olduğunu düşünür. Yani kapitalist şirketler giderek daha fazla kar elde edebilmek için her şeyden önce sömürülecek yeni coğrafî alanlar ve işletikleri alanları daha yoğun sömürecek yollar bulmaktadır. Bu tip coğrafî savlar Manifestoda hatırı sayılır bir yer olmaktadır. Foucault'nun da savunduğu gibi mekân ve coğrafya pahasına zamanı ve tarihi öne çıkaran bir bakış açısının gerisinde kalır (Ritzer, Stepnisky, 2013, s. 102).

Hervey, dünyanın ve kapitalizmin coğrafî olarak nasıl örgütlendiğine dikkat edilmesini ister. Mesela, kapitalistlerin devleti kontrol ettiğini söylemek yetmez. Devletin bölgesel olarak nasıl örgütlendiği ve idare edildiği de çok önemlidir. Örneğin birbirine gevşekçe bağlı eyaletler, bir araya gelerek ulus oluşturur. Fakat bölgeler uluslara dönüşse de sabit kalmaz. Bölgesel düzenlemeleri her şey etkileyebilir. Bunların arasında ulaşım ve iletişim devrimi, kaynaklardaki farklar, sınıf mücadelesinin farklı sonuçları da vardır. Dahası bölgeler arasındaki sınırlar da geçirgendir. Ürünler, para ve kişiler kolayca sınırlardan geçer (Ritzer, Stepnisky, 2013, s. 102).

Emile Durkeim göre, sosyal olgunluk analizine ilişkin temelde, sosyal olgunluk yatmaktadır. Ancak sosyal olgunluk gözüyle bakılmalıdır. Onların şeyler olduğu anlamına gelmez. Ona göre şeyleri analiz etmek veya karşılaştırmak yerine, onların yerine tuttuğu sanılan fikirler üzerinden akıl yürütmekle, çözümleyip birbirleri arasında ilişkiler kurmakla yetiniriz. (Bal, 2014, s. 45).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERBİL'DE KAHVEHÂNE KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUM SÜRECİ

3.1. Erbil'in Tarihsel Gelişimi

Erbil şehri dünyadaki en eski şehirlerden biridir, bu yüzden zengin bir târihe sahiptir. Târihçiler, yazarlar ve araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda bu şehrin tarihine değinmeği her zaman önemsiyorlar (Qader, 2013, s. 271). Erbil Irak devletinin kuzeyinde ve Kürdistan Bölgesinin güneyinde yer alan büyük bir şehirdir. Erbil Kürdistan Bölgesi'nin metropolider ve Irak'ın turizm şehri olarak sayılır (Kurda M. , 2016).

Erbil şehrinin inşası M.Ö. 3200 yılından öncesine dayanmaktadır. Sümerler hat ve yazı sanatını Erbil'de kullanmışlardır. Sümerler Erbil şehrine (Örbl) adını vermişlerdi. (Ör) kelimesinin anlamı ülkede şehir, (bl) ilâhi yer anlamına gelir. M.Ö. 6000 senesinde sadece Kürt milleti bu şehrin sahibiydi (hawlergov.org). Aşûriler bu şehre geldikten sonra bu şehrin adını kendi zamanlarına göre değiştirmişlerdi. Bu adlar başka bir anlama gelir (Öur,beil, Erbaillo) dört ilâhi ad anlamına gelir (Alhbube, 2013, s. 140) .

Adıda hep (örbilo, örbil) yada bu şekle yakınmış (Eerbire , örbiliom, örbilion) çok farklı dil,din ve farklı milletler bu şehirde hüküm sürmüşlerdir Târih boyunca bu şehrin insanları çeşitli savaş ve işgallere maruz kalmışlardır. Bu erbil halkını güçlü ve dayanıklı yapmıştır. Bu sebeble bu şehir kalabalık (yoğun nüfuslu) olmuştur. M.Ö. (2316-2371) yıllarında Akadlılar Erbil'e saldırmış ve kontrol etmiştir. M.Ö.(1950 – 2150) yıllarında üçüncü Noor Sümer İmparatorluğu kontrolü altına almıştır. M.Ö. (1600) yılında Kaşilerin kontrolü altına düşmüştür. Bunlar Kürt kabilesi olduğu tahmin edilmektedir (Kurda M. , 2016). Asuriler döneminde M.Ö. 612- 2500 Erbil şehri gözle görünür bir şekilde gelişmiştir (al-Salhi, 2013, s. 150) . M.Ö. 681-705 yıllarında Padişah Senaharib (20) km Bastora Nehri'nden Erbil'e su getirmiş ve Erbil Kalesi için Senaharib çeşmesini yaptırmıştır. M.Ö. 700 yılında Midya İmparatorluğu kurulmuştur. 612 yılında Asuriler devletinin yıkılışından sonra Erbil Midya Devleti'nin hükmüne geçmiş Erbil bu imparatorluğun bir parçası haline gelmiştir. M.Ö. 331. yılında Askandari Makdoni (Erbila) savaşında Yunan

İmparatorluğu'na Hameniler hakim oldular ve bu imparatorluğun sınırları altında olan bütün bölgeleri ele geçirdiler. M.Ö.126- M.227 yıllarında Farslar Erbil'e hükmediyordular. Farslar federal bir devlet kuran bir kaç kabileden oluşmuştu. Örnek olarak (Raha – Timur – Şengar – Hezer ve Hedeyb) Erbil hedeyb kabilesinin önemli bir şehriydi . M 266'dan İslamiyet'in doğuşuna kadar Erbil Sasanilerin eline geçti. M. 612 yılında İslam ordusunun saldırısı korkusuyla Sasaniler ve Midyalılar Erbil ve birçok yeri bırakıp kaçtılar. 16 hicri yılında Halife Hz. Ömer bin Hattab döneminde Ukeyba bin Ferkıd başkanlığında İslam ordusu bu bölgeye vardı. Erbil, Musul ve çoğu yerler İslam bayrağının altına düştü. 132 Hicri yılında Erbil şehri yakınında Zab savaşında Abbasiler Emevilerden galip gelerek Erbil şehri Abbasiler eline düştü. 630 Hicri yılında Sultan Muzafaraddin'in ölümünden sonra Erbil kabilesi Halife (Mutansır Billah) hükmüne geçti ve (M.1235) yılında (Abu el-Fisal İkbali el-Şarabi) başkanlığı ile bir ordu asker Erbil'e gönderildi ve Erbil'i kontrol etmişti. Abbasi Devleti'nin yıkılmasından sonra 656 H, 1258 M. yılında Mağolların hükmü altına geçmiştir. M. 1337 yılında İlhaniler hükmü etmişler sonradan Calayiriler. Karakoyun devleti yönetiminden sonra M. 1410 yılında Akkoyun devletinin yönetimine geçmiş. M.1508 yılında Safaviler hükmüne geçmiş taki Osmanlı sultanı; Sultan Süleyman ikinci kez Fars ordusunu mağlup ederek erbil şehrinin ele geçirdi. M. 1514 yılında Çaldıran savaşı Sultan Süleyman'ın ordusunun zaferidir. M.1918 yılında Bağdat İngilizler tarafından işgal edilmiş böylece Erbil'de İngilizlerin eline geçti. M.1921 yılında Irak hükmetinin kuruluşundan Erbil güney Kürdistan'a valilik oldu (Ahmet Fandi Osman) Erbil'in ilk valisi oldu. M.1858 yılında Erbil'de ilk belediye binası yapıldı ve ilk belediye başkanı (Hacı Ahmet Ağa) olmuştur. M.1932 yılında ilk defa elektrik Erbil'e geldi (Kurda M. , 2016).

Erbil'in Yıllara Göre Değişen Nüfus Oranları

Erbil şehri Kuzey Irak Bölgesi'nin başkentidir. Irak'ın kuzey bölgesinin son nüfus sayısı istatistiklere göre 2015 yılında (5.472.436) nüfusludur. 2.747.992 erkektir ve 2.724.444' ü kadındır (krust.net, 2016).

Aşağıda yıllara göre nüfus dağılımı verilmiştir (Tahsin, 2014, s. 4).

Yıl	Nüfus
1947	27036

1957	39913
1965	90320
1977	193588
1987	353248

Erbil şehrinin nüfusu 2009 yılında 1.532.081 nüfusa ulaşmış. Erbil'de bulunan planlama dairesinin 2012 istatistiklerine göre Erbil'in tahmini olarak nüfusu 1.552.574 olarak kayda geçmiştir (Tahsin, 2014, s. 4).

3.2. Erbil'de İlk Kahvehânelerin Ortaya Çıkışı

Kış geceleri uzun olduğu için insanlar kahvehânedeki buluşurlar her kahvehânedeki bir insanın kendine özel bir hikayesi vardır ve o hikâyenin özel hürmeti vardır, çoğu zaman kahvehânedeki dini, platonik aşk, vefalı ve roman anlatılır. Erbil şehrinde insanların içinde kalan hayalleri, hikâyeleri anlattan kahvehâne (Abdullah hayal) kahvehânesidir ki Erbil kalesinin altında bulunmaktadır. (Abdulxafar, 1988, s. 157). Erbil eski bir şehirdir, tarihi zengin bir medeniyet mirasına sahiptir. Kahvehânelerde bu eserleri kullanmaktan paysız değil.

Erbil'de Bilinen Kahvehâneler

1- Mama Enişte ve Arman Kahvehânesi en eski kahvehâneler sayılır, yeri çarşı havuzuna yakındır (Kurda M. S., 2009, s. 2470).

2- İbrahim Kahvehânesi Erbil kalesinin içinde yer almaktadır.

3- Hacı Sabır (Sabirok) Kahvehânesi, memur salonuna yakındır .

4- Kanabi Kahvehânesi ,Hacı Sabır kahvehânesi karşısındadır .

5- Said Salim bin Said Garib kahvehânesi, yeri Kanabi kahvehânesinin civarındadır (Abdulxafar, 1988, s. 157).

6- Abo Kahvehânesi, bu kahvehâne aile kahvehânesi olarak tanınmışlar, sahipleri babadan oğula geçerek günümüze kadar gelmiş, bu kahvehâneyi ikiye bölmüşler , kış ve yaz bölümü olarak; küçük bir su havuzu yaz bölümünün ortasındadır , yeri Hanaka camisinin karşısındadır.

7- Mama Celil Kahvehânesi, yeri Abdullah şeyho apartmanındadır, burasında kış ve yaz yeri vardır.

- 8- Hasan Rıza Kahvehânesi, şimdiki Maço kahvehânesidir .
- 9- Hasan Kanun Kahvehânesi, Teyrava mahallesinin tek kahvehânesiymiş
- 10- Taki Kahvehânesi, işçi ve ustaların uğrak kahvehânesiymiş Kale caddesinde çarşı karşısında.
- 11- Ali Feleh Kahvehânesi, Erbil kalesinin altındaki dükkânlardanmış.
- 12- Bayiz Kahvehânesi, yeri bu ad ile tanınmış.
- 13- Antar Kahvehânesi, Ankava yolu üzerine düşmüş (Kurda M. S., 2009, s. 2473).

3.2.1. Abo Kahvehânesi

Abo kahvehânesinde her sabah misafirlere bedeva kahve ikram edilmektedir. Abo kahvehânesi ile tanınmış olmasının sebebi Abdullah Süleyman tarafından 1885 yılında açılmıştır. Abo ismide Abdullah isminin kısaltmasıdır. Abo amcanın ölümünden sonra, oğulları Kako ile Şerko bu kahvehânenin başına geçmişler (Kurda M. S., 2009, s. 2470).

Bu kahvehâne önceden şehrin merkezinde yer almaktaydı, sonradan 1900 yılında eski Mahmur otogarı yanına taşındı, 1925 yılında da Hanaka camisinin karşısına taşındı. Daha sonra da eskiciler pazarı (Bit pazarı)nın yanına, son kez de 1958 yılında Taciran lokantası yanına taşındı.

Abo kahvehânesi ilk kahvehâne olarak Erbil şehrinde açılmıştır. 1951 yılında ilk kez Bilardo oyununu Erbil şehrine getirmiş ve aynı zamanda (1976 – 1977) yıllarında satranç oyununu Erbil şehrinde yayınladı o dönemde öğretmenler (Ali Hamza, Samir Abdullah) satranç oyununun şampiyonlarıydı. Eylül 1983 tarihinde bazı olaylar nedeniyle kapatılmıştır. Bu kahvehâne insanların gönlünü hoş tutan güzel anıların hafızalarda kalması, daima huzur ve sevinç içinde semaverlerde hazırlanan çayların çıraklar tarafından sunulması gibi güzel manzaralar zamanını bu kahvehânedeki geçirenlerin gözünün önünden gitmezmiş. Burada müzik, tavla, domina ve kavan oyunlarının sesleri ile sohbet edenlerin sesi birbirine karışırdı. (Kurda M. S., 2009, s. 2471). (Bkz. Resim -1)

3.2.2. Maçko Kahvehânesi

Maçko'nun adı (Macit İsmail Mustafa) dır. 1923 yılında Erbil şehrinde doğmuştur. 1950 yılında bu kahvehâneyi açmış o zaman genç ve güçlü olduğu için tek başına çırağı olmadan kahvehâneyi idare edip devam etmiştir.

Hâlâ devam etmekte olan bu kahvehâne, yazar ve öğretmenlerin uğrak olduğu kahvehâneyle ünlüdür. Birçok yazarı ve edebiyatçıyı görmek isterseniz şüphesiz bu kahvehânedede bulabilirsiniz (Kurda M. S., 2009, s. 2474) Maçko'nun kahvehânesinde sadece çay ve meyve suyu içilir. Maçko usta ünlü bir meyve suyu ustasıydı. Maçko'nun kahvehânesinde, edip ve eğitimcilerin toplantı yerinden ayrı tavlâ ve domina oyununda sergileniyordu. Rahmetli maçko 1962 yılında vefat etti, oğlu Tahsin işi devre aldığında babası gibi yazar, eğitimci ve sanatçılarla yakın bir dostluğu vardı bu dostluklar Maçko'nun kahvehânesi edebiyatçıların mekânı haline getirmişti. Malesef 1991 yılında Tahsin Maçko'da vefat etmiştir.

Şimdi kardeşi Muhsin bu yeri yönetiyor, kahvehânenin başına geçtikten sonra domine oynunu kahvehânedden kaldırmaya karar verdi. Bunun yerine satranç oynunu getirdi. Mam Hacı Kadir ise Maçko kahvehânesinin en eski çıraklarından biridir. Abo kahvehânesi gibi Maçko kahvehâneside şimidiye kadar çalışmaktadır (Kurda, 2016). (bkz. Resim-2)

3.2.1. Bayiz Kahvehânesi

Bayiz kahvehânesi, sahibi Bayiz İsmail Mahmut'un adını alan, Erbil şehrinin eski kahvehânelerinden biridir, Mam Bayiz 18 yaşından beri kahvehâne çırağıymış, taki kendisi hasırdan küçük bir kahvehâne Selahaddin sinemasının yanında yapmış, bir kaç yıl orada çalıştıktan sonra kahvehânesini eski yol üzerine taşımış otuz beş yıl orada çalıştıktan sonra bu işi bırakmaya karar vermiş. Ömrünün çoğunu kahvecilikle geçirmiştir (Kurda M. , 2016).

Söylenenlere göre Mam Bayiz Erbil şehrinin en iyi kahvecisimiş. Özellikle O dönemlerde Türkler ve İngilizler Erbil'de yaşıyorlardı, Mam bayiz şirin ve tatlı bir adamdı büyüden iyi bir yerdir. Erbil'den Musul'a, Musul'dan Erbil'e gidenler için taşıma araçları bulunuyormuş. Aynı zamanda köyden şehre gidenler mutlaka bu kahvehâneye uğrayıp bir şekerli çay içerlerdi. Mam bayiz kendiside şekerli çay severdi, ayrıca bu kahvehâne önemli şahsiyetler ve ağaların yeridir, şimdilerde başka

bir kahvehâne ikinci Mam Bayiz adıyla aynı yerde çalışıyor, bu yerin ünlü olmasının sebebi de insanların birinci Mam bayiz kahvehânesini sevdiklerinde dolaydır. Bu kahvehâne de bu adla kalmıştır (Kurda M. S., 2009, s. 2473,2474).

3.3. Erbil’de İstatistiklerle Kahvehâne Sayısı

2013 yılında Kürdistan'da kahvehâne ve lokanta sayısı 5815 tanedir (krust.net, 2016), Erbil'de ise kahvehâne ve restoran sayısı 415 tanedir. (Ebrahim, 2013, s. 49).

İşçiler sendika başkanlığının istatistiğine göre 2015 yılında kahvehâne sayısı 356 tanedir. Tüm bu kavehânelerin açılmaları hükümet tarafından izin verilmiş ve sendikada adları yazılmıştır ama birçoğunun izni olmadığı için adları sendikada kaydedilmemiş (Slewa, 2016) .

3.4. Kahvehânelerin Toplumsal Yaşamda Yeri ve Temel İşlevleri

Kahve bitkisi ilk kez 15. yüzyılda Güney Arabistan'da yetiştirilmeye başlamıştır. Bu bölgedeki insanların kahve içme alışkanlığı başlamıştır. Bu gelişme 16. ve 17. yüzyılları arasında Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Yağbasan, Ustakara, 2008, s. 235)

Kahvenin sosyal hayatta yaygınlaşmasından sonra Araplar bütün kutlamalarda ve bayramlarda kahve ikram etmeye başlamışlardır. Kahve içmeye davet etmek, Araplar arasında yemeğe davet olarak algılanmaktadır (Yıldız C. , 1996).

Kürdistan Bölgesinde kahve kullanımının tarihi çok eski değildir. Kürdistan'da, ilk kez 1895 yılında ticaretle uğraşan (Muhammad Emin Mahmut) ilk kez kendi eliyle çayı Süleymaniye'ye getirmiştir. Önceden sadece zenginlerin evinde bulunan misafirlere ikram edilirdi, sonradan bütün şehre yayılarak bir gelenek haline gelerek; günümüze kadarda büyük önem görmüştür (Baker, 2013).

Günlük yaşamın bir parçası olan kahve, önceleri sosyal bir statü göstergesi olarak eğlence, konuşma ve misafirlik gibi sosyal aktivitelerin içeceği olmasıyla da yazal metinlerde sembol değeri kazanan bir kelime olmuştur (Yağbasan, Ustakara, 2008, s. 239). Kahvehânelerin mühim görevlerinden birisi, farklı dinden ve ırktan olan insanların bir araya toplayarak kolaylık sağlamasıdır, Mısır’da Magribliler, Araplar, Hıristiyanlar ve Yahudiler aynı kahvehânedede bir araya gelmektedirler (Yıldız, 2007, s. 38). Erbil Şahrinde de, kürt, Arap ve Türkmenler aynı kahvehânedede toplanıp eğleniyorlar.

Kahvehâneler sosyal tabakalar, meslekler ve gelir düzeyine göre çeşitlilik göstermektedir, insanlar daha çok yaş faktörünü esas alarak aynı kahvehâneye gitme eğilimindedirler. Kahvehâneler sosyal ilişkilerin devamlı ve düzenli bir biçimde sürdürülmesi yönünden etkili oldukları ve toplumun daha geniş kesimleriyle sürdürülen yüz yüze ilişkilerde fonksiyonel bir öneme sahip olduğunu ifade edilebilir (Yıldız C. , 1996). Kahvehâneler eskiden çoğu insanların sevdiklerini ve önemsedikleri kişilerle zaman geçirmek ve dinlenmek için huzur verici bir mekân olmuştur (Kurda, 2016, s. 8) .

3.5. Erbil’de Kahvehâne Türleri

Aşağıdakiler Erbil şehrinin Kahvehane ve özellikleridir:

3.5.1. Kardaran kahvehânesi

Kardaran kelimesi borçlular anlamına gelir, bu kahvehâne Erbil şehrinde kapalı çarşının başköşesinde yer almaktadır. Eskiden bu kahvehâneye gelenlerin çoğu borçluymuş, bu kahvehânenin kuruluş tarihi 1960 yılından öncedir. Birçok yoksul insanın bu kahvehâneye gitme sebebi paralarının olmamasından dolayı aybaşında paralarını öderlerdi. Bundan dolayı 1960 yılında bu kahvehânenin adı (Kardaran Kahvehânesi) olarak adlandırıldı. Günümüzde bu kahvehâneye gidenleri çoğu emekli, edib, şair ve yazarlardır (Hakem, 2014). Bu kahvehânedeki kimse borçlu olduğunu söylemekten utanmaz çünkü buraya gelenlerin çoğu borçludur (Hakem, 2014).

3.5.2. Emekliler kahvehânesi

Erbil’de Bahi şar kahvehânesi denince insanların aklına Hanânişin kahvehânesi gelir. Hanânişin kelimesinin anlamı kürtçe Emekliler demektir. Bu kahvehâneye giden insanların yaşları ortalama 50 yaş üstüdür. Buraya gelenlerin çoğu devlet tarafından emekli olanlardır. Bu kahvehâne Erbil Bakanlığı tarafından yönetilir. Bu yer emekliler için açılmış ve yaşlılar burada oturup birbirleriyle konuşup, oyun oynarlarmış. Bu kahvehânedeki kütüphâne olduğu için burada oturanlar zamanlarını kitap okuyarak geçirirler. (aljazeera.net, 2016).

Bu kahvehâne Ağustos 2008 tarihinde Erbil Belediye Başkanı tarafından emekli-lere hizmet vermek için açılmış, emekli kimliği olmayanları içerye almazlarmış.

Bu araştırma ile ilgili soru formunu doldururken bu kahvehânedede oturan emekli avukatla tanıştım, 71 yaşındaydı. Ona göre bu kahvehâneye gelen emekliler arkadaşlarıyla görüşmek, konuşmak ve sohbet ederek zaman geçiriyorlarmış. Arkadaşlarla zaman geçirmek için en uygun yerin Kahvehâne olduğunu dile getirdi. (Muhame, 2016) .

3.5.3. İşçiler Kahvehânesi

Bu kahvehâne usta ve işçilerin çoğunlukla uğradığı bir mekândır. Bazen iş arayanlarda bu kahvehâneye uğrarmış burda bulunan ustalara çıraklık ya da işbaşı yapıp geçimlerini sağlarlarmış. İşe alınanlar kazandıkları parayla eve ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamış (Bexally, 1997, s. 123).

Bu yüzden bu kahvehâne iş arayanların veya işten sonra dinlenenlerin yeridir, örneğin (usta Azad Muhammed) 55 yaşında marangozluk işini yaptığını söylüyordu. Böylece kimin marangozla işi, bina, apartman ve ev yapanlar usta bulmak için bu kahvehaneye gelirmiş. (Muhamad, 2016). Ona göre bu kahvehâne onun için bir gelir kaynağıymış. Ayrıca usta (Piştivan) 48 yaşındaydı, 17 yaşından beri bu kahvehânenin müşterisiymiş, eskiden buraya gelenler çoğu iş bulmak amacıyla ama şimdilerde ise bir adet haline gelmiş vazgeçemiyorlarmış (peştewan, 2016).

3.5.4. Kültürlüler Kahvehânesi

Kitap okumak için kütüphanelerden ayrı mekânlarda vardır. Bu mekânlardan biride kahvehânelerdir. Bu kahvehâne kitap okuyanların buluşma merkezidir, gazete dergi ve kitap okumak gibi toplumun ilgisini çeken bir mekandır. (ABBAS, 2014, s. 42). Kültürlüler kahvehânesinden kasıt Maçko kahvehânesidir. Erbil'in en eski kahvehânelerinden biridir. Bu kahvehâne 1950 yıllarında yapılmış ve bu kahvehâne eskiden şimdiye kadar devamlı açıktır o zamandan şimdiye kadar edip yazar şair kültürlü ve ünlü gazetecilerin uğrak yeridir (Kurda M. S., 2009, s. 2474). Zamanında çaydan başka meyve suyuda müşterilere ikram edilirdi, çünkü rahmetli Maçko çok iyi bir meyve suyu ustasıydı ve tavla domine oyunu oynarlardı (Kurda, 2016, s. 6). Maçko öldükten sonra oğlu (Tahsin) bu işi devr aldı. Tahsin'de öldükten sonra kardeşi (Muhsin) yerine geçti ama domine oynunu kaldırdı yerine satranç oyununu koydu (Kurda M. S., 2009, s. 2474).

Bu kahvehane Erbil kalesinin altında bulunduğu için kapalı çarşının karşısına düşer çoğu insanlar burayı ziyaret eder bunların arasında kadınlarda vardır. Kadınlar bu kahvehanede normal bir şekilde burda oturup çay ve kahve içerler ama oyun oynamazlar (Naser, 2016) .

3.5.5. Siyasetçiler Kahvehânesi

Devlet eliyle yetiştirilen kahveciler sayesinde darbe standartlarını ve amaçlarını gerçekleştirebilecek kahvehâneler kurulması planlandı. Bu dönemde kahvehâneler önemli bir propaganda ve telkin vasıtası haline gelmişti (Ulusoy, 2011, s. 163). Toplumsal yapı dönüşümleriyle birlikte şehir kahvehânelerinde fikir, siyaset ve edebiyat içerikli sosyal faaliyet alanları ortaya çıkmaya başlamıştır. Büyük bir simgesel değer taşıdığı için kahvehâne mekânının başlangıçta câmilerin tartışmasını kendi aralarında yaparlarmış (Sami, 2010). Halkın siyasi sohbetlerinin dinlenmesi, bunların belgelenmesi, raporların devletin en üst kademelerinde değerlendirilmesi ve siyasi sohbet yapanların ve sohbet yapılan yerlerin kovuşturmayaya uğramamasıdır (Kırlı, 1999-2000, s. 60) .

Her ne kadar kahvehâneler bir kamu alanı sayıldığı için sosyal bir sermaye olarak bakılır (Desmond Manderson. Sarah Turner, 2006, s. 654). Kahvehânelerin ev gibi işten sonra buluşmak, kongre ve siyasi parti toplantıları yapmak için; özellikle elliler ve altmışlar yılında kurt parti kongraları için önemli bir yer olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde hükümet adamları ve siyasi partilerde olanlar bu kahvehaneye giderler (Baker, 2013).

Araştırmacı 4.5.2016 tarihinde Bahişar kahvehânesinde çalışmıştır. Her ne kadar yaşlı ve emeklilerin çok olduğu bir mekânsa da orada bulunan iki yaşlı adam araştırma için sorular sorulmuştur. Bu yaşlılardan biri hangi siyasi parti için çalışıldığını sormuştur, araştırmacı araştırma için geldiğini söylemesine rağmen inanmamışlar, parti ve hükmet için bizden bilgi almaya gelmişsin demişler, araştırmacıya yardımcı olmamışlardır. Aynı günde başka insanların yanına gitmiş, çok güzel bir şekilde görüşüp sorular sorulmuş ve cevaplar verilmiştir. Daha sonra üç kişiden biri vakti olmamak bahanesiyle, öbürü ben bu şehirli değilim, diğeri de araştırmacıya sen parti için çalışıyorsun demiş ve her ne kadar konuşulduysa da inanmamışlardır. Araştırmacının Baas rejiminin zamanında olduğu gibi bu yoldan

bilgi topladığını iddia etmiştir. Bu durum yaşlıların şimdiye kadar siyasetçilerin korkusunu yaşadıkları anlaşılmıştır.

3.5.6. Sessizler Kahvehânesi

Erbil şehrinin en sesiz kahvehanesidir. Bu kahvehânenin sahibi çaycı Çelebi'dir. Bu kahvehâne'de toplanan müşterilerin çoğu sağır ve dilsizdirler. Sadece oynanan oyunların sesi gelir, müşterilerin sesi duyulmaz. Onlar kendi yöntemleriyle konuşurlar sadece kahvehâne sahibi onları anlar ve konuşur onların sayısı Kürdistan bölgesinde 2000 kişidir (Rwdaw, 2016).

3.5.7. Kuş Kahvehânesi

Bu kahvehâne diğer kahvehânelerden farklıdır. Bu kahvehane kuş severlerin, kuş alıp satmak ve oyun oynama yeridir. Kuşlar adeta bir çaycı gibi bu kahvehanede çalışıyor. Bu kahvehâneye gelenlerin çoğu kuşlarla ilgilenenlerin yanında bazılarıda sadece kuşlara bakmak için zaman geçirirler. Buraya gelenlerin yaşı (45) üzerindedir (Abdulkair, 2016). Çoğu zaman bu kuşlar arasında yarışmalar yapıyorlar başarılı olanlar ödül alırlar. Aynı zamanda kuşları almak ve satmak yarışmalarında olur, çoğu zaman para almak ve satmak için oynarlar buda bir heves haline gelmiş.

Aynı zamanda bilgi almak için Dana Abdulkadir yaklaşık (45) yıldan fazladır bir çaycı gibi bu kahvehanede çalışıyor. Dediğine göre cuma günleri diğer günlere nazaran daha kalabalık oluyor. Çünkü birçok insanlar kuşlarını alıp satmak için pazarlık yapıya gelirler. Ayrıca gençlerde buraya gelir onlar (18) yaş ve üstündedir, amaçları kuşlardır. (Abdulkadir, 2016).

3.5.8. Kahvaltı ve Kahvehâne

Sabahın erken vakitlerinde Erbil şehrinde gezerken bütün restoran, hamam ve kahvehânelerin açık olduğunu görürüz. Açık olmalarının sebebi kahvaltı hazırlamalarıdır. Sadece işçiler için değil belki toplumun bir çok insanı içindir. Bunların çoğunun yaşı 25- 50 yaşları arasındadır. Bu kahvehânelerde bölünmüştür, örneğini işçiler şehrin bir kaç kahvehanesinde görünürler ya da kuşlarla ilgilenenler yani çoğu kahvehâneler iş yerleriymiş gibi. Kahvaltıda bu yiyecekler sunulur (teşrip, mercimek çorbası , nohut çorbası , mihlama , yumurta ,peynir , yoğurt) kahvaltıdan sonra her birinin işi olsa işinin başına gider (youtube.com, 2013) .

3.5.9. İskan Caddesi Kahvehânesi

İskan Caddesi Erbil şehrinde iskan mahalesine düşer. Bu kahvehane (60'lık ve 30'luk) caddelerinin arasında bulunmaktadır. İskan caddesi Erbil şehrinin önemli bir gece pazarıdır. Erbil'in en kalabalık pazarlarından birisidir. Gece yarısına kadar (24) saat açık olan tek bir pazardır (bot.gov.krd, 2015). Her kim iskan cadesine gidiyorum derse hangi kahvehaneye gidiyorsun diye sorarlar.

Maç olduğu zamanlar ister milli maçlar olsun ister yabancı bu cade dolup taşar. Çoğu zaman bu cadenin yolu kapanır araba girişleri kapanır, sadece yürüyerek kahvehaneye giderler. Maç zamanlarında kahvehanelerde boş yer kalmaz maçı seyretmek için bu yüzden İskandaki kahvehane sahipleri maç zamanında işlerinin çok iyi olduğunu söylüyorlar. Yani normal günlerden daha çoktur, müşteriler bir saat önceden kahvehaneye gelirler (Ahmed, 2015).

3.5.10. Kan bağışı Kahvehânesi

Erbil'deki tüm kahvehânelerden ayrı bu kahvehâne her ne kadar vakit geçirmek ve sohbet etmek için doğru bir mekân olsada aynı zamanda ücretsiz kan bağışı yapılan bir yerdir. İnsanların canını kurtarmak için kan bağışında bulunuyorlar (kurdistan24.net, 2015). Sayın Gazi Sabir'le röportaj yaparken (1969) doğumlu ve polis olduğunu öğrendik. Kan bağışı grubunun bir üyesidir. Saylo kahvehanesinde oturup insanların ücretsiz kan bağışı yardımında bulunmalarına yardım ediyordu. İnsanların burada toplanma sebebi çoğunlukla kan ihtiyacı olan hastalara ve Erbil dışındanki hasta ve yaralılara kan bulup yetiştirmektir (Sabir, 2016) .

Sayın Mustafa Ömer (36) yaşında, ona göre burada toplanmanın en doğru yol olduğunu söylüyordu. İnsanlar kan ihtiyacı olduğu zaman kapı kapı dolaşmaktansa buraya gelip kolaylıkla kan bulup insanlara yardımda bulunmaktadırlar. Bazı zamanlarda kan bağışlayanlar kan testlerini kendi paralarıyla öderlerdi. (Ömer, 2016) .

Sayın Abdulkahhar kan bağışı işlerini yapıyor. Ücretsiz kan bağışında bulunan insanları biraraya getirmek için başka yerlerde bulunmaktadır. Sayın Abdulkahhar bu yerlerin hastahaneler dışında Erbil şehrinde ayrıca üç kahvehanede olduğunu söyledi. Sayın Abdulkahhar bu kahvehanelerden biri Saylo ve kan bağışı üyelerinin sayısı 800 kişidir , ticaret bölgesindeki kahvehanenin üye sayısı 300 – 400 kişidir ve Tacil

sokağındaki kahvehanenin müdavimi sayısı 1000 kişiden fazladır (AbdulAlqahar, 2016) .

5.3.11. Ramazan Ayı ve Kahvehâne

Ramazan ayında, Kahvehâneler eğlence ve oyun oynama merkezi durumuna gelmişlerdir, Bu durum kahvehânelere karşı olumlu bir bakış açısı geliştirilmesini sağlamıştır. Eğlenceli, ‘bir ay süren bir festival’ olarak ve yılın bu ayında ibadetle birlikte özgürlüklerin de yaşandığını savunmaktadır (Şahbaz, 2007, s. 72).

Bu ayı da tam otuz gece boyunca "sini-zarf" denilen oyunları oynanır. Bu oyun günümüzde de devam etmektedir. yaşlı ve gençler arasında bu oyun sadece dört el aracıyla oynanmaktadır. Sini bakırdan yapılmış 30-35 santimetre olan yuvarlak bir tepsidir. Özel olarak tunçtan dövülmüş ve zarf adı verilen de on bir adet kahve fincandır, ufak bir boncuğu bataniya altında fincanlardan birine saklayarak daha sonra karşı tarafın bu boncuğu bulmasıyla bu oyun oynanır. Bu oyun altı veya sekiz veya on kişiyle, iki takım arasında oynanır. Normal olarak her takım üç kişiyle kurulur, bunlardan biri usta diğer kişilerde yardımcı olur. Bazı durumlarda takım sayısı dört veya beşe de çıkarılır (Bayatli, 2009, s. 5).

Yardımcılar sağ ve sol ustanın tarafından oturan, battaniyeyi ellerinde tuttıkları, bir perde teşkil edecek ustanın önünde, biçimde başından yere doğru sarkıtırlar. Usta siniyi kucağına alarak boncuğu fincanlardan birini altına saklar. Saklama işini sadece usta ve yardımcıları izleyebilir. Saklama işi bittikten sonra, diğer takımın ustası siniyi yavaşça dolandırır, diğer takım boncuğun bulmaya çalışır hangi fincanın altında olduğunu. Buna "mezne vumağ, sini almağ" denilir (Bayatli, 2009).

3.6. Kahvehâneler

Erbil şehrinde kahvehane güzel bir kültür gibi göze görünür (Haydar, 2016, s. 2501). Sözüünü ettiğimiz gibi kahvehâne tarihi kürdistan'da çok eski yıllara dayanmaktadır. 1895 yılında görünmeye başlamış (Baker, 2013). Çayhane, kafe, gazino kelimeleri de Erbil şehrinde kahvehâne olarak algılanır ama içeriği farklıdır .

3.6.1. Çayhâne

Bir ev gibidir. Düşünmek ve aynı zamanda işten sonra rahatlamak ve işin stresinden kurtulmak açılan bir mekândır. Çoğunlukla çayhâne siyaset yapmak için

ılımlı bir yerdir (BBCArabic, 2013). Ayrıca öğrenciler derislerini birlikte çalışmak için toplandığı ev gibi bir yerdir (Yıldız M. C., 2010, s. 1366). Şerefhani betlisi gibi ancak günümüzde malesef kapanmıştır.

3.6.1.1. Çayhâne Yeri

Erbil şehrinde sadece çarşı içinde çayhânelere rastlayabiliriz, çünkü sokaklar arasında çayhane bulunmaz, sadece şehrin bazı eski sokaklarında bulunur. Bu yüzden Erbil şehrinin çarşı ve İskan caddesinde birçok çayhâne bulunmaktadır. Yaptığım araştırmayla ilgili bilgi toplamak için bu çayhânelere gittim, birçoğunun soyledikleri şeyler şöyleydi eğer arkadaşlarla buluşursak tek adresimiz çarşıda bulunan çayhâne olur. (Bkz. Resim-4)

3.6.1.2. Çayhane Müşterisi

Çayhâne müşterileri çoğunlukla her yaşta insanlarla karşılaşmak mümkün (çocuk, genç, yaşlı) ama çoğunlukla orada oturup zaman geçirenler yaşlı ve emeklilerdir. Başka bir yerleri olmadığı için çayhâneleri tercih ederler ve uzun vakitler çayhânedeki arkadaşlarla ya da tek başlarına oturup zaman geçirirler.

3.6.1.3. Çayhânelerin Ürün ve İkrâmları

Çayhâne her nekader buluşup zaman geçirip sohbet etme yeridir. Çayhâneye gelenlerin sohbet eşliğinde içtikleri ikramlıklarda vardır (Yafiar, 2005: 245). Bu içecek ve yiyecekler şunlardır:

Çay :- Demli çay, açık çay, şekerli çay, şekersiz çay ve limonlu çaylar.

Süt :- Daha fazla kışta içilir, çoğu zaman çay ile süt birbirine katılarak sütlü çay içilir

Kahve :- Acı (sade) kahve, şekerli kahve, sütlü kahve ve nesscafe.

Su :- Bardakta ya da şişede.

Kahvaltı :- Erbil şehrinin çoğu çayhânelerde müşterilere kahvaltı tabakları sunulur.

Dergi ve gazete okumak.

İnternet kullanmak.

İş bulmak için bir yerdir (Oral, 1997, s. 71).

3.6.1.4. ayhâne Dekorü

Eskiden İstanbul'da büyük kahvehânelerde genellikle ortada bir havuz bulunur ve müşteriler duvar kenarlarında peyke ve sofralarda otururlardı. Tanzimat'tan sonra kahvehâne düzeninde çok önemli bir değişikliğe uğradı. Kahvehâne ortasındaki havuz kaldırıldığı gibi peyke ve sofaların yerini masa ve sandalyeler almıştı (Akbulut, 2015, s. 568).

Buldukları mekânların dışında fiziksel özellikleri olarak da bu üç farklı mekân birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Starbucks gibi Amerikadaki kahve mekânlarında kahvehânelerde olmayan bir konfor ilk bakışta göze çarpmaktadır. O eski sandalyelerin yerini daha rahat koltuklar almış durumda Starbucks ve Kahve Dünyası'nda hemen hemen tüm şubeler ayrı ayrı dekore edilmiş ve temel özellikleri korunmuştur. Eski kahvehanelerden aşına olunan el dokuma halıları ile kaplı duvarlar yerlerini büyük ebatlarda kahve ve kahve içen insanların resimlerine bırakmış (ALİÇ, ALİÇ, 2013, s. 7).

Erbil şehrinin çayhânelerinin çoğu aynı (Bkz. Resim-5) şekilindedir. Üç, dört kişilik koltuklar birbiri yanına dizilmiş ve her birinin önünde bir çay masası (sehpa) vardır (Bayatlı, 2009). Ya da müşterilerin oturması için koltuk yerine duvarın uzunluğuna taştan bir koltuk yapılmış ve önlerine çay masası (sehpa) kurulmuştur. Resim -5 te olduğu gibi.

Bazen müşteriler sandalyelerini dışarıya taşımak zorunda kalırlardı. (Bkz. Resim-6)

3.6.1.5. ayhânedede Oyun Oynamak

Erbil şehri çayhânelerinde genellikle az oyun oynanır, sadece çay ve kahve içme yeridir. Ama bazı çayhânelerde oyun oynarlar (domina, tavla, satranç ve okey) gibi oyunlar oynarlar. (Bkz. Resim-7)

3.6.2. Kafe

Kahevehâneler de hayatımızdaki her şey gibi gelişmiş ve değişime uğramıştır. Bu değişiklik adı ve şeklinde olmuştur. Kahvehânelere günümüzde batıdan gelen Kafe denilmektedir.

Kafelere çok az insan tek başına gider, genellikle grup şeklinde bu yerlere gidilir. Bu yer sadece erkeklere özel olmayıp kadınların da gittiği bir yerdir (Lim, 2012, s. 236).

Bu yüzden öğrencilerin, arkadaşların ve akrabaların görüşme ve sohbet etme için kafeler ortak yerleridir (Karababa. Ger, 2010, s. 7). Kafeye gitme amaçları:

- İş arkadaşlarıyla ya da okul arkadaşlarıyla toplanmak için,
- Arkadaşlarla oyun oynamak ya da sohbet etmek.
- Dizüstü bilgisayar ya da ceptelefonu ile internet kullanmak.
- Okumak
- Dergi ve gazete okumak (Oral, 1997, s. 71).

3.6.2.1. Kafe Yeri

Kafe Erbil şehrinin tüm sokaklarında yoğun bir şekilde kafeler vardır, özellikle şehrinin tüm işlek caddelerinde onlarca kafe görülür. Kafenin iyi yade kötü olması sokağa göre değişir. Örneğin zengin ve varlıklı insanların bulunduğu sokaklarda iyi ve daha modern görünen kafeler vardır, ama fakir ve yoksuların oturduğu sokaklarda kötü görünen kafeler vardır, kafeler Erbil kesimlerine göre değişir.

3.6.2.2. Kafe Müşterisi

Genellikle gençler ve orta yaştaki insanlar kafe müşterileridir. Çok az bir sayıda yaşlılar kafelerde görülür, ancak çocuklar buraya girmez. Çoğunlukla 18 yaşından büyüklerin uğradıkları yerlerdir. Bayanlar da gider ama erkeklerden daha az.

3.6.2.3. Kafede Yemek Sunmak

Kafelerde aşağıdaki yemekler sunulur:

- **Çay** :- Demli çay, açık çay, şekerli çay, şekersiz çay ve limonlu çaylar.

- **Süt** :- Daha fazla kışta içilir, çoğu zaman çay ile süt birbirine katılarak sütlü çay içilir.

- **Kahve** :- Acı (sade) kahve, şekerli kahve, sütlü kahve ve nesscafe .

- **Su** :- Şişede sunulur kafede oturduğun anda su şişede sunulur.

- **Kaster (puding)**:- özellikle kışta sunulur.

- **Meyve suyu** :- doğal meyve suyu ve normal meyve suyu.

- **Nargile** :- Erbil şehrinde çoğu insanlar nargile için kafeye giderler bazen kadınlarda bunun için kafeye giderler.

- **Serinleten** (soğuk içecekler):- colla, meyve suyu ve tigar, redbull gibi enerji içecekleri gibi.

3.6.2.4. Kafe Dekorü

Genellikle kafeler iki şekilde kendini yansıtır. Birinci şekli oyun oynamak için bir masa ve dört sandalya kurulmuş, yani her masade dört kişi oturarak, bu fotoğraftaki gibi. Resim-8

İkinci şekil nargile, meyve suyu içmek için ya da tatil yapmak için dört koltuk bir masa etrafına dizilmiş olmasıdır ya da iki koltuk birbiri karşısına kurulur ve bir masada ortalarına kurulur. (Bkz. Resim-9).

3.6.2.5. Kafede Oyun Oynamak

Oynanan oyunlar bunlardır:

- **Okey** : Bu oyun genellikle dört kişi arasında olur ikişer gruplar halinde oynanır. iki yada üç kişilikte oynanır ancak o zaman her kez kendisi için oyun oynar .

- **Domino** : bu oyun okey oyununa benzer. Dört kişi arasında ikişer gruplar halinde oynanır. iki yada üç kişilikte oynanır ancak o zaman her kez kendisi için oyun oynar

- **Tavla** :- Bu oyun sadece iki kişi arasında oynanır.

- **Şatranç** :- bu oyunda tavla oyunu gibi sadece iki kişi arasında oynanır ama bu oyun Erbil şehrinde çok az oynanır.

- **Dama** : Dama oynuda tavla ve satranç gibi iki kişi arasında oynanır, ama Erbil şehrinin kafelerinde çok az oynanır, çoğunlukla oynanmaz.

3.6.3. Gazino

Erbilde insanlar kafe ve çayhâneye çok rahatça gidebiliyorlar ancak gazinoya gidenlere sert ve ayrı bir gözle bakılır. Hoş karşılanmaz. Çünkü gazinolar içkili yerler olabilir. İnsanlar ahkaen kötü davranışlar öğrenirler. Yoldan çıkma yeri olarak bilinir. (Tutal, s. 159) Gazino tek olarak veya grup şeklinde gidilen bir yerdir. Burası sadece erkeklere özeldir.

3.6.3.1. Gazino Yeri

Erbil şehrinin tüm sokaklarında kafe ve çayhâne gibi gazinolarda bulunur, özellikle mütevazı sokaklarında çok sayıda vardır.

3.6.3.2. Gazino Müşterisi

Gazino müşterileri genellikle gençlerdir. Kürdistan'da çocukların bu yere gitmeleri yasaktır ancak buna rağmen gazinolara baktığımız zaman çoğunun yaşı (14 – 18) arasındadır.

3.6.3.3. Gazinoda Menü İçerikleri

Çay :- Demli çay, açık çay, şekerli , şekersiz çay ve limonlu çaylar .

Süt :- Daha fazla kışta içilir, çoğu zaman çay ile süt birbirine katılarak sütlü çay içilir.

Kahve :- Acı (sade) kahve, şekerli kahve, sütlü kahve ve nesscafe.

Su :- şişede sunulur kafede oturduğun anda su şişede sunulur.

Kaster (Puding) :- özellikle kışta sunulur.

Nargile :- çoğu insanlar nargile için gazinoye giderler.

Serinletme (soğuk içecekler) Kola, meyve suyu ve tigar, redbull gibi enerji içecekleri sunulur.

3.6.3.4. Gazino Dekoru

Genellikle gazino iki şekilde dekore olunur. Birinci şekli oyun oynamak için bir masa ve dört sandalya kurulmuş, yani her masada dört kişi oturur, Resim-10 da olduğu gibi.

İkinci şekilde insanlar bilardo ve tangut oynamak için gazinoyu seçerler, Resim-11 de olduğu gibi.

3.6.3.5. Gazinoda Oyun Oynamak

Bu aşağıdaki oyunlardır :-

Okey :- Bu oyun genellikle dört kişi arasında olur ikişer gruplar halinde oynanır. İki yada üç kişilikte oynanır ancak o zaman her kez kendisi için oyun oynar.

Domino :- bu oyun okey oyununa benzer. Dört kişi arasında ikişer gruplar halinde oynanır. İki yada üç kişilikte oynanır ancak o zaman her kez kendisi için oyun oynar

Tavla :- Bu oyun sadece iki kişi arasında oynanır.

Bilardo :- bu oyun masa üstünde oynanır, (16) top ile uzun bir sopa ağaçten yapılmış bu sopaya bilardo sopası denir, bazı kişiler tek başına oynarlar yada iki kişi yada dört kişi beraber bu oyunu oynarlar.

Tangut :- bu oyun futbol maçı gibi bir oyundur ama masa üstünde iki yada dört kişi arasında olur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Bu araştırma da yapılan çalışmalar sonucunda araştırmada hedeflenen amaçlara ulaşılmıştır. Aynı zamanda nesnel bir şekilde bilgi toplanmış ve analiz edilmiştir.

4.1. Sosyo- Demografik Özellikler

Katılımcıların kahvehâneye gitmeleri, yaş ve medeni durum ile ilgili oldukları gözlenmiştir.

4.1.1. Yaş

Kişilerin toplumsal konumlarının belirlenmesinde ve buna göre birtakım rollerin gereklerinin yerine getirilmesinde önemli faktörlerden birisi yaş olmaktadır. Yaş durumu ele alınırken; 18-30 yaşları arasında olanlar “genç”, 31-40 yaşları arasındakiler “yetişkin”, 41-50 yaşları arasında olanlar “orta yaş”, 51 yaşın üzerinde olanlar “yaşlı” kategorisinde değerlendirilmiştir. Görüşmecileri daha çok orta yaş grubuna yöneltmiştir. Fakat yine de kahvehanelerin özellikle genç ve orta yaş nüfus açısından da bir uğrak yeri olduğu söylenebilir.

Tablo 4.1: Katılımcıların Yaş Durumları

Yaş	Sayı	Yüzde
17 yaş ve altı	15	%10.0
18 – 30 yaş	50	%33.3
31 – 40 yaş	43	%28.7
41 – 50 yaş	22	%14.7
51 -60 yaş	19	%12.7
61 yaş üzeri	1	%0.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.1’de 18–30 yaş arası insanların %33,3 oranıyla en çok kahvehâneye gittikleri görülmektedir. 31–40 yaş arası insanların kahvehâneye gitme oranı %28,7’dir. 41–50 yaş arası %14,7’dir. 51–60 yaş arası %12,7’dir. Kanunlara göre 18 yaşından küçük olanların cafe ve gazinolara girme yasağı olmasına rağmen araştırma sonuçlarına göre 17 yaşından küçük olanların kahvehâneye gitme oranı ise %10’dur.

Ancak 61 yaşının üstü olanların oranı %0,7'dir. Çünkü Irak'ta 63 yaşında emekli olduğu için bu kişilerin boş zamanlarını kahvehânelerde geçirebilirler.

Bazı araştırmalara bakıldığında (Şahbaz, 2007) Aydın il merkezinde 100 kahvehâne yaptıği araştırmada bireylerin yaş dağılımlarının %2 17 yaş ve altı; % 27, 18-30 yaş aralığı; %24, 31- 40 yaş aralığı; %21, 41-50 yaş aralığı; %20, 51-60 yaş aralığı ve %6, 60 yaş üzeri yer almaktadır (Şahbaz, 2007, s. xliii). Yıldız'ın 2002 yılında Diyarbakır'da 800 kişi üzerinde yaptıği araştırmada ise 18-30 yaş aralığı %61,3, 40 yaş aralığı %21,3'tür (Yıldız , 2002:54).

Yukarda da belirttiğim gibi araştırmamda kahvehâneye gidenlerin çoğu 18-30 yaş arası daha sonra da 31-40 yaş arasıdır. Kahvehâneye gidenlerin çoğunluğu gençler ve yetişkinlerdir. Genç insan, aileden sonra, akran ve arkadaş grubunun sosyal ve kültürel değer kodlarının etkisini yaşadığından genelde bir arayış içindedir. Ailesinin, arkadaş grubunun, okulun ve medyanın sunduğu sosyal ve kültürel modelleri anlamlı bir bütünlük içinde değerlendirip, özümseyen gençler sağlıklı bir kişilik geliştirirler (Kır, 2007, s. 316).

Kahvehânelerde denetim olmadığından dolayı sık sık 18 yaşını altında olanlar kahvehanelere rahatça girip çıkmaktadırlar. Formalite olarak "18 yaşından küçükler giremez" yazısı kahvehânelerde görülebilecek yerlere asılmasına rağmen insanlar bu formaliteyi yerine getirmiyorlar. Ayrıca kahvehâne sahiplerinin de 18 yaşından küçüklerin kahvehâneye devam etmelerini hoş karşıladıkları söylenebilir.

4.1.2. Eğitim Düzeyi

Öğrenim durumu, kişilerin kahvehâneye devam etmelerini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Daha çok, boş zamanı değerlendirme ya da zamanı bir şekilde "harcama" düşüncesinde olan kişilerin, bu faaliyetlerinde tahsil durumunun, yapılan tercihi önemli oranda etkileyebilmesi beklentisi bulunmaktadır.

Zaman zaman kahvehanelere "işsiz güçsüz ya da alt sınıf insanların gittikleri yönünde" görüşler ortaya atılsa da kahvehânelere gelenlerin belli bir eğitim seviyesindeki bireylerden oluşmasından çok eğitim açısından heterojen bir yapı oluşturdukları söylenebilir (Şahbaz, 2007, s. xlvii).

Kahvehâne müdavimlerin öğrenim durumuna ilişkin dağılım Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2: Katılımcıların Öğrenim Düzeyleri Durumu

Öğrenim	Sayı	Yüzde
Okur- yazar değil	7	4.7
Okur- yazar	11	7.3
İlkokul mezunu	11	7.3
Ortaokul mezunu	40	27,7
Lise mezunu	31	20.7
Lise dengi okul mezunu	16	10.7
Üniversite mezunu	30	20
Lisans üstü mezunu	4	2.7
Toplam	150	100

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi öğrencilerin kahvehâneye gidiş oranı fazladır. Eğitim derecesi ortaokul mezunu olanlar (%27,7) oranıyla en çok, eğitim düzeyi lisansüstü mezunu (yüksek lisans, doktora) olanlar (%2,7) oranıyla en az kahvehâneye gidenlerdir. Lise mezunu olanlar da (%10,7) oranıyla, üniversite mezunu olanların (%20)oranıyla, enistütü mezunları (%10,7) oranıyla, ilkokul mezunu olanlar okuma ve yazmayı bilenler (%27,3) oranıyla, okuma ve yazma bilmeyenler de (%4,7) oranıyla kahvehâneye gittikleri gözlemlenmiştir.

2013 yılının turizm raporuna göre kahvehâneye gidenlerin eğitime ilişkin derecesi restoran, gazino, çayhâne apartman sahipleridir. Araştırmanın eğitim düzeyine göre gösterdiği örneklerde kahvehâneye gidenlerin, ilkokul mezunu (%33,3) oranıyla ki en çok oranıdır, orta okul mezunu (%24,7) oranıyla, (%0) oranıyla yüksek okul (yüksek lisans, doktora) en az kahvehâneye gidenlerdir (Bazrgany, 2013, s. 36) .

Kahvehâne müdavimlerinin babalarının eğitim durumlarına ilişkin dağılımın görülebilmesi için Tablo 4.3 oluşturulmuştur.

Tablo 4.3: Katılımcıların Babalarının Okul Durumu

Okul durumu	Frekans	Yüzde
Okur- yazar değil	39	26.0
İlkokul/ Ortaokul mezunu	40	26.7
Lise ve enistütü mezunu	48	32.0
Üniversite mezunu	16	10.7
Yüksekokul/yüksek	4	2.7

lisans, doktora		
Cevap yok	5	3.3
Toplam	150	100

Tablo 4.3'te kahvehâneye giden kişilerin babalarının eğitim durumu gösterilmiştir. Kahvehâneye gidenlerin babaları (%32) oranıyla lise ve enstitü mezunu, (%27,7) oranıyla ilkokul ve ortaokul mezunu, (%26) oranıyla okuma yazma bilmeyenler ve (%10,8) oranıyla üniversite mezunu, (%2,7) oranıyla yüksek lisans ve doktora mezunu, (%3,3) oranıyla da cevapsızdır.

Tablo 4.4: Katılımcıların Babalarının Meslek Durumu

Mesleği	Sayı	Yüzde
Devlet memuru	17	11.3
Belli memur	11	7.3
Hür teşebbüs	17	11.3
İşsiz	8	5.3
Emekli	47	31.3
Ölmüş	37	24.7
Diğer	5	3.3
Cevap yok	8	5.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.4'te kahvehâneye giden kişilerin babalarının eğitim durumu sunulmuştur. Kahvehâneye giden kişilerin (%31,3) oranıyla babaları emekli olmuş, (%24,7) oranıyla babaları vefat etmiş ve (%11,3) oranıyla babaları devlet memuru ve aynı oranla babalar serbest mesleklidir. (%5,3) oranıyla belirtilmeyen başka bir iş yapmaktadır. (%5,3) oranıyla cevapsız bırakılmıştır.

Tablo 4.5'te, kahvehâneye devam edenlerin annelerinin öğrenim durumlarına ilişkin dağılım yer almaktadır.

Tablo 4.5: Katılımcıların Annelerinin Okul Durumu

Okul Durumu	Sayı	Yüzde
Okur- yazar değil	87	58.0
İlkokul/ Ortaokul mezunu	35	23.3

Lise ve enüstü mezunu	17	11.3
Üniversite mezunu	4	2.7
Yükseklisans, doktora	3	2.0
Cevap yok	4	2.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.5'te kahvehâneye giden kişilerin annelerinin eğitim düzeyisunulmuştur. (%58) oranıyla anneleri mezun değil, (%23) oranıyla anneleri ilkokul veya ortaokul mezunu, (%11,3) oranıyla lise ve enüstü mezunu, (%2,7) oranıyla anneleri üniversite mezunu, (%2) oranıyla lisansüstü mezunudur. (%2,7) oranında cevap verilmemiştir.

Tablo 4.6: Katılımcıların Annelerinin Meslek Durumu

Meslek durumu	Sayı	Yüzde
Devlet memuru	15	10.0
Belli memur	4	2.7
Hür teşebbüs	4	2.7
Emekli	8	5.3
Ev hanımı	89	59.3
Ölmüş	22	14.7
Cevap yok	8	5.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.6'da kahvehâneye giden kişilerin annelerinin meslek durumundan söz edilmektedir. (%59,3) oranıyla anneleri ev kadını, (%14,7) oranıyla anneleri vefat etmiş, (%10) oranıyla devlet memuru, (%5,3) oranıyla emekli, (%2,7) oranıyla özel şirket memuru, (%2,7) oranıyla serbest çalışan, yani el işi yada evde ekmek yaparak para kazananlardır. (%5,3) oranında cevap vermemişlerdir.

4.1.3. Medeni Durumu

Kahvehânaye gidenlerin evli veya bekâr olmaları incelenmiştir. Tablo 7'de kişilerin medeni durumu sunulmuştur. Kahvehaneye devam edenlerin medeni durumunun, onların kahvehaneye devam etmesini etkileyebileceği ifade edilebilir. Müdavimlerin medeni durumlarına ilişkin dağılımın görülebilmesi için Tablo 4.7 oluşturulmuştur.

Tablo 4.7: Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni durumu	Sayı	Yüzde
Bekâr	53	%35.3
Evli	87	%58.0
Boşanmış	3	%2.0
Eşi ölmüş (dul)	7	%4.7
Toplam	150	%100.0

Tablo 4.7'ye göre katılımcıların (%58)'i evli (%35,3)'i bekâr, (%2)'si boşanmış, (%4,7)'si eşleri vefat etmiştir.

Bekâr bireylerin kurdukları aile içi durumunun ölçülemeyeceği gerekçesiyle anketin daha çok evli bireylere uygulanmasının araştırmamız açısından önem taşıması sayısal veriler çerçevesinde evli bireylerin oranlarında bir artışa neden olmuştur. Fakat gözlemler sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda evli bireylerin yoğunluğunun yine de dikkat çekici olduğu ifade edilebilir. Bunun yanı sıra Diyarbakır'da kahvehâneler üzerine yapılan araştırmada (Yıldız, 2007) evli bireylerin oranının % 51 olmasıdır.

Yukarıdaki tabloda açıklandığı gibi kahvehâneye gidenlerin çoğu evlidir. (Ustakara, Yağbasan) ise bu araştırmanın aksine (Gaziantep) şehrinde kahvehâneye gidenler daha çok bekârlardır: (%55,5). Evli olanların oranıysa (%42)'dir .

Erkeklerle özgü kamusal bir mekân olma yönüyle de, “erkek sosyalleşme”lerinin önemli bir kısmının bu mekânlarda gerçekleştiği ifade edilebilir.

Kahvehâneye devam eden kişilerin çocuk sayısına ilişkin dağılım Tablo 4.8'de görülmektedir.

Tablo 4.8: Katılımcıların Çocuk Sayısı Durumları

	Çocuk sayısı	Sayı	Yüzde
Geçerli	Yok	11	%7.3
	1-2 Çocuk	39	%26.0
	3-4Çocuk	31	%20.7
	5-6 Çocuk	13	%8.7
	7 Çocuk ve üzeri	4	%2.7
	Cevap yok	2	%1.3
	Toplam	100	%66.7
Kayıp	Sistem	50	%33.3
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.8'e göre kahvehâneye giden kişilerin sahip oldukları çocuk sayısı sunulmuştur. Katılımcıların 93'ünün (%66,7)'sinin çocuğu vardır. Diğerleri bekâr oldukları için cevap vermemişlerdir. Kahvehâneye giden kişilerin (%26) oranıyla çocuk sayısı (1-2) arasında, (%20) oranıyla 3-4 çocuk arasında, (%8,7) oranıyla çocuk sayısı 5-6 arasındadır. Çocuğu olmıyan kişilerin oranı (%7,3)'tür. (%2,7) oranıyla kahvehâneye en az giden kişilerin çocuk sayısı (7-8) arasındadır. Ayrıca bu araştırmanın örneğine göre (%1,3) oranıyla bazı kişiler evlilerdir ancak bu soruya cevap vermemişlerdir. Bu da bunu gösteriyor ki çocuğu az olanlar zamanları çok olduğu için daha çok kahvehâneye gidiyorlar, ama çocuğu çok olanlar daha az kahvehâneye gidiyorlar.

4.1.4. Meslek Durumu

İnsanların boş zamanının, gelir kaynağı, arkadaş çevresi vs.gibi unsurlarının olması kahvehâneye gitme oranını belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu unsurlar, kişinin kahvehâneye devam etmesinde önemli olduğundan, meslek durumuyla kahvehâneye devam etme arasında direkt bir ilişki bulunduğu söyleyebiliriz.

Kahvehâne müdavimlerinin uğraşı alanlarına ilişkin dağılımın görülebilmesi için Tablo 4.9 oluşturulmuştur.

Tablo 4.9: Katılımcıların Meslek Durumu

Meslek	Sayı	Yüzde
Öğrenci	18	%12.0
Devlet memuru	65	%43.3
Belli memur	13	%8.7
Hür teşebbüs	33	%22.0
İşsiz	6	%4.0
Diğer	8	%5.3
Emekli	5	%3.3
Cevap yok	2	%1.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.9'da kahvehâneye giden kişilerin meslek durumu sunulmuştur. Kahvehâneye en çok gidenler (%43,3) oranıyla devlet memuru, (%22) oranıyla serbest çalışanlar, (%12) oranıyla öğrenciler, (%8,7) oranıyla özel şirket

memurlarıdır. (%5,3) oranıyla diğer mesleklerdir. Örneğin avukat, mütaahit, emlakçı v.b. gibidir. Ayrıca (%1,3) oranında bu soruya cevap verilmemiştir.

Aynı yukardaki çerçevede görüldüğü gibi kahvehâneye gelenlerin çoğu meslek sahibidir özellikle devlet memurlarının daha çok kahvehâneye gitme sebepleri arkadaşlarla biraraya gelip buluşmak ve iş stresinden uzak bir gün geçirmektir.

Kahvehâneye devam edenlerin meslekteki kıdem durumlarına ilişkin dağılım Tablo 4.10'da görülmektedir.

Tablo 4.10: Katılımcıların Meslekteki Kıdem Durumu

	Meslek Yılı	Sayı	Yüzde
Geçerli	1-10 yıl arası	46	30.7
	11-20 yıl arası	41	27.3
	21-30 yıl arası	18	12.0
	31 yıl ve daha çok	14	9.3
	Cevap yok	1	0,7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
Toplam		150	100.0

Tablo 4.10'da kahvehâneye gidenlerin mesleklerindeki kıdem durumları sunulmuştur. (%30,7) oranıyla (1-10) yıl arasında hizmeti olanlar, (%27,3) oranıyla (11-20) yıl arasında hizmeti olanlar, (%12) oranıyla (21- 30) yıl arasında hizmeti olanlar, (%9,3) oranıyla (31) yıldan fazla hizmeti olanlar gitmektedir. (%0,7) oranıyla bu soruya cevap verilmemiştir. (%20) oranıyla bu soru beni ilgilendirmez şikkı işaretlenmiştir. Bunun nedeninde bu kişilerin işsiz, öğrenci ya da emekli olmalarıdır. Bu yüzden hizmet yılı yoktur.

Meslekteki çalışma süresi, kişilerin kahvehâneye devam etmesiyle yakından ilgili olmaktadır. Günlük olarak az çalışan bir kişinin, çalışma yaşamı dışında kalan sürede kahvehâneye gitme olasılığı artabilmektedir.

Meslekteki günlük çalışma süresine ilişkin dağılım Tablo 4.11'de ortaya konmuştur.

Tablo 4.11: Kahvehânedeki Geçirilen Sürenin Çalışma Saatlerine Göre Dağılımı Durumları

	Saat Süreleri	Sayı	Yüzde
Geçerli	4-5 saat arası	28	18.7
	6-7 saat arası	50	33.3
	8-9 saat arası	24	16.0

	10-11 saat arası	6	4.0
	12 saat ve yukarı	5	3.3
	Diğer	6	4.0
	cevap Yok	1	7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
Toplam		150	100.0

Tablo 4.11’de kahvehâneye giden insanların geçirdikleri zaman dilimi belirlenmiştir. Katılımcılar (%33,3) oranıyla (6-7) saat arası, (%18,7) oranıyla (4-5) saat arası, (%16) oranıyla (8-9) saat arası, (%4) oranıyla (10-11) saat arası ve (%3,3)oranıyla günlük (12) saat ya da daha fazla çalışanlardır. Ancak bazılarının iş saati görünmüyor. Bazıları haftada sadece bir kaç saat çalışıyorlar. Diğer oranı da (%4,0)’dır. (%7) oranıyla bu soruya cevap vermemişler, (%20) oranıyla bu soru bizi ilgilendirmez cevabını vermişlerdir.

Yukarıdaki çerçevede görüldüğü gibi (6-7) saat arası çalışanlar en çok kahvehâneye gidenlerdir, daha önce 9 numaralı tabloda bahsettiğimiz gibi kahvehâneye en çok gidenlerin devlet memurlarıdır ki bunların çalışma saati süresi yaklaşık 6-7saattir.

4.1.5. Gelir Düzeyi

Ekonomik durum, kişilerin toplumsal statülerinin belirlenmesinde etkili olduğu kadar, bir “eğlence mekânı” gözüyle bakılan kahvehâneye devam etmesini de büyük oranda etkileyebilmektedir.

Kahvehâneye devam edenlerin aylık gelirine ilişkin dağılım Tablo 4.12’de görülmektedir.

Tablo 4.12: Katılımcıların Aylık Gelir Durumu

	Aylık Irak Dinarı Olarak	Sayı	yüzde
Geçerli	300 000 ve aşağısı	16	10.7
	301 000-550 000 arası	30	20.0
	551 000-800 000 arası	26	17.3
	801 000-1 050 000 arası	33	22.0
	1 051 000-1 250 000 arası	12	8.0
	1 251 000 ve yukarısı	5	3.3

	cevap yok	2	1.3
	Toplam	124	82.7
Kayıp	Sistem	26	17.3
Toplam		150	100.0

Tablo 4.12’de Irak’ın para birimi (dinar) ile kahvehâneye gidenlerin aylık geliriden söz ediyoruz. Kürdistan Bölgesi Irak Devleti’nin bir parçası olduğu için Irak para birimini kullanmaktadır. Kürdistan’da bulunan bazı yabancı şirketler Amerika doları ile çalışıyorlar. Ancak bu araştırmada Irak dinarı ile oranlar hesaplanmıştır. Katılımcıların (%22)’sinin aylık geliri (801000-1050000) dinar arasındadır, (%20)’sinin aylık geliri (301000-550000) dinar, (%17,3)’nün geliri (551000 – 800000) dinar arasındadır. (%10,7) oranıyla geliri (300000) dinardan daha azdır, (%8)’inin (1051000-1250000) dinar arasındadır. (%3,3)’ünün aylık geliri (1251000) dinardan daha fazladır. (%1,3) oranında bu soruya cevap vermemişler, (%17,3) oranında bu soru beni ilgilendirmez şikkını işaretlemişlerdir. Çünkü aylık gelirileri yoktur.

Belki yukarıdaki gelir dağılımı tamamen doğru sonuçlar elde etmez çünkü anketi yaptığımızda Kürdistan’da ekonomik sıkıntılar vardı, (1/1/2016) tarihinden beri devlet memurlarının maaşından (%35-%75) oranında para kesilmiştir. Başka bir anlamla hükümetin ekonomi durumu kötü olduğundan şimdi tam maaş ödeme imkanı yoktur. Ancak onlar için biriktirilmektedir (knnc.net, 2016). Bazı şirketler iflas eşiğinde olduğu için gelirleri azalmış ve serbest pazarlama işi azalmış ve toplumun tamamının geliri azalmıştır.

Tablo 4.13: Katılımcıların Aldıkları Yardım ve Harçlıklar Durumu

	Yardımcı	Sayı	Yüzde
Geçerli	Baba	21	14.0
	Eşim	2	1.3
	Diğer	2	1.3
	Toplam	25	16.7
Kayıp	Sistem	125	%83.3
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.13’te görüldüğü gibi (%14) oranıyla işsiz ve öğrenci olanlar babaları tarafından günlük yaşamlarını sürdürüyorlar. (%1.3) oranıyla eşleri tarafından günlük

yaşamlarını sürdürüyorlar. Ancak bazı soru formları kadın katılımcılar tarafından doldurulmuştur. (%1.3)'ü diğer şikkını işaretlemişlerdir. Bunun anlamı da daha önce işleri var olup bu dönemde işlerini kaybetmiş olanlardır. Bunlar önceden biriktirmiş olduklar paralar ile geçiniyorlar.

Tablo 4.14: Katılımcıların İhtiyacı Karşılama Durumu

	İhtiyacı	Sayı	Yüzde
Geçerli	Evet, tamamen	19	12.7
	Hayır, hiçbir şekilde	32	21.3
	Evet, kısmen	70	46.7
	cevap yok	3	2.0
	Toplam	124	82.7
Kayıp	Sistem	26	17.3
Toplam		150	100.0

Tablo 4.14'te kahvehâneye gelen kişilerin aldıkları gelirin günlük geçimlerini karşılamaya yetip yetmediği durumu sunulmuştur. Katılımcıların (%46,7)'sı bir yere kadar günlük ihtiyaçlarını karşılıyor, (%21,3)'ü hiç bir şekilde günlük ihtiyaçlarını karşılamıyor. (%12,7)'si tamamen günlük ihtiyaçları karşılıyor. (%2)'si cevap vermemişlerdir. Aynı yukardaki tablolarda da görüldüğü gibi (%17,3) oranıyla bu soru bizi ilgilendirmez şikkını tercih etmişlerdir.

4.2. Kavehâne Alışkanlığı

Kahvehânelerin ilk amacı kahve üretimi ve tüketimi olmasına rağmen zamanla insanların kamusal alan ihtiyacını karşılayan bir mekâna dönüşmüştür. Kahvehânelerin halk arasında bu denli yaygınlaşmasının sebebi, din dışı ve gayri resmi bir anlayışla, halkın talebi doğrultusunda teşekkül eden mekânlar olmasındandır. Bu durum halk arasında ortak yaşantı muhitlerinin sınırlı olmasına bağlanabilir (ALEV, 2014, s. 13).

4.2.1. Kahvehâneyle Tanışma

Kahvehâne müdavimlerinin ilk olarak kahvehâneye ne zaman geldikleri ilgili bilgiler Tablo 4.15'te görülmektedir.

Tablo 4.15: Katılımcıların Kahvehâneye Başlangıç Yaşları

Yaş	sayı	Yüzde
15 yaş ve altı	38	25.3
16-20 yaş arası	27	18.0
21-25 yaş arası	42	28.0

26-30 yaş arası	20	13.3
31 yaş ve fazla	18	12.0
cevap yok	5	3.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.15'te kahvehâne müdavimlerinin ilk kez kaç yaşında kavehâneye gittikleri belirtilmiştir. (%28)'i (21 – 25) arasında, (%25,3)'i 15 yaşından küçük, (%18)'i (16 -20) yaş arası kavehâneye gidenler, (%13,3)'ü (26 – 30) yaş arasındai (%12)'si (31) yaş ve üstü, bazı emekliler emekli olduktan sonra kahvehâneye gitmeye başladıklarını söylemişlerdir. (%3) oranıyla cevap vermemişler.

Yukarıdaki çerçeveye bakarsak çoğunlukla ilk kez kahvehâneye gidenlerin (%28)'i (21-25) yaş arasında başlamışlardır. Bunun sebeplerinden biri de genellikle insanların ortalama bu yaşlarda mezun olup işsiz kaldıkları için kahvehânelere gitmeleridir. Bu konuya örnek olarak bir okul mezunu “Mezun olduktan sonra iş bulamadım, bu yüzden arkadaşlarla konuştuk, kahvehâneye gitmeye karar verdik, şimdi işim var ama kahvehâneye gitmekten vazgeçemedim”. Şahbaz (2007) bu konuda şöyle demektedir:

Bunun yanı sıra kahvehânelerin özellikle ilk dönemlerde emeklilige alışma açısından psikolojik yardım sağlayan bir mekân görevinde olması da çok önemlidir. Çünkü bireyin daha önce alışıldığı gibi, günü yönlendirecek ve ona kim olduğunu hissettirecek bir işi olmadan yaşamak durumunda kalması ve bunun için hazırlıksız yakalanması emeklilikle birlikte mutluluğu azaltan olaylardan en önemlisi olarak görülmektedir. Hâttâ öyle ki emeklilik stresinin ciddi hastalıklara ya da ölümlere bile yol açabildiği vurgulanmaktadır (Şahbaz, 2007, s. 1x).

Bu yüzden de emeklilik sonrası spor ya da hobi gibi alanlara yönelmek ve evde oturmaktansa yeni sosyal ilişkiler başlatmak, arkadaşlıkları sürdürmek bireyin psikolojik ve sosyal tatmini açısından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 4.16: Katılımcıların İlk Olarak Kahvehâneye Gidiş Amaçları

Amaç	Sayı	Yüzde
Arkadaş	46	30.7
İşsizlik	31	20.7
Zaman gecirmek	44	29.3
Diger	21	14.0

Cevap yok	8	5.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.16’da kahvehâneye ne amaçla gidildiği belirtilmiştir. (%30)’ü arkadaşlar sayesinde kahvehâneyi tanıdıkları, (%29,3)’ü boş zamanı olduğu için kahvehâneyi tanıdıkları, (%20)’si işsizlik sebebiyle, (%4)’ü başka bir sebepten dolayı başlamışlardır. (%5,4)’ü de bu sorunun cevabını vermemiştir.

4.2.2. Kahvehâneye Devam Sıklığı-Zamanı

Kahvehâneye sık sık gidenler, belli bir süre kahvehâneye gidememesi durumunda, kişinin kendisini boşlukta hissetmesi, “kahvehâne bağımlılığı” olarak ifade edilebilir. Kahvehâneye düzensiz gidenler ise sadece akla geldikçe gidenler bir bağımlılık göstergesi olarak ele alınmayacağı ifade edilebilir.

Haftalık olarak kahvehâneye devam etme durumunun öğrenilmesi, kahvehâne bağımlılığı konusunda birtakım ipuçları verebilir. Kişilerin kahvehâneye devam etme sıklığının öğrenilebilmesi amacıyla onlara, “kahvehâneye ne sıklıkta devam ediyorsunuz?” biçiminde soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar Tablo 4.17’de gösterilmiştir.

Tablo 4.17: Katılımcıların Kahvehâneye Devam Durumu

Devam Durumu	Sayı	Yüzde
Her gün giderim	30	20.0
Haftada bir gün giderim	27	18.0
Haftada birkaç gün giderim	34	22.7
Arada sırada	58	38.7
Cevap yok	1	.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.17’de kahvehâneye gitme sıklığı gösterilmiştir. Katılımcıların (%38,7)’si bazen, (%22,7)’si haftada bir kaç kez, (%20)’si her gün, (%18)’si oranıyla haftada bir gün kahvehâneye giderim demiştir. (%0,7)’i bu soruya cevap vermemiştir.

Kahvehâneye sık gelen ve bu mekânda uzun zaman geçiren bireyler bu mekândan ayrı kaldığı durumda, kendilerini boşlukta hissedebilmektedirler. Bu da bireylerin kahvehâneye bir bağımlılık gösterdiği şeklinde ifade edilebilir.

Kahvehâneye günün hangi vaktinde gelindiğine ilişkin dağılım Tablo 4.18’de ortaya konulmuştur.

Tablo 4.18: Katılımcıların Kahveye Gidiş Vakitleri Durumu

Vakt	Sayı	Yüzde
Sabah	21	14.0
Öğle sonu	54	36.0
Akşam	28	18.7
Gece	18	12.0
Uygun olduğum bir zaman	28	18.7
Cevap yok	1	.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.18’de kahvehâneye gidilen zaman gösterilmiştir. (%36) oranıyla en çok kahvehâneye gidilen zaman öğleden sonradır. Katılımcıların (%18.7)’si uygun zaman olduğunda, (%14)’ü sabahları, (%12)’si geceleri kahveye gitmektedir. (0.7)’si bu soruya cevap vermemiştir. Kahvehâneye sık gelen ve bu mekânda uzun zaman geçiren bireyler bu mekândan ayrı kaldığı durumda, kendisini boşlukta hissedebilmektedir. Bu da bireylerin kahvehâneye bir bağımlılık gösterdiği şeklinde ifade edilebilir.

Gözlemlerimize göre, kahvehâneye öğlen sonu gelenler, daha çok; işsiz, esnaf, part-time çalışanlar olmaktadır. Sabahları gelenler ise; iş arayanlar (hamal, amele, taksiciler vs.) olmaktadır.

Kahvehâneye gelmek kadar burada bulunma süresi de önemlidir. Bu özellik de kahvehane bağımlılığıyla ilgili olarak ele alınabilir. Kahvehâne müdavimlerinin, kahvehânedeki bulunma sürelerinin öğrenilebilmesi amacıyla onlara, “kahvehânedeki bulunma süreniz genellikle ne kadardır” biçiminde soru yöneltilmiştir. Alınan yanıtların dağılımı, Tablo 4.19’da görülmektedir.

Tablo 4.19: Katılımcıların Kahvehânedeki Buldukları Süre Durumu

Saat	Sayı	Yüzde
1 saatten az	33	22.0
2-3 saat arası	74	49.3
4-5 saat arası	35	23.3
6-7 saat arası	3	2.0
8 saat ve yukarısı	4	2.7
cevap yok	1	0.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.20 kahvehâne müdavimlerinin kahvehânedeki kaç saat kaldıklarını göstermektedir. (%49.3) oranıyla (2-3) saat arası, (%23.3) oranıyla (4-5) saat arası, (%22) (1 saat) ya da daha az, (%2.7) (8) saatten daha fazla, (%2) oranıyla (6-7) saat arası kalmaktadırlar. (%0.7) oranıyla bu soruya cevap vermemişlerdir.

4.3. Kahvehânedeki Birlikte Olunan Kişiler

Kişilerin kahvehâneye devam etmesi kadar, orada birlikte oldukları kişiler de önemli bir konudur. Çünkü kişinin bu mekânda, birtakım sapma davranışları kazanması, birlikte bulunduğu kişilerle yakından ilgili olmaktadır. Kahvehâne müdavimlerine, “kahvehânedeki en çok kimlerle birlikte olursunuz” biçiminde soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar Tablo 4.21’de gösterilmiştir.

Tablo 4.21: Katılımcıların Kahvede Birlikte Oldukları Kişiler Durumu

Kimlerle	Sayı	yüzde
Baba	3	2.0
Hemşehriler	20	13.3
Arkadaş	86	57.3
Ağabey/kardeş	13	8.7
Okul arkadaşı ve iş arkadaşı	20	13.3
Diğer	7	4.7
Cevap yok	1	.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.21’de kahvehâne müdavimlerinin kahvehânedeki kimlerle zaman geçirdikleri belirtilmiştir. (%57,3) oranıyla arkadaşlarıyla, (%13,3) oranıyla akrabaları ve aynı oranda okul veya iş arkadaşıyla, (%8,7) oranıyla kardeşleriyle zaman geçirmektedirler. (%4.7) oranıyla yalnız bulunanlar vardır. (%0.7) oranı bu soruya cevap vermemişlerdir.

4.4. Kahvehâneye Devam Etme Amacı

Burada müdavimlerin kahvehâneye gitme amacından söz ediyoruz.. Zaman geçirmek yada iş bulmak, arkadaşlarla toplanmak, nargile içmek, maç seyretmek, internet kullanmak veya kahvehânedeki oyun oynamak için eğer oyun oynuyorsa haftada kaç kez yada kaç saat oyun oynuyor.

Kahvehâneye (kave, çayhâne, kafe) devam edenlerin, bu mekâna geliş nedenlerinin öğrenilmeye çalışılması için onlara, “kahvehâneye (kave, çayhâne, kafe) genellikle hangi amaçla gelirsiniz” biçiminde soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar Tablo 4.22’de gösterilmiştir.

Tablo 4.22: Katılımcıların Kahvehâneye Devam Etme Amaçları Durumu

Amaçlar	Sayı	Yüzde
Zaman harcamak	51	34.0
Sohbet etmek	22	14.7
İş arama	13	8.7
Arkadaşlarla buluşma	27	18.0
Nargile içmek	10	6.7
Oyun oynamak	12	8.0
Sadece maç seyretme	3	2.0
İnternet kullanmak	5	3.3
Diğer	6	4.0
Cevap yok	1	.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.22’de müdavimlerin hangi amaçla kahvehâneye gittikleri gösterilmiştir. (%34) oranıyla sadece zaman geçirmek için, (%14.7) oranıyla sohbet etmek için, (%18) oranıyla arkadaşlarla oturmak için, (%8.7) oranıyla kahvehâneye gitme amaçları iş bulmak için, (%8) oranıyla kahvehâneye gitme amaçları oyun oynamak için, (%6.7) oranıyla nargile içmek, (%3.3) oranıyla internet kullanmak için, (%2) oranıyla maç seyretmek için gitmektedirler. (%4) oranında bu soruya cevap vermemişlerdir.

Futbol maçı olduğu zamanlarda Erbil şehrinde özellikle İskan caddesindeki kahvehâneler dolup taşar ve bu caddeye araba yolu kapanır. Ayrıca sadece iş bulmak için kahvehâneye gidenler ise daha çok usta ve işçilerin uğrak olduğu kahvehânelere giderler.

4.5. Oyun Oynamak: Kahvehâneye Gitmede Yegane Amaç

Kahvehâneler, geçmişten günümüze çeşitli faaliyetlerin gösterildiği mekânlar olmuşlardır. Kahvehânelerin günümüzde en belirgin özelliklerinden biri, “oyun oynama merkezi” olmasıdır. Hatta kahvehâneler, oyun oynama kriterine göre sınıflandırılabilir. Günümüzde, oyun oynanmayan kahvehâneler daha çok “çay ocağı” biçiminde nitelendirilmektedir. Resmiyette adı; lokal, dernek, küllük vs.

olarak geçse de, eğer adı geçen mekânda oyun oynanıyorsa, yine kahvehâne olarak adlandırılmaktadırlar.

Kahvehânelerde, günümüzde oyun oynamanın ne sıklıkta olduğunun öğrenilebilmesi için müdavimlere, “kahvehânedeki ne sıklıkta oyun oynarsınız?” biçiminde soru sorulmuştur. Alınan yanıtlar Tablo 4.23’te görülmektedir.

Tablo 4.23: Katılımcıların Kahvehânedeki Oyun Oynama Sıklığı Durumları

Kahveha de oyun oynaması	Sayı	Yüzde
Oyun oynamam	51	34.0
Haftada bir gün oynarım	22	14.7
Haftada birkaç gün oynarım	10	6.7
Her gittiğimde oynarım	40	26.7
Ara sıra oynarım	24	16.0
cevap yok	3	2.0
Toplam	150	100.0

Tablo 4.23 kahvehâne müdavimlerinin kahvehânedeki oyun oynama sıklığını göstermektedir. (%34)’ü kahvehâneye gittikleri zaman oyun oynamıyorlar, (%26.7)’sı her ne zaman kahvehâneye gitseler oyun oynarlar, (%16)’sı bazı zamanlar oyun oynarlar, (%14.7) haftada bir kez oyun oynarlar, (%6.7) haftada bir kaç kez oyun oynarlar. (%2)’sı bu soruya cevap vermemişlerdir.

Kahvehânedeki bulunmayla oyun oynama süresi birbirine eşit olmakta, kimi zaman da oyun oynanmasa bile başka kişilerin oyunları seyredilmektedir. Müdavimlere, “kahvehânedeki oyun oynama süreniz genellikle ne kadardır” biçiminde soru sorulmuş ve alınan yanıtlar Tablo 4.24’te ortaya konulmuştur.

Tablo 4.24: Katılımcıların Kahvehânedeki Oyun Oynama Süreleri Durumu

	Süreniz	Sayı	Yüzde
Geçerli	1 saatten az	36	24.0
	2-3 saat arası	36	24.0
	4-5 saat arası	22	14.7
	6-7 saat arası	6	4.0
	8 saat ve yukarısı	3	2.0
	Cevap yok		17

	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplem	150	100.0

Tablo 4.24'te oyun oynama süreleri ve kaç saat oyun oynadıkları gösterilmiştir. (%24)'ü 1saatten daha az bir süre, (%24)'si 2-3 saat arası, (%14.7)'si 4-5 saat arası ve (%4)'ü 6-7 saat arası, (%2)'si 8 saatten daha fazla kahvehânedede oyun oynalar , (%11.3) oranıyla bu soruya cevap vermemişler. (%20)'si oyun oynamamktadırlar. Çünkü başka bir amaç için kahvehâneye gitmekte.

Kahvehânedede en çok oynanan oyun, oyun oynama süresini belirleyebilmektedir. Örneğin; bir okeyin oyunuyla kağıt oynanması arasında, tavla ya da domino ya da dama yada satranç arasında, oyun süresi açısından önemli bir fark bulunmaktadır. Kişilerin kahvehânedede oynadıkları oyunlara ilişkin dağılımın görülebilmesi için Tablo 4.25'te oluşturulmuştur.

Tablo 4.25: Katılımcıların Oynadıkları Oyunlar Durumu

	Oyunlar	Sayı	Yüzde
Geçerli	Okey	51	34.0
	Kağıt oyunları	5	3.3
	Tavla	12	8.0
	Dama	6	4.0
	Domino	17	11.3
	Satranç	1	0.7
	Bilardo	7	4.7
	Diğer	2	1.3
	cevap yok	19	12.7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.25'te kahvehânedede oynanan oyunlar gösterilmektedir. (%34) oranıyla kahvehânedede (okey) oyunu, (%11) oranıyla (Domine) oyunu ve (%8) oranıyla (Tavla) oyunu, (%4.7) oranıyla (Bilardo), (%4) oranıyla (Dama) oyunu, (%3.3) oranıyla (konken) oyunu, (%0.7) oranıyla (satranç) oyunu, (%1.3) oranıyla başka oyunlar oynuyorlar. (%12.7)'si bu soruya cevap vermemişlerdir.

Oyunla, kişilerin yaşları arasında bir ilişki bulunduğu söylenebilir. Genç ve yetişkinlere bakıldığında, daha çok okey ve ardından kağıt oyunlarının oynandığı dikkat çekmektedir. Tavla, dama / satranç, domino olanlarının, daha çok “orta yaş”

ve “yaşlı” olarak nitelendirilebilecek kişiler tarafından oynandığı gözlemlenmiştir. Bilardonun ise, daha çok genç ve yetişkinler tarafından oynandığı dikkat çekmektedir. (%20) oranıyla bu soru onlarla alakalı değil çünkü onlar oyun oynamak için kahvehâneye gitmiyorlar.

4.6. Kahvehâne ortamına ilişkin özellikleri

Kahvehâne özellikleri ve orada geçirdiği süreç nasıl düşünüyor bu zamanın boşa harcadığını ve kahvehânedeki sevdiği için yada kazanmak için oyun oynadığını, oyunla harcadığı zamanda nasıl hissediyorsun acaba tekrar oyun oynar mısın yada oyunu bırakır mısın hangi oyunu kahvehânedeki oynarsın bu aşağıdaki çerçevede bu soruların cevabıdır .

Kahvehâneye devam edenlerin, oyun oynamakla geçirdikleri zaman konusundaki düşüncelerinin öğrenilebilmesi amacıyla Tablo 4.26 oluşturulmuştur.

Tablo 4.26: Katılımcıların Kahvehânedeki Geçirdikleri Zamanı Yorumlama Durumları

	Düşünmek	Sayı	Yüzde
Geçerli	Zaman kavramına önem vermiyorum	24	16.0
	Zamanımın boşa geçtiğini düşünüyorum	31	20.7
	Oyunun, boş zamanı değerlendirmede bir araç olduğunu düşünüyorum	33	22.0
	Diğer	13	8.7
	Cevap yok	19	12.7
Toplam		120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
Toplam		150	100.0

Tablo 4.26’da katılımcıların kahvehânedeki oyun ile geçirilen zamanı nasıl değerlendirdikleri gösterilmektedir. (%22)’si kahvehânedeki oyun oynamak sadece boş zamanı doldurmak için olduğunu, (%20.7)’si zamanını boşa harcadığını, (%16)’sı oranıyla zamana değer vermediklerini belirtmişlerdir. (%8.7)’si diğer şıkkını seçmişler, (%12.7)’si bu soruya cevap vermemişlerdir. Kişilerin, oyun oynamaya, grupsal bir anlam yükledikleri ve oyuna, boş zamanı değerlendirmede bir araç olarak baktıkları ifade edilebilir.

Modern toplumlarda, boş zamanları değerlendirme biçimlerinde, inisiyatifin bireylerde olmadığı ve daha çok toplumsal kurumlara (kültür,

sanat, dinlenme, spor, eğlence merkezleri) geçtiği görülmektedir. Buna göre, kişilerin boş zaman etkinliklerine sadece doğal gereksinimlerinden dolayı katılmadıkları, başkalarının yönlendirmeleri sonucu katılmak durumunda kaldıkları ifade edilebilir. Kahvehânenin, geçmişten gelen bir kurum olduğu ve ortaya çıktığı tarihten beri, grupsal ve kurumsal bazda bir eğlenme, boş zamana geçirme vs. fırsatını insanlara sunduğu ileri sürülebilir.

Diğer seçeneğinde; çaresizlikten, başka alternatif olmamasından, çevreye uymaktan vs. bahsedilmekte ve bir yönüyle, “zamanımın boşa geçtiğini düşünüyorum”a yakın birtakım yanıtlar verilmektedir (Yıldız, 2007). Ayrıca (%20) oranıyla bu soru onlarla alakalı değil çünkü onlar oyun oynamak için kahvehâneye gitmiyorlar.

Kahvehâne, daha ileride de belirtildiği gibi, müdavimler tarafından, bir “eğlence mekânı” olarak görülmekte ve kişiler oyun oynamayı, kahvehâneye devam etmenin bir koşulu olarak görebilmektedirler. Oyun oynama da bir “eğlenme aracı” olarak görülebilir. Oyun oynamanın daha başka amaçları da olabilir. Bunun öğrenilebilmesi için Tablo 4.27 oluşturulmuştur.

Tablo 4.27: Katılımcıların Kahvehânedeki Oyun Oynama Sebepleri Durumu

	Neden	Sayı	Yüzde
Geçerli	Gelir elde etmek için	11	7.3
	Eğlenmek için	65	43.3
	Vakit geçirmek için	22	14.7
	Diğer	3	2.0
	Cevap yok	19	12.7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.27 kahvede oyun oynama zamanını göstermektedir. (%43.3) oranıyla sadece eğlenmek için, (%14.7) oranıyla sadece zaman geçirmek için, (%7.3) oranıyla kazanmak için oyun oynuyorlar. (%2)’si başka bir sebebi seçmişler ve (%12.7)’si bu soruya cevap vermemiştir. (%20)’si bu soru ile alakalı değildirler. Çünkü onlar oyun oynamak için kahvehâneye gitmiyorlar.

Kahvehânede, karşılığında oyun oynanan şeylere ilişkin dağılım Tablo 4.28’te görülmektedir.

Tablo 4.28: Oyun Oynayan Katılımcıların Karşılığında Oynadıkları Şeyler Durumu

	Şeyler	sayı	Yüzde
Geçerli	Para	5	3.3
	Sigara	15	10.0
	Yemek	8	5.3
	Çay/ kola	19	12.7
	Diğer	17	11.3
	cevap yok	56	37.3
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.28’de katılımcıların ne kazanmak için oynadıkları gösterilmektedir. (%12.7)’si çay veya soğuk içecekler için (%10)’u (sigara) için, (%5.3)’i (yemek) için, (%3.3)’ü para kazanmak için oyun oynarlar. (%11.3)’ü diğer şikkını seçmişlerdir. (%57.3)’ü bu sorunun onlarlar alakalı olmadığını belirtmiştir. Çünkü (%20) oranıyla kahvehânede oyun oynamıyorlar, (%37.3)’ü oyun oynuyorlar ama kazanmak için değil ya da bir şeye karşı değil sadece eğlenceli bir zaman geçirmek için oynuyorlar.

Oyunun kaybedilmesi halinde neler hissedildiğine ilişkin dağılımın görülebilmesi için Tablo 4.29’un hazırlanmasına gerek duyulmuştur.

Tablo 4.29: Katılımcıların Kahvehânede Oyunun Kaybedilmesi Halinde Neler Hissettikleri Durumu

	neler hissedersiniz	Sayı	Yüzde
Geçerli	Kaybettiğime üzülmem, hiçbir şey olmamış gibi davranırım	22	14.7
	Kazandığım zaman yeniden oynarım	23	15.3
	Kaybedince üzülürüm ve kazanmak için yeniden oynarım	17	11.3
	Diğer	21	14.0
	cevap yok	37	24.7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.29 kahvehânedede oyun oynandığında kazanma ya da kaybetme durumunda ne düşünüldüğünü göstermektedir. (%15.3) oranıyla kazandığı zaman tekrar oynamayı, (%14.7) oranıyla kaybettiğim zaman hiçbir şekilde bozulmayıp, normal olduğunu, (%11.3) oranıyla tekrar oyun oynayıp kaybedilene telafi etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. (%14) oranıyla diğer şikkını seçmişlerdir. (%24.7) oranıyla bu soruya cevap vermemişlerdir. (%20) oranıyla bu soru onlarla alakalı değil çünkü onlar oyun oynamak için kahvehâneye gitmiyorlar.

Oyunun ruhunda bir rekabet vardır. Taraflardan biri kazanır diğeri doğal olarak kaybeder. Dolayısıyla kazananı ve kaybedeni olan her oyunun kumara dönüşmesi mümkündür. Oldukça masum görünen satranç, dama ve tavla gibi oyunların dahi hoş karşılanmamasının altında yatan neden budur (Akbulut, 2015, s. 573).

4.7. Kahvehânelerin Günlük Yaşama Etkileri

Burada aile ve kahvehânedede oyun oynayanların ilişkisinden söz ediyoruz, acaba kahvehânedede oyun oynadıklarını biliyorlarmı, eğer biliyorsalar bu onlar için problem olurmu, acaba oyun oynamayı kumar gibi görüyorlar mı, çocuklarında onlar gibi kahvehânedede oyun oynamsını arzu ediyorlar mı, akrabalar içinde hangi gözle bakılıyor diye aşağıdaki çerçevede sözünü ediyoruz .

Ailenin, kişinin kahvehânedede oyun oynadığını bilip-bilmediğinin öğrenilebilmesi amacıyla Tablo 4.30 oluşturulmuştur.

Tablo 4.30: Ailelerin Katılımcıların Kahvehânedede Oyun Oynadığını Bilip ve Bilmeme Durumu

	Biliyorlar	sayı	yüzde
Geçerli	Evet	39	26.0
	Hayır	35	23.3
	cevap yok	46	30.7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.30’da oyun oynayanın ailesinin (eşi, çocuk, anne, baba) kahvehânedede oynadığını bilip bilmedikleri sorulmuştur. Katılımcılar (%30.7) oranıyla bu soruya cevap vermediler. (%26) oranıyla bildiklerini, (%26) oranıyla bilmedikleri yönünde cevap vermişlerdir.

Müslüman bir toplumda, haram olan meyhâneye gitme dışında, evden çıkmanın en “masumane” yolunun kahveye gitmek olduğunu ve bu durumun toplum tarafından genel kabul gördüğünü ifade etmektedir. Erkeğin evde durmasının, kadınlarla kıyaslandığında genel olarak toplum tarafından hoş karşılanmamasının, erkekler için kahvehâneye devam etmenin yolunu açtığı ve aile tarafından pek istenmese de zaman içerisinde bu durumun kabullenilmesi sonucunu doğurduğu şeklinde ifade edilebilir. Hâttâ bazı müdavimler, “erkeğin yeri”nin kahvehâne olduğu biçimindeki anlayışı oldukça benimsemişlerdir (Şahbaz, 2007, s. 1xxiv)

Kişilerin kahvehâne alışkanlığı edinmeleri ve oyun oynamalarında, aileden birilerinin de etkisi olduğu daha önce belirtilmişti. Aileden hiç kimsenin kahvehâne ve oyun oynamayla ilgisinin bulunmaması halinde, ailenin, kahvehâneye giden aile ferdinin davranışlarını eleştirmesi ve birtakım yaptırımlarda bulunması sözkonusu olabilir.

Ailenin, kahvehânedeki oyun oynadığını bilmesi halinde, problem yaşanıp yaşanmadığına ilişkin olarak kişilere, “(oyun oynadığınızı aileniz biliyor ise) bundan dolayı, ailenizle aranızda problem yaşanıyor mu” biçiminde soru yöneltilmiştir. Alınan yanıtların dağılımı Tablo 4.31’de ortaya konmuştur.

Tablo 4.31: Ailesinin Oyun Oynadığı Bilinen Katılımcıların Aileleriyle Problem Yaşama Durumları

	Problemler	Sayı	Yüzde
Geçerli	Ailemle bu konuda bir problemim yok	30	20.0
	Oyuna para verdiğim için huzursuzluk çıkıyor	25	16.7
	Eve geç gittiğim zaman huzursuzluk çıkıyor	17	11.3
	Diğer	16	10.7
	cevap yok	32	21.3
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.31’de müdavimlerin kahvehânedeki oyun oynamalarının aileleri ile evde sorun olup olmadığını göstermektedir. Katılımcıların (%20)’si oyun oynamalarının aileleri için sorun olmadığını belirtmişlerdir. (%16.7)’sı kazanamadıkları zaman sorun yaşadıklarını, çünkü oyunun parasını vermediklerini belirtmişlerdir. (%11.3)’ü

eve geç gittikleri zaman onlardan hesap sorulduğunu ve problem olduğunu söylemişlerdir. (%10.7)'si diğer şıkkını seçmişler ve (%21.3)'ü bu soruya cevap vermemişlerdir.

Eve geç gitme, kahvehâne müdavimlerinin aileleri açısından en büyük problem olarak görülmektedir. Öyle ki, bazı kişiler hafta için çalışmakta, hafta sonu ise öğlene yakın kahvehâneye gitmekte ve gece yarılara kadar bu mekânda bulunabilmektedir. Durumun böyle olması, ailenin toptan çarşıya çıkması, pikniğe, geziye, spor yapmaya, spor seyretmeye vs. gitmesi olanaksızlaşmakta ve bu durum bütün yıl boyunca devam edebilmektedir.

Oyuna para harcamadan dolayı, ailesiyle arasında problem çıktığını belirtenlerin oranı çok olmasa da, özellikle sınırlı miktarda geliri olanlar için bu önemli bir problemdir. Bir seansta içilen çay sayısı, yiyecek ve masa saat ücreti önemli bir meblağa ulaşmakta ve kişilerin bütçesine yük getirebilmektedir.

Seçeneği içinde yanıt verenler ise; ailen, üzerine sinen kokudan rahatsız olduğunu, aileyle yeterince ilgilenememenin rahatsızlık meydana getirdiğini, kahvehâne ve oyunun iş bulmaktan alıkoyduğundan dolayı aileyle arasında huzursuzluk meydana geldiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 4.32: Ailelerin Çocukların Kahvehâneye Devam Etmelerini Değerlendirme Durumları

Düşünmek	Sayı	Yüzde
Çocuklarının gitmesini kesinlikle istemem	45	30.0
Gitmelerinde bir sakınca görmüyorum	46	30.7
Kendi iradesiyle baş başa bırakırım	44	29.3
Diğer	9	6.0
cevap yok	6	4.0
Toplam	150	100.0

Tablo 4.32'de ailelerin çocuklarının kahvehâneye devam etmeleri hakkında düşüncelerini göstermektedir. (%30.7)'si çocuklarının kahvehâneye gitmesini normal karşılamaktadırlar, (%30)'u çocuklarının hiç bir şekilde kahvehaneyi tanınmasını istemediklerini, (%29.3)'ü bu kararı kendilerine bıraktıklarını belirtmişlerdir. (%6)'sı diğer şıkkını seçmişler, (%4)'ü cevapsız bırakmışlardır.

Kahvehânede oyun oynayanların, oynadıkları oyunu “kumar” olarak görüp-görmediklerine ilişkin dağılım Tablo 4.33'te görülmektedir.

Tablo 4.33: Katılımcıların Kahvehâne Oyunlarını Kumar Olarak Görüp Görmeme Durumları

	Görüyor musunuz	Sayı	Yüzde
Geçerli	Evet	16	10.7
	Hayır	61	40.7
	Cevap yok	43	28.7
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.33’te kahvehânedeki oynanan oyunların kumar olarak algılanıp algılanmadığı gösterilmiştir. (%40.7)’si kumar gibi bakmadıklarını, (%10.7)’si kumar gibi gördüklerini belirtmişlerdir. (%28.7)’si bu soruya cevap vermemişlerdir.

Başından beri kahvehâne denilince ilk akla gelen unsurlardan birisi de oyun oynama ve buna bağlı olarak kumar olmuştur. Kahvehânelerin saygınlığını azaltan ve pek çok şikâyetin konusu olan kumar, tüm tedbirlere rağmen önü alınamayan türden bir faaliyet olarak varlığını sürdürmüştür. Büyük sosyal sarsıntılara yol açması nedeniyle kumarla mücadele, hemen her dönemde var olmakla birlikte bilhassa Ramazan aylarında kendisini daha fazla hissettiriyordu (Akbulut, 2015, s. 573)

“Kumar oynama” ifadesi, müdavimlerin çoğunluğunun büyük oranda tepkisine neden olmakta ve hiçbir şekilde, mevcut faaliyetlerinin (oyun oynama, iddiaya girme vs.) “kumar” olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedirler.

“Kumar”, para karşılığı oynanan ve kahvehânelerde gerçekleştirilmeyen bir faaliyet olarak ele alınmaktadır. Buna göre, kahvehâneyle kumar bağdaştırılmayarak, kişinin devam ettiği mekân olan kahvehâne adeta “temize çıkarılmakta”dır.

Oynanan oyunu “kumar” olarak görenlerin ise, adı geçen kavrama daha geniş anlamda yaklaştıkları ve iddia sonunda elde edilenleri, bu çerçevede ele aldıkları dikkat çekmektedir (Yıldız, 2007).

Çocuğun oyun oynamasına ilişkin görüşler de, kahvehânedeki ve oyun oynamadan memnuniyet duyulup duyulmadığı konusunda ip ucu verebilmektedir. Bu konudaki görüşlerin dağılımı Tablo 4.34’te verilmiştir.

Tablo 4.34: Katılımcıların Kahvehânedeki Çocukların Oyun Oynamaları Hakkındaki Düşünceleri Durumu

	Doğru buluyor musunuz	Sayı	Yüzde
Geçerli	Evet	24	16.0
	Hayır	49	32.7
	cevap yok	47	31.3
	Toplem	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.34’te çocukların kahvehânedeki oyun oynamasını nasıl değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların (%32.7)’si doğru olmadığını, (%16)’sı doğru olduğunu belirtmişlerdir. (%31.3)’ü cevap vermemişlerdir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, kişiler, kendilerinin içinde buldukları durumun olumsuzluğunun farkında olduklarını vurgulu bir ifadeyle ortaya koymaktadırlar: “Biz düştük onlar düşmesin”. Kişi, içinde bulunduğu durumu, “düşme” (“kötü yola düşme” ifadesinde olduğu gibi) kavramıyla açıklama yolunu seçmektedir.

Oyun oynamaya ailenin ve akrabaların bakış açılarının neler olduğuna ilişkin görüşlerin anlaşılabilmesi amacıyla Tablo 4.35 oluşturulmuştur.

Tablo 4.35: Katılımcıların Kahvehânedeki Oynanmasına Çevrelerinin Bakışları Durumu

	Nasıl yaklaşıyor	Sayı	yüzde
Geçerli	Eleştiri alıyorum	15	10.0
	Sık sık ikaz ediliyorum	24	16.0
	Normal der	34	22.7
	Olumsuz herhangi bir tepki almıyorum	16	10.7
	Diğer	4	2.7
	cevap yok	27	18.0
	Toplam	120	80.0
Kayıp	Sistem	30	20.0
	Toplam	150	100.0

Tablo 4.35’te müdavimlerin kahvehânedeki oyun oynadığı için aile ve akrabalarının hangi gözle baktıkları gösterilmiştir. (%22.7)’si normal baktıklarını, (%16)’sı kendilerinin yapmamaları için nasihat ettiklerini, (%10.7)’si onlara kulak asmadıklarını, (%10)’u kendilerini hiç düşünmediklerini belirtmişlerdir. (%2.7)’si diğer şıkkını seçmişler, (%18)’i bu soruya cevap vermemişlerdir.

Kahvehâneye devam etme ve oyun oynama, toplumun belli bir kesimi tarafından kabullenilmekte ya da kanıksanmakta ise de, önemli bir kesimi tarafından da olumsuz bir değer atfedilmekte ve bu durum, kahvehâneye devam edip de oyun oynayan kişiye bir şekilde hissettirilmektedir.

4.8. Kahvehâne ve Okuma Evi

Kahvehânelerin, geçmişten günümüze yerine getirdiği önemli fonksiyonlardan birisi, okuma yeri (kıraathane) olmasıdır. Hatta, bu mekânların yaygınlaşmasında, okumaya olan ihtiyacın da etkili olduğu söylenebilir. Zaman içinde kurumsallaşan kahvehânelerde, belli bir dönemden sonra sistemli olarak “okuma” faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Günümüzdeki kahvehânelerde “okuma”nın hangi düzeyde olduğunun öğrenilebilmesi amacıyla, kahvehâne müdavimlerinin okudukları şeylerin dağılımı Tablo 4.36’da ortaya konmuştur.

Tablo 4.36: Katılımcıların Kahvehânedeki Okuma Yapma Durumları

Varder	Sayı	Yüzde
Hayır	86	57.3
Evet	54	36.0
Cevap yok	10	6.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.36’da müdavimlerin kahvehânedeki herhangi birşey okuyup okumadıkları gösterilmiştir. (%36)’sı okuyoruz demişlerdir. Ama sadece gazete ve dergi okumaktadırlar (%57.3)’ü hiç bir şey yok okumadıklarını belirtmişlerdir. (%6.7)’si bu soruya cevap vermemişlerdir.

Kahvehânenin ruhsat alabilmesi için, bir kitap köşesinin bulunması zorunluluk arz etmektedir. Bundan dolayı, kahvehânelerin çoğunda, kitap konması için raf veya raflar bulunmaktadır. Kimi kahvehânelerde, kitap sayısı fazla iken kimilerinde ise, “göstermelik” de olsa birkaç kitap yer almaktadır. Kahvehânedeki olup da oyun oynamayanların, çoğunlukla kitap köşesine yakın veya cama yakın oturdukları ve bu kısımlarda gazete, kitap ya da dergi okudukları dikkat çekmektedir (Yıldız, 2007)

Okuma faaliyetini gösterenlerin neredeyse tamamı, gazete okuduğunu ifade etmektedir. Daha sonra kitap ve dergi okuyanlar gelmektedir. Yalnız, gözlemediği kadarıyla, kişiler, gazeteye “bakma”yı okuma olarak algılamaktadırlar. Gazetelerin,

daha çok resim, haber, paparazzi, bulmaca vs. bölümlerine ilgili duyulmakta ve köşe yazılarını okuma oranı oldukça düşük düzeyde kalmaktadır..

Kahvehâneye devam etme dışındaki boş zamanlarınızı değerlendirirsiniz dağılımı Tablo 4.37’de ortaya konmuştur.

Tablo 4.37: Boş Zamanları Değerlendirme Durumları

Zamanları değerlendirme	Sayı	Yüzde
Kitap okumak	29	19.3
Spor yapmak	18	12.0
Gönüllü	17	11.3
Televizyon seyretmek	45	30.0
Birine çağrı	20	13.3
Diğer	16	10.7
cevap yok	5	3.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.37’de müdavimlerin kahvehânedeki zamanı nasıl değerlendirdikleri gösterilmiştir. Katılımcıların (%30)’u televizyon seyretmekte, (%19.3)’ü bir şeyler okumakta, (%13.3)’ü arkadaş ziyaret etmekte olduklarını belirtmişlerdir. (%12)’si spor yaptıklarını, (%11.3)’ü bağış işi ile ilgilendiklerini, (%10.7)’si başka bir şey ile zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. (%3.3)’ü bu soruya cevap vermemişlerdir.

Kahvehâne müdavimlerine, “kahvehâneye devam etme ve oyun oynamayı bırakma şansınız olsa, hangi faaliyetlerde bulunmak istersiniz” biçiminde soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar Tablo 4.38’de gösterilmiştir.

Tablo 4.38: Kahvehâneye Yerine Başka Faaliyetlerde Bulunma Durumu:

Faaliyetler	Sayı	Yüzde
Kitap okumak	61	40.7
Spor yapmak	60	40
Gönüllü	15	10.0
Televizyon seyretmek	47	31.3
Diğer	11	7.3
cevap yok	3	2.0

Not: Soruya, birden fazla seçenikle yanıt verilmiştir

Tabloda 4.38’te müdavimlerin eğer bir gün kahvehânedен vazgeçerlerse zamanlarını neyle dolduracakları hakkındaki cevapları gösterilmiştir. (%40.7)’si kitap okumakla, (%31.3)’ü televizyon seyretmekle, (%40)’ı spor yapmakla, (%10)’u bağış işi ile (%7.3)’ü başka bir şeylerle zaman dolduracaklarını belirtmişlerdir. (%2)’si bu soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Kişilerin, birden fazla seçeneğe yanıt vermeleri, içinde buldukları durumdan “kurtulma” düşüncesinin bir göstergesi olarak ele alınabilir. Daha önce de ifade edildiği gibi, koşulların kahvehâneye devam etmeye elvermesinden dolayı, bu mekân çokça tercih edilmekte, ancak, memnuniyetsizlik de açıkça vurgulanabilmektedir.

4.9. Kahvehâne Müdavimliği ve Kültürel Yönelim

Kahvehâneye devamlı giden kişiler için kahvehâne vazgeçilmez bir mekân haline gelmiştir. Çünkü kahvehâne bağımlıları havalar soğusa da ısınsa da önlerinde engeller olsa da kahvehâneye giderler. Kısacası iki elleri kanda olsa da kahvehâneye giderler. Bu konuyu aşağıdaki çerçevede daha fazla açıklıyoruz.

“Kahvehâne size, olumlu anlamda neler kazandırdı” biçiminde soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar Tablo 4.39’da ortaya konulmuştur.

Tablo-4.39: Katılımcılara Göre Kahvehânelerin İşlevleri Durumu

Kahvehanelerin İşlevleri	Sayı	Yüzde
Hiçbir şey kazandırmadı	74	49.3
İş bulmama yardımcı oluyor	22	14.7
Yalnızlığı ve can sıkıntısını önlüyor	35	23.3
Arkadaş bulma	19	12.7
Ortak ilgilerimiz olan insanlarla tanıştım	12	8.0
Diğer	6	4.0
cevap yok	3	2.0

Not: Soruya, birden fazla seçenekle yanıt verilmiştir

Tablo 4.39’da kahvehânenin ne kazandırdığı hakkındaki katılımcı görüşleri gösterilmiştir. Katılımcıların (%49.3)’ü hiç kazanç sağlamadığını, (%23.3)’ü kahvehânenin içini açtığı, (%14.7)’si iş bulmayı sağladığını, (%12.7)’si kahvehânenin arkadaş bulmayı sağladığını, (%8)’i kahvehânenin orta sınıf insanları

tanıma yeri olduğunu belirtmişlerdir. Aynı oranda (%4) diğer şikkını seçilmiştir. (%2)'si bu soruya cevap vermemişlerdir.

Kişilerin kahvehâneye devam etme gayesi, aslında zaman geçirmek ya da eğlenmektir. İşsiz olan insanlar için zaman geçirmek, önemli bir amaç olabilirken, çalışan kesim için kahvehâneler, monoton çalışma-ev-alış veriş hayatı dışında kalması yönüyle, eğlenme ve “stres atma” mekânı da olabilmektedir. Eğlenme ya da zaman geçirme sırasında arkadaş edinilmesi sözkonusu olabilirken, arkadaşlarla kahvehâneye gidilmesi de mümkündür. “Arkadaşların arkadaşları” biçimindeki tanınamayla, kahvehânedeki tanıdık sayısı artabilmektedir. Bu arkadaşlıkların bir kısmının, kahvehâneye bağımlı bir arkadaşlık olduğu ifade edilebilir. Çünkü, bir kahvehâneye devam edenler, uzun süre mekânını değiştirme yoluna gitmemekte ve adeta kahvehâneyle bütünleşmektedirler (Yıldız, 2007, s. 97).

Kahvehânelerin kent içi iletişimde çok açık bir rol üstlendiklerini ifade eder. Belirli bir işyeri olmayan insanların, iş bağlantısı kurabilmesi için kahvehâneler, önemli bir mekân konumundadırlar. Kahvehânedeki bulunan ve belli bir alanda uzman olan kişilere (inşaat ustası, tamirci, arabacı vs.) ulaşım ise; telefon edilerek, adam göndererek ya da bizzat gelinerek olmaktadır. Uzman olan kişiler, o anda kahvehânedeki olmasa bile, haber kahvehânedeki bulunanlar tarafından ilgili kişiye ulaştırılmaktadır (Abdulkadir, 2016).

Bazı kişilerin kahvehânedeki bulunmak suretiyle iş buldukları da vakidir. Kahvehâne; duvar ustası, sıvacı, kalıpcı, lağımçı, fayansçı, arabacı vs. mesleklerinde uzman olanlar ile amele, hamal olanlar için müşteri bulma yeridir. Bu kişilerin ne zaman işe çıkacakları belli olmadığından, belli bir yerde zaman geçirmeleri gerekmektedir. Ayrıca, bahsedilen meslek erbabının belli bir yerinin olması, müşterilerin kendilerine ulaşımı açısından da önemli avantajlar sağlayabilmektedir. Örneğin; bir kahvehânenin adı farklı olmasına rağmen, “arabacılar kahvesi” olarak adlandırılmakta ve herhangi bir konuda (ev, ticari eşya vs.) arabaya ihtiyacı olanlar, o kahvehâneye yönlendirilmektedirler.

“kahvehâneye sürekli gidenlerin, Eşlerini ve çocuklarını ihmal ettiklerini ”
Tablo 4.40’da ortaya konulmuştur.

Tablo 4.40: Aileyi İhmal Etme Durumu

Ne düşünüyorsunuz	Sayı	Yüzde
Evet	56	37.3
Hayır	77	51.3
Cevap yok	17	11.3
Toplam	150	100.0

4.40 no'lu tabloda sürekli kahvehâneye gidenlerin eşlerini ve çocuklarını ihmal edip etmedikleri gösterilmektedir. (%51.3)'ü ihmal etmediklerini, (%37.3)'ü sürekli kahvehâneye gittikleri için eşlerini ve çocuklarını ihmal ettiklerini belirtmişlerdir. (%11.3)'ü bu soruya cevap vermemişlerdir.

4.10. Kahvehâneye Gitme Nedenleri

Kahvehâne müdavimleri için kahvehâne adeta bir yaşam yeri olmuştur. Her şeyden önce kahvehâne bir sohbet makânıdır. Her türlü konu konuşulur (hafif , boş, ciddi, önemli , önemsiz ve küfürlü tartışmalar olur) genelde kadınlar hakkında gerçeğe dayanmayan iftira ve hikayeler anlatırlar, siyasi konular hararetli bir şekilde tartışılır.

Oynanan oyunlar başlıca (okey, tavlâ , satranç , zar , ve iskambil) oyunlarıdır. Kahvehâneye zaman zaman ortak duyguların ve tatlı sözlerin dile getirildiği bir yerdir, bu anlamda her zaman değişik potansiyellerin içinde bulunduran bir mekândır.

Aynı (yıldız) kitabında 2007 yılında Kahvehâneye kültürü ünvanı ile bundan söz ediyor insanlar bu yüzden Kahvehâneyi seçmişler başka yerlere göre tutumlu olduğu için (Yıldız, 2007, s. 169).

Kişilere sorulan; “farklı eğlence mekânları ya da araçları olmasına rağmen, özellikle kahvehâneyi neden tercih ediyorsunuz” biçimindeki soruya verilen yanıtlar Tablo 4.41’de görülmektedir.

Tablo 4.41: Kahvehâneyi Tercih Etme Sebepleri Durumu

Neden Tercih Ediyorsun	Sayı	Yüzde
Kahvehânenin ucuz bir eğlence mekânı olmasından dolayı	49	32.7
Kahvehânenin kolay ulaşılan bir eğlence mekânı olmasından dolayı	73	48.7
Diğer eğlence mekanlarına göre, kahvehaneye daha az tepki göstermesinden dolayı	31	20.7
Diğer	15	10.0
Cevap yok	6	4.0

Not: Soruya, birden fazla seçenikle yanıt verilmiştir.

Tablo 4.41’de arkadaşlarla toplanmak için başka yerlerin olmasına rağmen neden kahvehâneyi tercih ettikleri belirtilmiştir. Ankete katılanların tek seçenikle soruyu yanıtlarken, (%26.7)’sı kahvehâneyi başka yerlere göre ucuz olduğu için seçtiklerini (%48.7)’si kahvehânenin kolay ulaşılan bir eğlence mekânı olmasından dolayı, (%14.7)’si toplumda iyi bir göz ile bakıldığı için, (%6)’sı başka bir sebepten seçtiklerini belirtmişlerdir. (%4)’ü bu soruya cevap vermemişlerdir.

Çok seçeneklerle verilen yanıtlara göz atıldığında, (%32.7) oranıyla araştırmam örneği bu yüzden kahvehâneyi seçmişler başka yerlere göre tutumlu olduğu için. (%20.7) oranıyla toplumda iyi göz ile kahvehâneye bakıldığı için, (%10) oranıyla başka bir sebepten seçmişler.

Aynı yukarıda sözünü ettiğimiz gibi (yıldız) araştırmasına göre tutumlu olduğu için Kahvehâneye gidiyorlar ama yukarıdaki tablo görüldüğü gibi Kahvehâneye gitme sebepleri arkadaşlarla kolay buluşmak içindir .

Kahvehâneler, mevcut eğlence araçları yada mekânlarından, daha ucuz bir eğlence olanağı sunduğundan dolayı, çokça tercih edilebilmektedir. Ayrıca, birtakım eğlence mekânlarına gidebilme, bazı kişilerin dünya görüşüne “ters” gelebilmektedir. Hatta, maddi durumu iyi olsa bile, insanların gidebileceği eğlence mekânları sınırlı denilebilir.

Kahvehâneler, aynı zamanda “ticari mekân” olma özelliği de taşımaktadırlar. Belli bir harcama gücüne / gelire sahip olmayanların düzenli olarak kahvehâneye gitmedikleri veya hiç gitmedikleri ortaya çıkmıştır (Caber, 2006)

Kahvehânelerin, “en az parayla, en fazla vakit harcanan yer” olduğunu belirterek, bu mekânların neredeyse tamamının erkeklere hizmet ettiğini ve alternatif faaliyetleri bulunmayan erkekler için, evden çıkmanın en ucuz yolunun kahvehâne olduğunu dile getirmektedir.

Kişilerin kahvehâneyi diğer eğlence mekânlarına göre tercihi yanında, sürekli gittiği kahvehâneye devamını etkileyen birtakım nedenlerin olduğu varsayımından hareketle müdavimlere, “sürekli gittiğiniz kahvehâneyi seçmenizdeki sebep nedir?” biçiminde soru yöneltmiş ve alınan yanıtlar Tablo 4.42’de ortaya konulmuştur.

Tablo 4.42: Gittiğiniz Kahvehâneyi Seçme Sebepleri Durumu

Seçmenizdeki Sebep Nedir	Sayı	Yüzde
Hemşehrilerimin (aynı köy veya ilçeden) kahvehanesi olması	25	16.7
Evime yakın olması	42	28.0
Arkadaşlarımın devam ettiği kahvehane olması	35	23.3
Meslektaşlarımın bulunduğu kahvehane olması	29	19.3
Diğer	15	10.0
cevap yok	4	2.7
Toplam	150	100.0

Tablo 4.42’de müdavimlerin gittikleri kahvehâneleri neye göre tercih ettikleri gösterilmektedir. Katılımcıların (%28)’i evlerine yakın olduğu için, (%23.3)’ü arkadaşlığın devamı için, (%19.3)’ü iş arkadaşlarıyla ile toplanmak için, (%16.7)’si hamşehrileriyle toplanmak için (aynı mahallede olan yada komşu) belirtmişlerdir. (%10)’u diğer şikkını seçmişlerdir. (%2.7)’si bu soruya cevap vermemişlerdir.

Daha önceki verilerde de görüldüğü gibi, kişiyi kahvehâneye çeken en önemli kesim arkadaş grubu olmaktadır. Mahalle, iş, okul vs. arkadaşlarının “toplu” halde kahvehânedeki bulunması, kişinin de oraya gitmesi sonucunu doğurabilmektedir. Bazen, okul ve mahalle arkadaşlarının devam ettiği kahvehâne, birden fazla olabilmekte ve kişi her ikisine de devam edebilmektedir.

Eve yakın olması, aynı zamanda mahalle arkadaşlarının, komşuların da o kahvehânedeki bulunması anlamına gelmektedir. Yalnız, eve yakın olmasından dolayı gidilen kahvehânelerin, daha çok orta yaş ve yaşlı sayılabilecek kesim tarafından tercih edildiği, gençlerin ise bu şekildeki kahvehâneleri çokça tercih etmediği dikkat çekmektedir. Çünkü, eve yakın olan kahvehânelerde her an bir yakınlı (baba, amca, dayı, dede vs.) karşılaşma olasılığı bulunmaktadır. Genç müdavimlerden bazıları, bu tür yakınların olduğu kahvehânelerde “rahat” edemediklerini, “özgür” olamadıklarını dile getirmişlerdir.

Aynı köy veya ilçeden olan kişilerin devam ettiği kahvehâneler, Diyarbakır’da oldukça fazladır. Kahvehâneye ilçenin, aşiretin, yerine getirilen mesleğin isminin konması (Dicle Kıraathânesi, Kavarililer Kahvehânesi (aşiret), Lice Kıraathânesi, Eğil Kıraathânesi, Muhtar Kıraathânesi vb.), o ilçeden olanların, kahvehâneye devam

etmesi için bir gerekçe olarak görülebilmektedir. Özellikle, ilçe ve köylere giden arabaların bulunduğu “Eski Hal Garajı” civarında, hemşehri kahvehaneleri yoğun olarak bulunmaktadır.

Sosyal yaşamın bütün özelliklerini, belli bir bölgede yaşayarak öğrenen insanlar, başka bir yerleşim birimine gittiklerinde, güçlü bir dayanışma ve bütünleşme fikrine sahip olmaktadır. “Biz” duygusunun gelişmesiyle kişiler, kent yaşamının getirmiş olduğu yabancılıktan bu sayede kurtulabilmektedirler.

Büyük şehirlerde kahvehâneler, aynı şehirden gelen ve daha çok yakın-uzak akrabalığı olmayan kişilerin bir araya gelmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Buralar; hemşeri, komşu ve arkadaşlarla görüşülen “sivil mekânlar” arasında önemli bir yer tutmaktadırlar. Hatta öyle ki, bazen hemşerilik, akrabalığın ve komşuluğun daha da önüne geçebilir. Hemşerilik, bazı durumlarda ise, resmi teşkilat halini alabilmektedir. Küçük şehirlerde ise, hemşeriliği belirleyen, aynı ilçeden ya da aynı köyden olmadır (Yıldız, 2007).

Mesleki yapılanma, kahvehânenin adına etki edebilmekte ve müdavimler, o ismi (Esnaflar Kırathânesi, Sebzeçiler Kahvehânesi vb.) ve kahvehaneyi kendilerine yakın bulabilmekte ve oraya düzenli olarak gidebilmektedirler. Esnafların yoğun olduğu kahvehânelerin en önemli özelliklerinden birisi, buraların gündüzleri aşırı kalabalık olmasıdır. Mesai saatlerinde çalışan (işçi, memur) kesime hitap eden kahvehâneler, gündüz vakti çok kalabalık olmamakta, buralara bahsedilen vakitte, daha çok işsizler devam etmektedir.

Mesleklere göre kahvehânenin farklılaşması olgusu, kırsal kesimden kentsel alanlara doğru gidildikçe daha da belirginleşmektedir. Kentsel alanlarda mesleklerin sayısal olarak fazla olması ve uzmanlaşmanın bulunması, belirginleşmenin daha kesin sınırlara sahip olması sonucunu doğurmuştur denilebilir.

Metropol olarak ele alınan büyük kentlerde, hemşeri kahveleri, aynı zamanda mesleki dayanışmanın olduğu merkezler konumundadırlar. Örneğin; Bolulu aşçılar, Şileli parkeçiler, Ordulu plastikçiler vb. aynı kahvehânenin müdavimidirler. Bu mekânlar; iş arama, iş bulma, pazarlık yapma, reklam yapma vs. fonksiyonlarını aynı anda yerine getirebilmektedirler.

“Diğer” seçeneği içinde, birkaç kişi, horoz dövüştürme amacı ve seyretmek için geldiğini belirtmiştir. Kuşçu, horozcu vb. kahvehânelerinin, Erbil’deki kahvehâneler içinde önemli bir yere sahip oldukları görülmektedir.

4.11. Kahvehâne ve İşsizlik

Kahvehânenin olumsuz fonksiyonlarından birisinin, işsiz insanları iş aramaktan alıkoyduğu varsayımından hareket edilmiş ve kahvehâne müdavimlerinin bu konudaki görüşü alınmıştır. İlgili görüşlerin dağılımı Tablo 4.43’te görülmektedir

Tablo 4.43: Kahvehânenin İş Bulmayı Engelleme Durumu

Cevaplar	Sayı	Yüzde
Evet	59	39.3
Hayır	80	53.3
Cevap yok	11	7.3
Toplam	150	100.0

Tablo 4.43’te kahvehânelerin işsizler yeri mi yoksa iş arayanların yeri mi olduğu gösterilmiştir. Yıldız (2003)’ün çalışmasında (%62.8)’i kahvehâne işsizler ve iş arayanların yeridir derken, Tablo 4.43’te kahvehânenin işsizler ve iş arayanların yeri olduğu, (%53.3)’ü kahvehâneye gidenlerin iş sahibi oldukları, (%39.3)’ü kahvehânenin işsizler ve iş arayanların yeri olduğunu belirtmişlerdir. (%7.3)’ü bu soruya cevap vermemişlerdir.

4.12. Kahvehâne” kavramından ne anlaşıldığı

Bu konu araştırmanın sonunda yaptığım anketin sorularında biridir ancak ankete katılanların çoğu bu soruya cevap vermemişler. Kahvehâne toplumsal bir yerdir toplanmak ve etrafındaki arkadaşlarla fikir alışverişi yapmak, yeni arkadaş bulmak, eski arkadaşlarla buluşmak, iş bulmak, işten sonra dinlenmek, günlük hayatın sorunlarından ve stresinden kurtulmak ve boş zamanını geçirmek için uygun bir mekândır. Ayrıca Erbil şehrindeki bazı kahvehânelerde kan bağışında bulunmak isteyenler için önemli bir yerdir.aynı zamanda kahvehâne yaşlı ve emeklilerin yeri diyede bilinir, yani yaşlandıktan sonra kendilerine bir uğraş bulmak için kahvehâneye giderler. Buna örnek olarak Aınştayna 80 ninci doğum gününde sormuşlar yaşlanmak nasıl bir duygu diye , oda demişki ben ihtiyarlığı tanımıyorum diye, ama nasıl olur diye sormuşlar, oda demişki her ne zaman ihtiyarlık yanıma gelmek istediye ben işlerimle meşguldüm bu yüzden onu tanımak için zamanım

olmadı. Yani insanlar kendilerini farklı işlerle meşgul ederlerse yaşlılık onlara uğramıyor yaşlılık, ama kendi zamanını tumbellikle harcarsa çabuk yaşlanıyor, mutluluk için hayata bir amacın olmalı (Zalmi, 2014, s. 146) .

Hipotez Testi

"Kahvehâneler erkeklerin en çok uğrak olduğu mekânlardır" Hipotez testinde ispat edilmiştir. Çalışan erkek bir gencin ilk gittiği mekânların başında kahvehâne gelmektedir.

"Kahvehâneler daha çok işsizlerin tercih ettiği bir mekândır" Hipotezi ispat edilmemiştir, Kişiler kahvehâneye devam ettiklerinden dolayı, iş fırsatlarını elden kaçırmayla karşı karşıya kalabilecekleri düşüncesi de, bir yaşam felsefesine dönüşebilir.

"Kahvehâneler sadece politik ya da gündem sorunları dile getirmek için bir mekândır" Hipotezi ispat edilmiştir bu fonksiyonu günümüzde büyük ölçüde azalmıştır. Eskiden açılmaya başladıkları günden itibaren, politik, sosyo-kültürel vs. konularda, insanların farklı düşünenler için kahvehâneler toplanma yeri olmuştur.

"Kahvehânelere gidenler bunu bir alışkanlık haline getirdikleri bir mekândır" hipotezi doğrulanmıştır günümüzde de devam etmektedir .Ortaya çıktığından beri Kahvehâneler erkeklere hitap etmesi boş zamanı değerlendirme faaliyeti olan kahvehâneye devam edimini, dönemlere göre farklı uğraşları ilginç kılmıştır.

"Kahvehâneler, aynı meslek grubundan olan kişilerin toplanma mekândır " Hipotezi ispat edilmiştir, Kişiler kahvehâneye devam ettiklerinden dolayı, Açık mensuplar, emekliler için bu mekanlar, buluşma, dayanışma ve zaman geçirme bir makandır.

"Kahvehânelere gidenlerin zaman öldürmek için bir mekândır" hipotezi doğrulanmıştır günümüzde de devam etmektedir eskiden olduğu gibi, kahvehanelere çıktıklar dönemden dikkat eden en önemli yönü Kahvehâneler zaman harcamak için önemli mekânlar olmuştur.

"Bazı Kahvehâneler, gidenlerin oyun oyunler (OK, bilardo vs) keznmek icen" Hipotezi ispat edilmemiştir, kahvehaneye devam ettiklerinden ve Oyun Oyunleri Kişilem, aslında eğlenmek yada zaman geçirmektir.

"Kahvehâneler, ulaşılması kolay ve ucuz bir makandır " Hipotezi ispat edilmiştir, Bu mekanlar günümüzde, en fazla vakit en az parayla harcanan yerlerdir. Ayrıca, her sokakta, mahallede, vs., bulunması bu mekanlara ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Bu kahvehâneler, kişilerin dinlenebilecekleri, oyun oynayabilecekleri, eğlenebilecekleri, zaman öldürebilecekleri en yakın bir makandır.

SONUÇ

Kahvehâneler, kahve içilen mekânlar olarak açılmışsa da zaman içerisinde birbirinden farklı amaçlar için kendi içlerinde bölünmüşlerdir. Bu yapısal farklılıklara ilişkin bir taraftan devlet nezdinde gerekli tedbirler alınırken diğer yandan da ahali, yeri geldikçe şikâyet dilekçeleri vererek rahatsızlığını dile getirmiştir. Eskiden beri bir çok insanlar vardır toplanmak ve tatil için bir yerin olmasını çok isterdiler sevdiklerini ve yakınlarını görmek için, bu yüzden eskiden şimdiye kadar en iyi yer kahvehanelerdir. 1895 yılında kahve Kürdistan bölgesine ulaşmış, önceden sadece zenginler evinde misafirlere ikram ediliyordu, sonradan Kürdistan bölgesinin tüm şehirlerine yayıldı. Bu yüzden bu devirde bir kaç belli yer var kahvehâne şeklinde Erbil şehrinde gündüz ve gece misafirler için kapısı açıktır. Ülkemizde kahvehâne kültürünü araştırma ve koruma bahanesi altında faaliyet gösteren çeşitli dernekler kahvehâne kültürünü korumak ve tanıtmak adına somut bir çalışma yapmaktan uzak kalmışlardır. Araştırmam sonunda bu aşağıdaki sonuçlara vardım Erbil şehrinin kahvehâne kültüründen.

1. Kahvehâne Erbil şehri sosyal yaşam halkı tarafından bir kültür gibi bakılıyor.

2. Eskiden şimdiye kadar Erbil şehrinde kahvehâne arkadaşlarla ve başka kişilerle buluşma ve toplanmak için bir yerdir.

3. Kahvehâne ilk başta açıldığı zaman sadece çay ve kahve içmek içindi ama aslında konuşmak ve sıkıntısı olanı teseli etmek içinde .

4. Gönül açan bir yerdir oraya gidenler mutlu olurlar , aslında kahvehânedede güzel zaman geçirirsin oyun oynamak yada konuşmak .

5. Kahvehânenin rolü , arkadaşlar arasını güçlendirir günlük yaşamlarını düzeltir , çünkü kahvehâne arkadaşların buluşması için iyi bir yerdir .

6. Her ne kadar kahvehânenin davamlı gedenler için bir faydası olmasada ama davamlı gediyorlar . buna rağmen Erbil şehrinin bir kısım kahvehâneleri iş bulmak için günlük yaşam geçirmek için , başka bir kısmı hayırlı bağışlar ve yardımlar için yani kan bağışısı yapanlar her ne kadar maddi kazançları olmasada ama ruhları huzurlu ihyacı olan birini ölümden kurtarıyorlar diye .

7. Kahvehânede oyun oynayan kişiler , boş zamanlarını doldurmak için bir araç haline gelmiştir .ancak oyun oynuyaların amaçları genellikle (para ve çay) yada başka bir şey kazanmak değildir. Kendilerinin de söyledikleri gibi her gün Kahvehânede güzel zaman geçirmek için oyun oynuyorlar .

8. Kahvehâneler zaman geçirmek, boş zamanı doldurmak için özellikle arkadaşlarıyla zaman geçirenler için.

9. Kahvehâne hipotezinde söylediğim gibi işsizler için uygun bir mekandır ama bu anlamada gelmez ki Kahvehânede olanların hepsi işsizdir. Bundan amacımız üniversite, Enstitü ,yada her okuma aşamasını tamamladığı zaman işsizlikten arkadaşlarla toplanmak ve görüşmek için Kahvehâneye gidenlerdir. Buda bir adet haline gelmiş ki iş bulduktan sonrada Kahvehâneye giderler arkadaşlarla buluşmak için önemli bir yer gibi görüyorlar .

10. Her yaştan insanlar Kahvehâneye giderler (çocuk , genç , yaşlı)ancak kafeye gidenlerin çoğu gençlerdir (18 – 40) yaş arası . Kafe Kahvehâneye verilen yeni bir isimdir son yıllarda Erbil şehrinde daha fazla görülmektedir .

Kahvehâne Kürdistan bölgesinin tüm köylerinde yoktu (50) evden fazla olmasaydı Kahvehâne olmazdı , yada iki köyün yolu üstünde yada iki şehir arasında Kahvehâne görülmezdi. Kahvehânenin olmaması sosyal ilişkinin bitmesine neden olurdu , yada sosyal ilişki durumuna büyük bir etkisi olmuştur çünkü kahvehâneler bilgi alışverişi yapmak için, sohbet ve gelişme düşünce zenginleştirmek için önemli bir yerdir. (Xsbak, 2005, s. 424).

Araştırmamın ışığında bu sonuçlara ulaştık.yaptığım araştırmanın konusuyla ilgili şu bilgileri öneririm.

1. Erbil şehrinin tüm sokaklarında Kahvehâne açmalarını öneririm. Yaşlıların kolaylıkla gidebilmeleri için böylece Kahvehâneye gitmek için şehrin pazarına gitmelerine gerek kalmaz .ayrıca (genç ve yaşlı)lar için bir yer yapsınlar. Her nekadar Erbil şehrinin tüm sokaklarında kafe olsada kafeler daha çok gençler içindir bu yerde oyun oynarlar ve zaman geçirirler .

2. Erbil şehrinin tüm Kahvehânelerinde küçük bir kütüphane olmasını öneririm oraya giden kişiler bir şey okuya bilsin diye . çünkü araştırmamın uygulama kısmı

zamanında çok kişi vardır tek başına oturmuşlar ve okumak için bir şey olmadığından Őikayet ediyorlardı .

3. Erbil Şehrinin tüm Kahvehânelerinde özellikle (Gazino , kafe)lerde (18) altı yaşı yasaklasınlar çünkü oyun oynama amacıyla gidiyorlar buda okuldan geri kalmalarına neden oluyor .

4. Kürdistan bölgesinin Őehirlerinde Kahvehâneyle ilgili daha fazla araştırmalar yapılmasını öneririm .

KAYNAKÇA

- ABBAS, H. (2014, February). A Fund of entertaining and useful Information': Coffee Houses, Early Public Libraries, and the Print Trade in Eighteenth-Century Dublin. *LIBRARY & INFORMATION HISTORY*, 30, 41-61.
- AbdulAlqahar. (2016, 5 30). Kahvehane Ve Kan Bağış. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Abdulkadir, D. (2016, 5 24). Kahvehane. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Abdulkair, M. (2016, 5 24). kahvehane. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Abdulxafar, M. (1988, 1). Folklor Erbil AU Turatheha. *Karwan*, s. 149-159.
- Ahmed, N. (2015). *Şaqame Eşkan Hawadarani Klaseko Kokrdawa*. <https://www.youtube.com/watch?v=0yUgKPM2QnY>. Erbil: Kurdistan24.
- Akarçay, E. (2012). Kâh Kahvehane Kâh Café:Küreselleşen Eskişehir'de Kahve Tüketimi Üzerine Kuramsal Bir Giriş. *Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü*, 181-202.
- Akbulut, U. (2015). TANZİMAT VE MEŞRUTİYET DÖNEMLERİNDE KAHVEHANELERDEN. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 561-583.
- Akyol, P. K. (2014). Kültürel Değişme ve Teknolojinin Etkisiyle Şekillenen Günümüz Ninnileri ve Ninni Dinletme Geleneği. *bilig*, 127-142.
- ALEV, E. (2014). *ÂŞIK KAHVEHÂNELERİNDEN SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİNE ÂŞIKLIK GELENEĞİ*. ANKARA: GAZİ ÜNİVERSİTESİ.
- Alhbube, s. m. (2013). Makana Erbilim AL madenat And Mulek ALdaulat Ashurea. *Mejue Hawler u Rolî Şarstaneate* (s. 139). Erbil: Salahdin Universty.
- ALIÇ, ALIÇ. (2013, Temmuz). DÜNYANIN KAHVELERİ, KAHVELERİN DÜNYASI. 37(1694-528), 1-15.
- aljazeera.net. (2016, 5 8). <http://www.aljazeera.net>. 12 25, 2013 tarihinde <http://www.aljazeera.net/news/miscellaneous/2013/12/25/> adresinden alındı
- al-Salhi, S. R. (2013). Madn mthalth Belad Aşur fe Aser Aşurı ALhadeth 911-612 M.o. *Mejue hawler ua Rolî Şarstaneati* (s. 149-176). Erbil: Salahadin Universty.
- Alver, K. (2010). EMİLE DURKHEİM VE KÜLTÜR SOSYOLOJİSİ. *Sosyoloji Dergisi*, 3, 199-210.

Aman, F. (2012). Bronislaw Malinowski'nin Kültür Teorisi. *ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ/ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ*, 21, 135-151.

Aman, F. (2013). *Dine Tikelci-Fonksiyonalist Yaklaşım*. Samsun.

Amin, Z. (2016, 2 10). *google.com*. www.google.com. adresinden alındı

Aqrawe, H. T. (1975). *Asas Nafsea wa AL Actmaea LEL Qabael Kurdi*. Karkuk: Baladea karkuk.

Ayşegül KARAGÜLLE, Berk ÇAYCI. (2014). AĞ TOPLUMUNDA SOSYALLEŞME VE YABANCILAŞMA. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(1), 1-9.

bagdady. (2011, 9 8). <http://vb.bagdady.com>. 12 2016, 25 tarihinde vb.bagdady.com: <http://vb.bagdady.com/bagdady360596/> adresinden alındı

Bajmaku, A. (2014). *KAHVE KÜLTÜRÜ VE KAHVEHANE MEKANLARININ SOSYO KÜLTÜREL VE POLİTİK YAKLAŞIMLAR İLE POPÜLER KÜLTÜR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: KOSOVA ÖRNEĞİ*.

Baker, k. (Yöneten). (2013). *Çayxane* [Sinema Filmi].

Bal, H. (2014). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Tarcan.

Bayatli, N. Y. (2009). *Kerkük Kahvehaneleri (Çayhaneleri, Çayxaneleri)*. Kerkük.

Bazrgany, A. (2013). *Rupew Damazrandini Xwardin u wa Xwardnawa La İraq u Hareme Kurdistan*. Erbil: Datay Amar.

BBCArabic. (2013, 10 29). *youtube.com*. 5 28, 2016 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=QTMxk9a5468>. adresinden alındı

Bexally, M. Q. (1997). *Hwelerm wa Dewau -- Bestwa*. Erbil: Roşanbery.

Bilge, E. (2010). *EVLİYA ÇELEBİ'DEN HAREKETLE KAHVEHANELERDEN CAFELERE DÖNÜŞÜM*. Ankara.

Bootee, D. (tarih yok). *Statistical Data Analysis*. Erbil.

bot.gov.krd. (2015). <http://bot.gov.krd>. 5 20, 2016 tarihinde <http://bot.gov.krd/kurdish/erbil-province-erbil/shopping>. adresinden alındı

Bourdieu, P. (1985). The Social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society*, 14, 723-744.

Bulduk, Süren. (tarih yok). TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜNDE KAHVE. 299-310.

Caber, A. (2006). Duneay Modern u Duneay Hekayat. A. Fatah içinde, *Rahand* (s. 230-261). Rahand.

Can, B. (2015). Kapitalist Evrede Mekân ve Mekânın Anlamının İncitilmesi. *Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi*, (s. 123-132).

Çelik, C. (2006). GÖKALP'İN BİR DEĞİŞİM DİNAMİĞİ OLARAK KÜLTÜR-MEDENİYET TEORİSİ. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 43-63.

ckb.wikipedia.org. (2015, 11 14). 8 31, 2014 tarihinde <https://ckb.wikipedia.org/wiki/%DA%86%D8%A7>. adresinden alındı

Cliff Moughtin, Rafael Cuesta, Christine Sarris, Paola Signoretta. (2003). *Method and Techniques*. Oxford.

Desmond Manderson. Sarah Turner. (2006). Coffee House: Performance Among Law Students. *Law & Social Inquiry*, 31(3), 649-676.

Ebrahim, A. (2013). *Rolı Karti Gaştari La Gaşay Aburı (Hawler Wak nmuna)*. Erbil: Saladin Universty.

Ebrhim, A. Ğ. (2015). *Komalnasi Daneştwan*. Hawler: Hevi.

faredun, Ç. (2016, 1 13). *facebook.com*. 6 1, 2016 tarihinde [facebook.com\جايدانةي](https://facebook.com/جايدانةي) فتريدون. adresinden alındı

frosh, y. (2016, 5 30). *youtube.com*. [youtube.com/ bazare terutalan/ koter frosh](https://youtube.com/bazare%20terutalan/koter%20frosh). adresinden alındı

Göktaş, E. (1999). Osmanlı Döneminde Kahvehaneler, Kiraathaneler ve Bunların İşlevleri. *Atatürk Üniversitesi*, 67-80.

google.com. (2016, 12 5). https://www.google.iq/search?q=%D9%82%D8%A7%D9%88%D8%A9&biw=1034&bih=525&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjC7rTOrN3RAhUKPxQKHQzSAboQ_AUIBygC#tbm=isch&q=%D8%AA%D8%A7%D9%88%D9%84%D8%A9&imgc=45IjCQ7w0yMcSM%3A adresinden alındı

Güler, Y. (2016). *KÜLTÜRÜN SYASAL SMGE VE SEMBOLLER ÜZERNE ETKSi.....* Çanakkale.

Güllüpnar, F. (2013). Kent Kuramları. F. GÜNEŞ içinde, *KENT SOSYOLOJİ* (s. 50-83). Eskişehir: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ.

Güray, D. (2010). *İKİ KENTİ BİRLEŞTİREN KADİM MİRA. İstanbul'dan Paris'e kahve ve kahvehane kültürü*. Atılım Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi. İz Atılım Üniversitesi Dergisi.

Hakem, s. (2014, 11 14). *www.youtube.com*. 2 5, 2016 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=qrWIU2qabf8>. adresinden alındı

Hattox, R. (1996). *Kahve ve Kahvehaneler, Bir Toplumsal Geçceğin Yakındoğudaki Kökenleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları*. İstanbul.

Haydar, K. (2016). Kontren Çayxanae Qaesary Hawler. *Aneskopedey Hawler* (s. 2501-2504). içinde Erbil: Lubnan.

Hussen, T. F. (2016). Terwanene xwendkarane Zanko Bo Camke Demukrase. *Kurdistan Academics Journal*, 6, 125-156.

İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar. (2010). KÜLTÜR, İLETİŞİM VE KÜLTÜREL İNCELEMELER. *Öteki Kuram* (s. 350-368). içinde

İşinibilir, Y. (2010). *Halkla İlişkiler Kültür İlişkisi Örnek Olay: Akyazı Belediyesi Halkla İlişkiler*.

İşinibilir, Y. (2010). *Halkla İlişkiler Kültür İlişkisi Örnek Olay: Akyazı Belediyesi Halkla İlişkiler*. Kayser.

Jefferson, S. p. (2004). *Charter schools: A Descriptive Study of Empowerment Within the Operation of Charter Schools*. Florida.

Karababa. Ger. (2010). Early Modern Ottoman Coffeehouse Culture and the Formation of the Consumer Subject. *Copyright Journal of Consumer Research*, 1-41.

Kır, İ. (2007). YÜKSEK ÖĞRETİM GENÇLİĞİNİN BOŞ ZAMAN ETKİNLİKLERİ:KSÜ ÖRNEĞİ. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 307-328.

Kırlı, C. (1999-2000). Kahvehaneler ve Hafiyeler: 19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı'da Sosyal Kontrol. *Toplum ve Bilim*, 58-79.

knnc.net. (2016, 1 24). <http://www.knnc.net/Drejey-hawal.aspx?id=70989&LinkID=4&leguaid=.> 6 15, 2016 tarihinde [http://www.knnc.net/Drejey-hawal.aspx?id=70989&LinkID=4&leguaid=.](http://www.knnc.net/Drejey-hawal.aspx?id=70989&LinkID=4&leguaid=) adresinden alındı

Kongar, E. (tarih yok). Toplumsal Değişme. *Amme İdaresi Dergisi*, 63-90.

krust.net. (2016, 6 25). <http://www.krust.net>. <http://www.krust.net/frame.htm>. adresinden alındı

Kuna. (2007, 12 7). <http://www.gov.krd>. 5 13, 2016 tarihinde www.gov.krd: <http://www.gov.krd/a/d.aspx?a=20051&l=14&r=84&s=010000> adresinden alındı

Kurda. (2016). *Çayxan u Qawaxanakany carany Şary Hawler*. Erbil: Hawler nwes peper.

- Kurda, M. (2016, 1 20). *hawlergov.org*. <http://hawlergov.org/ku/page.php?id=1329120958>. adresinden alındı
- Kurda, M. S. (2009). Çayxana Dernakane Hawler. *Iinsklubedia Hawler*, s. 2470-2474.
- kurdistan24.net. (2015, 8 4). *kurdistan24.net*. 5 13, 2016 tarihinde <http://www.kurdistan24.net/so/news/22132662-a099-42ab-9a23-f5a2b48b446f>. adresinden alındı
- Lim, M. (2012). Clicks, Cabs, and Coffee Houses: Social Media and Oppositional Movements in Egypt 2004–2011. *Journal of Communication*, 62(0021-9916), 231-248.
- Love, H. (tarih yok). *Sir William Petty, the London Coffee Houses and the Restoration 'Leonine'*. Australia: Monash University.
- Macko, Ç. (2016, 4 7). *facebook.com*. [facebook.com\جاىخانەىمجكو](http://facebook.com/جاىخانەىمجكو). adresinden alındı
- Mohseni, M. (2002). *INTRODUCTORY SOCIOLOGY*. (R. s. Taha, Çev.) Erbil: Mukreani.
- Muhamad, U. A. (2016, 5 2). İşçi kahvehanesi. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Muhame. (2016, 4 27). Emekli Kahvehane. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Naser, A. (2016). *maqeha muthaqafen fe Erbil*. Erbil: <http://www.alsharqiya.com/>.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Journal of Faculty of Letters*, 28, 123-139.
- OĞUZ, E. S. (2011, December). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 28, 123-139.
- Okumuş, E. (2009). TOPLUMSAL DEĞİŞME VE DİN. *Electronic Journal of Social Sciences*, 8(1304-0278), 323-347.
- Ömer, M. (2016, 5 28). Kahvehane ve kan Bağış. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- O'Neil, D. (2016, 12 4). <http://anthro.palomar.edu>. http://anthro.palomar.edu/change/change_1.htm. adresinden alındı
- Oral, T. (1997). *A CONTEMPORARY TURKISH COFFEEHOUSE DESIGN BASED ON HISTORIC TRADITIONS*. Blacksburg.
- Özdemir, S. M. (2010). Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında ÇözümlemeEğitim ve Eğitim Programları: Kavramsal... *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 85-110.

- peştewan, u. (2016, 5 3). İşçi kahvehanesi. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Qader, c. (2013). Erbil fe salnamat usmanea. *Journal of the kurdish Academy*, 271-298.
- Ritzer, Stepnisky. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*. de ki.
- Rwdaw (2016). [Sinema Filmi].
- Sabir, G. (2016, 5 26). Kahvehane ve Kan Bağış. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Şahbaz, S. (2007). *Geçmisten Günümüze Kahvehaneler, Kahvehanelerin Sosyal Yaşamdaki Yeri*. AYDIN: ADANA ÜNİVERSİTESİ.
- Sami, K. (2010). HALK KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA KAHVEHANELERİN TOPLUMSAL VE MEKÂNSAL DÖNÜŞÜMLERİ DİYARBAKIR KENT ÖRNEĞİ. *Millî Folklor*, 159-172.
- Şar, S. (2012). KAHVENİN SAĞLIK VE SOSYAL YAŞANTIMIZDAKİ YERİ. *Lokman Hekim Journal*, 2, 35-44.
- Shwany, M. (2013). *Anthropolacheay Daneshtwan*. Erbil: Awer.
- skynewsarabia. (2013, 3 11). www.skynewsarabia.com/web/video. 2 5, 2016 tarihinde alındı
- Slewa, S. Y. (2016, 3 7). Kahvehane Saisi. (H. E. Ahmed, Röportaj Yapan)
- Tahsin, S. (2014). *IRAK-ERBİL YÖRESİ TÜRKMENLERİNİN SÖZLÜ KÜLTÜRÜNLERİ (İNCELEME-METİNLER)*. NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ.
- Taştan, Y. K. (2009). Sufi Şarabından Kapitalist Metaya Kahvenin Öyküsü. *Akademik Bakış*, 53-86.
- Tezcan, M. (2012). ankara: anı.
- Töremen, F. (2002). OKULLARDA SOSYAL SERMAYE: KAVRAMSAL· BİR ÇÖZÜMLEME. *Eğitim yönetimi*, 556-573.
- Tunç, Ş. (2014). *Osmanlı payitahtında Kahvehane ve kahvehane kültürünün yeri*. İstanbul.
- Tutal, O. (tarih yok). Kırk Yıllık Hatırın İletişim Mekanı Olarak Kahvehaneler. *Journal of Social Sciences*, 12, 151-166.
- Ulusoy, K. (2011). TÜRK TOPLUM HAYATINDA YAŞATILAN KAHVE VE KAHVEHANE KÜLTÜRÜ. *Millî Folklor*, 159-169.

Wallenstine, E. (2014). *Zaneste Komalnasi Rozh awa*. (K. Barzengi, Çev.) selemani: Shevan.

Xsbak, S. (2005). *AL Akrad*. Baerut: AL Dar Al Arbeea LEL Musuaat.

Yağbasan, Ustakara. (2008). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 233-260.

Yaghoobi, A. (2008). *From Culture to Literature*. Erbil: Aras.

Yıldız. (2007). *Kahvehane kültürü*. İstanbul.

Yıldız, C. (1996). Kahvehanelerin Sosyal Hayattaki Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 2, Cilt:8, Sayı:2.

Yıldız, M. C. (2010). Coffeehouses as an informal education institution and coffeehouses of Egypt. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1362-1367.

youtube.com. (2013, 3 11). *youtube.com*. 5 10, 2016 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=FK7gfUdWKgU>. adresinden alındı

Yurdagül, A. (2010). *KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ BAĞLAMINDA YEMEK KÜLTÜRÜ ELEŞTİRİSİ*. ERZURUM: ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ.

Zalmi, M. (2014). *Karwani Jeanum*. Erbil.

EKLER

Ek-1: Resim

Resim 1: Abo kahvehanesi

Resim 2: Maçkonun kahvehanesi (Kuna, 2007).

Resim-3 : Ramazan ayı sini zarf oyun oynanır Kahvehanede (bagdady, 2011)

Resim-4: Çayhane yeri Erbil pazarı (Amin, 2016)

Resim-5: Erbil de Çayhane Dekori (faredun, 2016)

Resim-6 : Erbil de İkinci Çayhane Dekori (Macko, 2016)

Resim-7: Çayhane ouyn onunma, Tavla (google.com, 2016)

Resim-8: Kafe dikor şekil

Resim-9 : Kafe dikor İkinci şekil

www.alamy.com - AYDJRK

Resim-10 : Gazino dikor Şekil

Resim-11 : Gazino dikor İkinci Şekil

Ek-2: Anket Formu

ذمارة

زانكوي بينطول لة وولاتي توركيا
فورم:
كوليدني نةدەببات / بةشي كومةناسي
شوين:
خويندني بالا / ماستەر
بەروار:

فورمي تويدينةوة

دەبارەي (كلتوري قاوةخانەي هەولير) تويدينةوةبەكي ميدانية لة سەنتەري شاري
هەولير

هاوولاتي بەريز:

ترکردنەوي نەم فورمة تەنها بۇ مەبەستني تويدينةوةبەكي زانستية و دوورة لة هەر
مەبەستنيكي تر، بۇية هاوکار يکردنت لة ترکردنەوي نەم فورمة خزمتکردنە بة زانست.
لەم را نرسيةدا ئيويستني بة نووسيني هيص ناويك ياخود ناز ناويك ناکات تا بکريت يەك
لەو لامةکان هەلبديرن، بەلام نەطەر لة يەك وەلام زياتر بوو دەکري هەلبديردري
لەکاتي ئيويست. لەکاتي کەم کوري ياخود نشت طوي خستني وەلامەکان نەم فورمة
دەسريئەوة و کاري لەسەر ناكري!! نيشانەي (×) لة وەلامەکان دابنريت. زور سوتاس
بۇ هاوکار يتان.

سەر شەر شتيار
د. احمد نوسمان نولي

تويدهر
هيران ابراهيم احمد

- 1- تەمەنت ضەندە؟
أ- () 17 سال و بزوکر
ب- () 18-30 سال
ت- () 31-40 سال
2- ئلەي خويندەواريت ضەندە؟
أ- () خويندەواريم نية
ب- () دەتوانم بينووسم و بخوينمەوة
ت- () سەرەتايي
ث- () ناو تەدي
3- باري كومة لايتەي؟
أ- () سەلت
ب- () 41-50 سال
ج- () 51 سال و سەر ووتر
ج- () نامادەيي
خ- () بکالوريوس
د- () خويندني بالا
ت- () جيابوونەوة

ب- () خيز اندار
4- نٲطٲر خيز انداري ضٲند مندالت هٲية؟

5- ئيشٲت ضية؟

أ- () قوتابي
ب- () كارمٲندي حكومي
ت- () كارمٲندي ئه هلي
ث- () كاسب
ج- () بي كار

6- نٲطٲر (قوتابي/ بي كار) له لايٲن كيٲهه يارمٲتي دٲر بيٲت؟

7- نٲطٲر (كارمٲند/ كاسب) ضٲند سالة لهم كاره بهردٲوامي؟

أ- () 10-1 سال
ب- () 20-11 سال
ت- () 30-21 سال
ث- () 31 سال و زياتر

8- رٲذانه ضٲند كاتذمير له سٲر كاره كٲت بهردٲوامي؟

أ- () 5-4 كاتذمير
ب- () 7-6 كاتذمير
ت- () 9-8 كاتذمير
ث- () 11-10 كاتذمير
ج- () 12 كاتذمير و زياتر

9- داهاتي مانطانت ضٲنده؟ به ديناري عير اقي .

أ- () 300000 و كٲتر
ب- () 550000 – 301000
ت- () 800000 - 551000
ث- () 1050000 - 801000
ج- () 1051000 - 1250000

10- نٲو داهاتي كٲه و قري دٲري, ئايا ئيداويستيه كانت نر ده كاتٲهه؟

أ- () بهلي به تٲواوي
ب- () نه خير به هيض شيوه يٲك
ت- () بهلي به شيك له ئيداويسته كان
ث- () بهلي به شيك له ئيداويسته كان
ج- () بهلي به شيك له ئيداويسته كان
د- () بهلي به شيك له ئيداويسته كان

11- ئلهي خوينده واري باوكت؟

أ- () بي بروانامه
ب- () بنٲرٲتي
ت- () نامادهيي/ دبلٲم
ث- () بكالوريوس
ج- () خويندني بالا/ ماستٲر, دكتورا

12- ئيشٲي باوكت ضية؟

13- ئلهي خوينده واري دايكت؟

أ- () بي بروانامه
ب- () بي بروانامه
ت- () بي بروانامه
ث- () بكالوريوس

- ب- () بنقره تي
 ت- () نامادهيي/ دبلوم
 14- ئيشه ي داكت ضيه؟.....
 15- له ضنده ساليي بويه كتم جار هاتيه قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو)؟.....
 16- ضي واي لي كردي بيي بويه قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو)؟.....
 17- ستر دانت بويه قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو) ضونه؟
 ا- () هه موو روذ
 ت- () 2-3 روذيك له هه فته دا

- ب- () يهك روذ له هه فته دا
 18- نهو كاتانه ي كته قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو) به زوري له تطل كي دهبه؟
 ا- () باوك
 ب- () خزم (خال، مام، ناموزه، ...)
 ج- () هاور يي (كار كردن، خويندن)
 ت- () هه نديك جار

- ت- () هاور يي
 19- له كام كات ده ضيته قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو)؟
 ا- () به ياني
 ب- () دواي نيوره رو
 ج- () هه ر كاتييك ريك
 بكهويت

- ت- () نيواره
 20- بويه ماوه ي ضنده كاتدمير له قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو) بهر دهوام دهبه؟
 ا- () 1 كاتدمير كهمتر
 ب- () 2-3 كاتدمير
 ت- () 4-5 كاتدمير
 ج- () 6-7
 ح- () 8 كاتدمير و زياتر

- 21- ضون بير ده كه يتنه ده رباره ي منداله كانت بويه ناسيني قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو)؟

- ا- () به هيبض شيوه يهك نامقوي منداله كانم روو له قاوه خانه به كتن
 ب- () ضوونيان بويه قاوه خانه هيبض شتيكي نامو نييه
 ت- () بويه خوي جي ده هيلم
 ت- () هي تر.....

- 22- نامانجت ضيه له هاتنت بويه قاوه خانه (ضايخانه/ كافي/ طازينو)؟
 ا- () بويه كات به ستر بر دن
 ب- () طفو طو كر دن
 ج- () ياري كر دن
 خ- () سته ر كر دن ياري

- ت- () دوزینهۆی کار
 ث- () دانیشتن لےطەل ھاوریکان
 ج- () کیشانی نیرطەلە
 23- ئایا لے قاوےخانا (ضایخانا/ کافي/ طازینو) ضەند جار یاری دةکەیت؟
 أ- () یاری ناکەم
 دةکەم

- ب- () ھەفتانە یەک جار
 ت- () ضەند جار یەک لے ھەفتەدا
 ج- () جار جار یاری دةکەم
 ح- () ھێ تر...

- 24- ئەطەر یاری دةکەیی لے قاوےخانا (ضایخانا/ کافي/ طازینو) ماوےکەیی ضەندە؟
 أ- () 1 کاندیمیر کەمتر
 ب- () 2-3 کاندیمیر
 ت- () 4-5 کاندیمیر
 ث- () 6-7 کاندیمیر
 ج- () 8 کاندیمیر و زیاتر

25- کامە یاری دةکەیی بەزوری؟

- أ- () ئوکەیی
 ب- () کۆنکان بە وەرە
 ت- () تاوڵە
 ث- () دامە
 ج- () شەترنج
 ح- () دۆمینە
 خ- () بلیارد
 د- () ھێ تر.....

26- ضون بێر لەم کاتە دةکەییۆ کە بە یاریکردن لے قاوےخانا (ضایخانا/ کافي/ طازینو) بەستەری دەبەیی؟

- أ- () طرنطی بە کات نادەم
 ب- () بێر لەۆ دةکەمەۆ کە کاتیکی بێ سوودم بەستەر بردووە
 ت- () یاریکردن وەکو ئامرازیکە بۆ ئکر دئەۆی کاتی فراغ
 ث- () ھێ تر.....

27- بۆ ضی یاری دةکەیی؟

- أ- () بۆ ئەۆی قازانج بکەم
 ب- () بۆ خووشی
 ت- () بۆ کات بەستەر بردن
 ث- () ھێ تر.....
 28- ئەطەر وەلامت بە (بۆ ئەۆی قازانج بکەم), زیاتر قازانج کردنەکەت لەستەر ضیە؟

- أ- () ثارة
ب- () جطرة
ت- () ذمة خواردن
- 29- نططر لة يار كردنة ككت (قازانجت كرد ياخود بة ئیضة وانوة) بوو هتست بة ضي دةكته؟
أ- () لةكاتي قازانج نةكردنم بة هیض شیوة یك بةستر خووم نایهینم وئك ناسایي وابي
ب- () لةكاتي قازانج كردنم دوو بارة یاري دةكته مئوة
ت- () لةكاتي قازانج نةكردنیشم دوو بارة یاري دةكته مئوة بو نئوة ی قتره بووي كته مئوة
ث- () هي تر.....
- 30- ئایا خانة وادعتان (خیزان- مندال/ دایك- باوك) دوزانن كة لة قاوة خانة (ضایخانه/ كافي/ طازینو) یاري دةكته بو قازانج؟
أ- () بئلي
ب- () نةخیر
- 31- نططر وةلامت بة بئلي بوو، لةططل نئوة شدا كیشه تان بو دروست دهبی؟
أ- () سةبارت بتم بابة تة كیشه تان نية
ت- () لةكاتي دو اكهوتنم
لینئینئینئوة دةكتن
ب- () لةكاتي دوراندنم كیشه دروست دهبی
ث- () هي تر.....
- 32- یاریكردنة كانت وةكو (قومار) دةیبینی؟
أ- () بئلي، بو ضي؟.....
ب- () نةخیر، بو ضي؟.....
- 33- ئایا سةبارت بة یاري (قومار) ضون بیر دةكته مئوة؟
.....
- 34- نططر خاوقن مندالی یاریكردنی لة قاوة خانة (ضایخانه، كافي، طازینو) بة دروست دوزانی؟
أ- () بئلي
ب- () نةخیر
- 35- كة تو یاري دةكته، لة ناو خیزانت یاخود لة ناو خزمانت ضون سقیر دةكری؟
أ- () خویمان دووردن/ اهمالم دةكتن
ب- () ناموذكاریم دةكتن
ت- () ناسایية
ث- () من طویبان نادمة ی
ج- () هي تر...

36- لة قاوۀخانة (ضايخانة/ كافي/ طازينؤ) هيض شتيك هتية بيخوينيوۀ؟

أ- () نۀخير

ب- () بقلّي، ضية؟.....

37- نئو كاتهي كة لة قاوۀخانة (ضايخانة/ كافي/ طازينؤ) ني، كاتة بؤشةكانت بئض
ثردةكئيوۀ؟

.....

38- نئطئر رؤذيك هات وازت لة قاوۀخانة (ضايخانة/ كافي/ طازينؤ) و ياريكرنت هيئا،
بة كام ضالاكي ثردةكئيوۀ؟

أ- () خويندئيوۀ كئيب

ث- () سئيركرني تئلفزيؤن

ب- () ياريكرن (لئش جواني، تؤئي ئي، ..) خ- () هي تر...

ت- () كاري خؤبةخشي

39- قاوۀخانة (ضايخانة/ كافي/ طازينؤ) ض قازانجئكي بئئو داوۀ؟

أ- () هيض قازانجئكي نئبووۀ

ث- () دؤزينئيوۀ هاورى

ب- () يارمئتي دؤزينئيوۀ هئلي كارم دئدات

خ- () ناسيني خئلكي ضيني

ناوئند

ت- () نئمانى بيزاري و دل توندي

ح- () هي تر.....

40- نئوانئتي بئبئردئوام روو دئكئنة قاوۀخانة (ضايخانة/ كافي/ طازينؤ)، بئبئردئوام

خيزان و مندالئكانيان تئشئطوي دئخئن، نايا تؤ و بير دئكئيوۀ؟

أ- () بقلّي، بؤضي؟....

ب- () نئخير، بؤضي؟....

41- هؤكاري ضية؟ لئبئردئوام بوونت بؤ هئمان قاوۀخانئية (ضايخانة/ كافي/

طازينؤ)

أ- () ناسياوئكانم (خئلكي هئمان طوند ياخود طئرئك) دئبئت لئم ضايخانئية بئت

ب- () لئبئرنئيوۀ لة مائئوئم نزيكة

ت- () بؤ نئيوۀ بئردئواميمان هئبئت لئطئل هاوربئئكانم

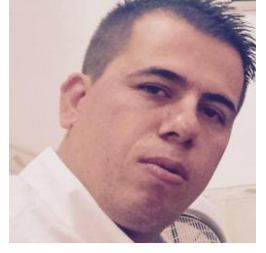
ث- () شويني كؤبوونئيوۀ هاوربئئكاني كاركرئمة

ج- () هي تر.....

42- هئبووني شويني تر بؤ كؤبوونئيوۀ، بؤضي قاوۀخانة (ضايخانة/ كافي/

طازينؤ) بئتايبئت هئلبئار دئوۀ؟

أ- () قاوۀخانة شوينئكي هئرزانه

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Herdn Ibrahim AHMED
Doğum Yeri	IRAK/ ERBİL
Doğum Tarihi	1.1.1986

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	SALAHADDIN ÜNİVERSİTESİ
Fakülte	SOSYAL FAKÜLTESİ
Bölüm	SOSOLOJİ

İLETİŞİM

Adres	IRAK/ ERBİL
E-mail	herdnahmad@gmail.com
TELEFON	+9647504521563